

"ΚΑΤΗΓΟΡΩ ΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ,,

Πρέπει λοιπόν να συνεχισθῆ ἡ ἔρευ-
νά μας. Είναι ἄλλως τε-ἐλέγαμε-ἡ ἔρευ-
να πού τὴν κάνει κάθε ἄνθρωπος. Κά-
θε ἄνθρωπος, πού ζητᾷ νὰ ἔλθουν οἱ
«καιροὶ ἀναψύξεως», οἱ καιροὶ πού θὰ
τοὺς φέρῃ ὁ Χριστιανισμός.... μὰ ὁ ζων-
τανός Χριστιανισμός!

Ἄπο ὅσα εἶπαμε ὡς τώρα, μὰ κι' ἄ-
πο ὅσα μένουν ἀκόμα νὰ λεχθοῦν σὲ
τούτη τὴ σειρά τῶν ἄρθρων, βγαίνει
καὶ τούτη ἡ διαπίστωση, ἡ βασικὴ καὶ
σπουδαιότερη διαπίστωση, πού φέρνει ἡ
ἔρευνά μας: Ὅταν λέμε, ὅτι ὁ σύγχρο-
νος ἄνθρωπος πρέπει νὰ γυρῆ στὸν
Χριστό, δὲν ἐννοοῦμε μόνο ὅτι πρέπει
νὰ γίνων χριστιανοί, ὅσοι εἶναι μακριὰ
ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό. Ἐννοοῦμε ἀκό-
μα, ἡ μᾶλλον ἐννοοῦμε πρὶν ἀπὸ ὅλα,
πὼς στὸ Χριστό πρέπει νὰ γυρῆσουν ἐ-
κεῖνοι πού κατατάσσουν τὸν ἑαυτό τους
στοὺς ὁπαδούς του. Ἀντικρύζοντας τὴν
κατάστασι μὲ χριστιανικὴ εἰλικρίνεια,
μὲ τὸ χρέος νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, μό-
νη τὴν ἀλήθεια καὶ ὅλη τὴν ἀλήθεια,
εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ποῦμε, ὅτι ἡ
ἀνάγκη τῆς ἐπιστροφῆς στὸ Χριστό ἔ-
χει πρὸ παντός τὸ νόημα τῆς ἀνάγκης
νὰ ἐπιστρέψουν οἱ χριστιανοὶ καὶ ὅτι
ἀκριβῶς ἡ ἄρνησις πού ἔχει γιὰ στήρι-
γμὰ τῆς χριστιανούς εἶναι ἐκεῖνη πού
ἔχει τὴ μεγαλύτερη ὑπαιτιότητα γιὰ τὸ
σημερινὸ κατάντημα τῆς ἀνθρωπότητος.
Δὲν ἐννοοῦμε ἐδῶ μόνο τοὺς ὑποκριτὲς
πού ἔχουν τὸ ὄνομα τοῦ χριστιανού, καὶ
μάλιστα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ,
χωρὶς νὰ ἔχουν καὶ πολλὴ σχέσι μὲ τὴν

χριστιανικὴ πίστι. Ἐννοοῦμε ἀκόμα τὴν,
πιὸ λυπηρὴ, περίπτωσι τῶν ἀνθρώπων
πού ἀληθινὰ πιστεύουν κι' ἀκόμα ἐμφα-
νίζονται σὰν ζηλωτὲς χριστιανοὶ κι' ὁ-
μως, ὁ οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλος τους, ἡ
πίστις τους πού δὲν ἐμφανίζει συνέπεια,
ἔχει πολὺ μεγάλο μερίδιον στὴν εὐθύνη
γιὰ τὴ σημερινὴ χρεωκοπία. Δὲν ἦσαν
καὶ δὲν εἶναι ἄρνητὲς οἱ ἄνθρωποι αὐ-
τοί. Ἰσα-ἴσα ὁμολογοῦν, πολλοὶ ἀπ' αὐ-
τοὺς ὁμολογοῦν μεγαλόφωνα, τὴν πίστι
τους τὴ χριστιανικὴ. Καὶ ὁμως ἐτοίμα-
σαν τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἄρνησι, μὲ τὰ
λάθη τους, μὲ τὶς ἀπροσεξίεις τους, μὲ
τὶς ἀσυνειδήσιους τους. Στὴν ὁμολογία
λοιπόν τῆς ἐνοχῆς πρέπει καὶ οἱ χρι-
στιανοὶ νὰ λάβουν μέρος ἢ μᾶλλον νὰ
δώσουν τὸ παράδειγμα στὴ σωτήρια ἀ-
νακάθαρσι.

Πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ ἐδῶ, ὅτι μὲ αὐ-
τὰ δὲν ἐννοοῦμε τὰ σφάλματα πού ἔκα-
ναν οἱ χριστιανοὶ σὰν ἄνθρωποι μέσα
σ' ἕνα περιβάλλον, πού ἡ ἄρνησι καὶ ἡ
ἀποστασία τὸ ἔκαμε τέτοιο, ὥστε νὰ εἶ-
ναι εὐκόλο, φυσικὸ θᾶλεγε κανεῖς, τὸ
γλύστρημα καὶ τὸ γροῦμισμα. Ἐννοοῦ-
με τὰ λάθη ἐκεῖνα καὶ τὶς ἀδυναμίες πού
ἀποτελοῦν παρέκκλισι ἀπὸ τὴ χριστιανι-
κὴ γραμμὴ, τέτοια παρέκκλισι, πού ἐμ-
ποδίζει τὴν ἐπίδρασι τοῦ Εὐαγγελίου
στὴν σημερινὴ ἀνθρωπότητα: Καὶ ἀ-
λήθεια εἶναι, πὼς τὰ λάθη αὐτὰ ἔχουν
μερικὲς φορὲς ἔκτασι καὶ ἔντασι καὶ
καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα πού κρά-
ζουν ὡς τὸν οὐρανόν. Καὶ ἀλήθεια ἀ-
κόμα εἶναι, πὼς τὴν διαπίστωση τῆς ἀρ-

νήσεως πρέπει να ακολουθήση η όμολογία του χριστιανού που αναγνωρίζει την ένοχή του. Και το εύτυχημα είναι πως άκούεται η κραυγή αυτή. «Ότι την άνομια μου έγω γινώσκω και η άμαρτία μου ενώπιόν μου έστι δια παντός». Η φωνή αυτή του ψαλμοδού είναι της Έκκλησίας φωνή. Της Έκκλησίας, που έχει κεφαλή τον Χριστό, μα έχει και μέλη ανθρώπους, με ανθρώπινα, πολύ ανθρώπινα, παραπολύ ανθρώπινα. Έχει της αλήθειας τον άτιμιο θησαυρό η Έκκλησία, μα τον έχει «έν στρακίνοις σκεύεσιν». Και δίπλα στην θριαμβεύουσα Έκκλησία μέσα στην στρατευομένη Έκκλησία υπάρχει και η «άμαρτάνουσα Έκκλησία», η ecclesia peccans, δηλαδή υπάρχουν τα σφάλματα, τα άμαρτήματα, οι παρατιμονίες των χριστιανών, και η θεία διαπίστωση, που ισχύει όχι μόνο για τον παλιό, μα σ' ένα μεγάλο μέρος και για κείνους που θέλουν να ανήκουν στον νέο Ισραήλ: «Δι' ύμᾶς βλασφημείται τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσιν».

Κι' αυτή μας την ένοχη δέν θα την συγκαλύψουμε βέβαια. Ίσα-Ίσα το αντίθετο έκαμε ως τώρα και θα κάμη ακόμα η ξρευνα μας. Θα την φανερώση, θα την υπογραμμίση, θα φροντίση να την δοῦμε όλοι μας, ξεγυμνωμένη από κάθε ελαφροντικό, γιατί μόνο άμα την δοῦμε έτσι, θα λείψη ο κακός αυτός σύμμαχος της άρνήσεως-ο παρεξηγημένος κι' άγονος κι' άκαρπος Χριστιανισμός. Πολλοί εξήτησαν να κτυπήσουν τους χριστιανούς με βρισιές, με συκοφαντίες κι' άσυνάρτητα κούφια λόγια. Μα μόνο ο χριστιανός ξέρει να κατηγορήση με βάσι αληθινή. Η άρνησι δέν είναι σέ θέσι να νοιώση τον Χριστιανισμό, ούτε να κατηγορήση εμάς τους χριστιανούς. Μόνο ο χριστιανός μπορεί να στήση την σωτήρια αυτοκατηγορία. Και μιά από τις βασικότερες ελπίδες για τον λυτρω-

μό της ανθρωπότητας, είναι πως από χριστιανικά στόματα κι' από πέννες χριστιανικές όλων των όμολογιών διατυπώνεται η ευγενική τούτη αυτοκατηγορία, το «κατηγορώ» που τὸ λέει ο ίδιος ο κατηγορούμενος. Όραιο, μεγαλειώδες φαινόμενο, μοναδικό στ' αλήθεια κι' άκατανόητο έξω από τον Χριστιανισμό. Μόνο μέσα στον Χριστιανισμό πλέκεται η ίερή τούτη αυτοκατηγορία, που άποτελεί την πρωταρχική συμβολή του χριστιανού για την σωτηρία της ανθρωπότητας, του πολιτισμού μας.

Β'

Και τώρα, μέσα στο πλαίσιο της σωτήριας αυτής χριστιανικής αυτοκριτικής, άς συνεχίσουμε την ξρευνα που έγινε στα προηγούμενά μας άρθρα, άς πάμε σ' ένα άλλο μειονέκτημα που παρουσιάζει ο Χριστιανισμός μας, δηλαδή ο Χριστιανισμός όλως τον ζούμε. Άς προχωρήσουμε σ' ένα άλλο χαρακτηριστικό του γνήσιου, ζωντανού Χριστιανισμού, που άποζητά ο σημερινός άνθρωπος μα δέν τὸ βρίσκει πάντα. Είδαμε σέ προηγούμενα άρθρα, άλλα χαρακτηριστικά του γνήσιου, του ζωντανού Χριστιανισμού. Τὸν ὀρθὸ σ υ γ ρ ο ν ι σ μ ὸ, που είναι σύνθεσι του αἰωνίου και του επικαιρου, και την ε μ π ρ α κ τ η ἐκδήλωσι στη ζωή του χριστιανού. Καιρός να ἔλθωμε στην ἀρτίωσι του Χριστιανισμού, στην ολοκληρωμένη ἐφαρμογή του, στην καθολικότητα του Χριστιανισμού, με την έννοια του Χριστιανισμού που δέν κυβερνά εἰδικά και μονωμένα τούτην η ἐκείνη, μα ὄ λ ε ς, όλες άνεξαιρέτως τις ἐκδηλώσεις της ζωής.

Η καθολικότης αυτή είναι στην οῦσία του ἔμπρακτου Χριστιανισμού, που μᾶς ἀπησχόλησε στο προηγούμενο άρθρο. Χωρίς αυτήν δέν υπάρχει ἔμπρακτος Χριστιανισμός, δέν υπάρχει Χρι-

στιανισμός. Δεν μπορεί κανείς να ασκήσει Χριστιανισμό σαν σύστημα ζωής, αν από την ζωή αυτή ξεχωρίσει έστω και ένα ελάχιστο ποσοστιαίο και το εξαιρέσει από τη χριστιανική διακυβέρνηση. 'Ακόμα περισσότερο: Δεν είναι νοητός Χριστιανισμός γνήσιος, που δεν έχει την ολοκλήρωσή αυτήν. 'Ο Χριστιανισμός η είναι ψέμα και πρέπει να χτυπηθεί, να φύγει ολότελα από την ζωή μας, η είναι η αλήθεια και τότε ο λ η ή ζωή μας θα ποτισθεί από την αλήθεια, γιατί δεν μπορεί να υπάρχει ζωή που αποφεύγει την αλήθεια.

"Αν ο Χριστιανισμός είναι κάτι, είναι το πᾶν. Τὰ πάντα καὶ ἐν πασιν Χριστός. 'Η φράση αυτή του Παύλου (Κολοσσ. γ' 11) δίδει το νόημα του Χριστιανισμού από την άποψη του πεδίου εφαρμογής, όπως ο νόμος της αγάπης δίδει το νόημα του Χριστιανισμού από την άποψη του περιεχομένου της ήθικης έπιταγής του. 'Ο Χριστιανισμός είναι ολοκληρωμένη βιοθεωρία, με την έννοια πως είναι το θεμέλιο για να κτισθεί ολόκληρος ο βίος μας επάνω σ' αυτόν. Και είναι βιοθεωρία για τον άνθρωπο, για κάθε άνθρωπο και για τον άνθρωπο σαν σύνολο.

Γ'

Στην καθολικότητα αυτή ακριβώς ο Χριστιανισμός ξεχωρίζει από την έξω-χριστιανική θρησκευτικότητα. 'Η καθολικότης ήταν το κύριο χαρακτηριστικό που ξεχώρισε τον Χριστιανισμό και έπροκάλεσε τους διωγμούς. 'Η Ρώμη ήταν έτοιμη να παραβλέψει την δογματική διδασκαλία, ήταν έτοιμη ακόμα για συμβιβασμούς με τη νέα θρησκεία, μα εκείνο που δεν την άφινε να συμβιβασθεί ήταν ακριβώς η άξίωση του Χριστιανισμού να ρυθμίσει την ο λ η ζωή του ανθρώπου και μάλιστα όχι την ο λ η ζωή των ανθρώπων μιας φυλής, μα την

ο λ η ζωή ο λ ω ν τ ω ν ανθρώπων.

"Έξω από τον Χριστιανισμό θα συναντήσετε το φαινόμενο της «θρησκευτικότητας» που είναι μια μόνο εκδήλωση του βίου. Θρησκευτικότης είναι μόνο η ζωή στην ώρα του βωμού, της θυσίας, της «θεραπείας του θείου». Αυτή η θρησκευτικότης αποτελεί μιάν έκφανση του βίου, ο υπόλοιπος βίος ο ατομικός, ο κοινωνικός αποτελεί τον άλλο βίο. "Ετσι, ο βίος ξεχωρίζει σε θρησκευτικό και έξωθρησκευτικό, όπως, να πούμε, ο βίος του σημερινού ανθρώπου που έχει μια δημοσία θέσι, ξεχωρίζει σε δημοσιο και ιδιωτικό. Αυτός ο χωρισμός οδηγεί και στην αντίληψη για τα «θρησκευτικά καθήκοντα», δηλαδή καθήκοντα προς τους θεούς που είναι ολότελα ξεχωριστά από τα καθήκοντα προς τους ανθρώπους.

'Ο χωρισμός αυτός υπάρχει όχι μόνο για το πολύ κοινόν που άσκει μια κατά συνθήκην θρησκευτικότητα, μα και για τις κατ' έξοχήν θρησκευτικές φύσεις, μόνο που τα αποτελέσματα του χωρισμού διαφέρουν. Στόν άνθρωπο με τη συνηθισμένη θρησκευτικότητα ο χωρισμός αυτός οδηγεί σε μια τυπική εκτέλεσι των λατρευτικών καθηκόντων, που έχει θεσμοθετήσει «η πόλις», η, γενικότερα η θρησκευτική ήγεσία. 'Ο υπόλοιπος βίος είναι ατομική υπόθεση του ανθρώπου και δεν έχει σχέση με τη θρησκεία, αν εξαιρέσουμε μερικές απαγορεύσεις πράξεων που είναι άνοσιες. Σε κείνους πάλι, που είναι φύσεις ξεχωριστά θρησκευτικές ο χωρισμός αυτός ανάμεσα σε θρησκευτικό και έξωθρησκευτικό βίο, οδηγεί σε μιάν υποτίμησι του μη θρησκευτικού βίου. "Ο,τι δεν ανάγεται στόν θρησκευτικό βίο είναι κατώτερο, βέβηλο, απόβλητο η τουλάχιστον αδιάφορο, κάτι που δεν θα έπρεπε να απασχολή τον θρησκευτικό άνθρωπο, η τουλάχιστον να τον απασχολή όσο μπορεί λιγώ-

τερο. Έντονη θρησκευτικότητα σημαίνει ζωή που περνά όσο μπορεί περισσό-τερο κοντά στο βωμό. Μόλις κάνει δύο βήματα πέρα απ' τόν βωμό, ο «θρησκευτικός» αυτός άνθρωπος δεν στέκει καλά στα πόδια του. Στο σπίτι, στο εργαστήριο, το επαγγελματικό, στην αγορά, στο δικαστήριο, στο άρρώστου το κρεβάτι, στο φυλακισμένου το κελλί, σε ό,τι δεν είναι βωμός τέλος πάντων, ο θρησκευτικός αυτός άνθρωπος δεν έχει τί να πη, τί να κάνει, είναι άνθρωπος που έχει φύγει από τα νερά του, γι' αυτό και ο τέτοιος θρησκευτικός άνθρωπος τὰ ἀποφεύγει όλα αυτά, ἀποφεύγει κάθε τι που δεν είναι ἐπαφή με τὸ Θεό, ὅπως αὐτὸς τὴν φαντάζεται τὴν ἐπαφή αὐτή, δηλαδή ἀποκλειστικά και μόνο λατρευτική ἐπαφή. Στο τέλος φθάνει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς στὴν ἀντίληψη, πὼς ἡ ζωὴ μας ἔχει νόημα μόνο σὰν «ἐπαφή με τὸ Θεό», ἐπαφή με τὴν ἔννοια που εἶδαμε παραπάνω.

Ἡ συνέχεια ἔρχεται μόνη της. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ζωὴ που ὑποτίθεται πὼς εἶναι μόνο ἐπαφή με τὸν Θεό, γίνεται ἐπαφή μόνο με τὸ Θεό. Δηλαδή, ὄχι ἐπαφή με τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι, ἀδυνατίζει τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους και τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τέτοιου «θρησκευτικοῦ» ἀνθρώπου περιορίζεται σὲ δυὸ μόνο ὑπάρξεις, στὸ Θεό και στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Στο τέλος, γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ μόνο δύο ὑπάρχουν, ὁ Θεὸς και αὐτὸς ὁ ἴδιος, τὸ «ἐγὼ» τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Κ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὑποτίθεται πὼς εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ γῆ τούτη, ἐδῶ κάτω στὴ γῆ ὁ μόνος που ὑπάρχει εἶναι ὁ ἄνθρωπος μας, τὸ «ἐγὼ» του. Ἕνας ἐγωϊσμὸς στὴν ἀπόλυτη ἄκρατη ἰδανική μορφή εἶναι ἡ συνέπεια τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ, τῆς διεσπασμένης, ἀποσυντεθειμένης θρησκευτικότητος και ἡ συνέπεια αὐτὴ ἐκδηλώνεται στὴ ζωὴ με τόσο μεγαλύτε-

ρη ἔντασι, ὅσο ὁ τέτοιος ἐγωϊσμὸς περιβάλλεται με μιὰ θρησκευτικὴ κατοχύρωσι ὥστε και ἡ συνείδησι ἀκόμα ἐμποδίζεται νὰ ἀσκήση τὸν ἔλεγχο της.

Δ'

Ἡ ἀποσύνθεσι αὐτὴ στὴ θρησκευτικότητα, με τὸν ἐγωϊσμὸ που ἔχει γιὰ συνέπεια, δεν ἀφίνει, φυσικά, χωρο γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ θρησκευτικὸς ἄνθρωπος τοῦ ἐξωχριστιανικοῦ αὐτοῦ τύπου ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό και μόνον, χωρὶς νὰ ὑποπεύεται κἄν τί φοβερὴ ἀντίφρασι εἶναι αὐτὴ ἡ ἀγάπη μόνον στὸ Θεό(*) Και τὴν ἀγάπη αὐτὴ πρὸς τὸ Θεό τὴν ἐκδηλώνει ὄχι με πράξεις πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μόνο με πράξεις «ἀπ' εὐθείας» πρὸς τὸν Θεό, μόνο με πράξεις ἐξωτερικῆς λατρείας. Στὸν Δία θὰ προσφέρῃ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κνίσσα γιὰ νὰ τὸν ἔχη εὐνοικὸ στὰ πολεμικά του, ἀκόμη και στὰ ληστρικά σχέδια. Στους θεοὺς γενικά θὰ προσφέρῃ θυσι-ες που θὰ ἐξασφαλίσουν τὴν εὐνοιά τους. Κι' ὅσο κι' ἂν γίνεται λεπτότερη ἡ ἔννοια τῆς λατρείας, ὅμως μένει πάντα ἀποκλειστικὸς δεσμὸς με τὸν Θεό, ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία που ἐκδηλώνεται με ὀρισμένους πανηγυρικοὺς τύπους, εἴτε ὁ τύπος αὐτὸς εἶναι ἀνθρωποθυσία τῶν Ἀζτέκων τῆς Ἀμερικῆς, εἴτε εἶναι τὸ συνεχὲς διάβασμα ἐνὸς ἱεροῦ βιβλίου.

Ἡ συνέπεια λοιπὸν προχωρεῖ. Μιὰ και τὸν «θρησκευτικὸ» ἄνθρωπο τὸν ἐνδιαφέρει ἀποκλειστικά και μόνο ὁ στενὰ «θρησκευτικὸς βίος», δηλαδή μόνο ἡ λα-

(*) Τὴν ἀντίφρασι αὐτὴ τὴν ἐξοπέπασε ὁ Χριστιανισμὸς, προσφέροντας ἔτσι μιὰν ἀνεκτίμητη, ἀλήθεια, ὀπηρεσία στὸν ἄνθρωπο. Θὰ θυ ἴσω τὸ γνωστὸ ρητὸ τοῦ Ἐθαγγελιστοῦ Ἰωάννου: «ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφόν, ὃν εἰσῆρακε, τὸν Θεόν, ὃν οὐχ εἰσῆρακε πὼς δύναται ἀγαπᾶν;» (Α' Ἰωάνν. 2' 20).

τρεία του Θεού, και η λατρεία αυτή εκδηλώνεται μόνο με ώριμμένους λατρευτικούς τύπους, για τον άνθρωπο αυτόν θρησκευτικότητα είναι αποκλειστικά και μόνο η εκκλήρωση των τέτοιων τύπων. Με αυτούς ο άνθρωπος εξοφλεί το χρέος του απέναντι στο Θεό... το έχει, μάλιστα, και χρεώστη του, ύποχρωμένο να του διαφεντεύει τα συμφέροντά του, την ευμάθεια και την καλοζωία του.

Αυτός είναι ο λόγος που, όπως βλέπομε κι' από την πείρα κι' από την ιστορία κι' από τη συγκριτική θρησκειολογία, η έξωχριστιανική θρησκευτικότητα είναι θρησκευτικότητας που περιορίζεται σε μία ζωή γεμάτη ώριμμένους τύπους που εξαντλούν την θρησκευτικότητα του τέτοιου ανθρώπου. 'Από τους τύπους αυτούς βαθμολογείται η θρησκευτικότης του. 'Από τους τύπους αυτούς εξαρτάται το αν είναι κανείς θεοσεβής ή όχι. Θεοσεβής, όσιος, δίκαιος ακόμα άνθρωπος είναι ο άνθρωπος που έχει στη ζωή του πλουτο από τέτοιες έξωτερικές τυπικές εκδηλώσεις. Η έξωτερική αυτή θρησκευτικότης, που δεν παίρνει όλο τον βίο, παρά μόνο μία πλευρά, η θρησκευτικότης που βρίσκεται στα χείλη μάλιστα είναι μακριά από την καρδιά, όπως είπε ο 'Ησαΐας κι' επανέλαβε ο Κύριος η έξωτερική αυτή, μονομερής, αποσυντεταγμένη θρησκευτικότης της τυποκρατίας που σκοτώνει το πνεύμα, είναι οδισώδες, μοιραίο, αναπόφευκτο αποτέλεσμα.

Είναι γνωστή η μορφή του ανθρώπου που συγκεντρώνει την τέτοια θρησκευτικότητα σε ξεχωριστό βαθμό. Είναι ο Φαρισαίος. Γέννημα, ενσάρκωση της τέτοιας θρησκευτικότητας. Και είναι γνωστό ποιός στάθηκε ο πόλεμος του Φαρισαίου. 'Ο Χριστός. Και είναι ακόμα γνωστό που κατέληξε ο πόλεμος αυτός του Κυρίου με τον Φαρι-

σαίο. Στον Γολγοθά, στον Σταυρό. 'Εκείνο που δέν το έχομε προσέξει όσο έπρεπε, είναι πως ενώ τον Σταυρό ακολουθούσε η 'Ανάσταση και η Πεντηκοστή και η διάδοσι του Ευαγγελίου κυριολεκτικά σ' όλο τον κόσμο, όμως ο νικημένος Φαρισαίος βρήκε τρόπο να κάμη πάλι την εμφάνισί του. Αυτή τη φορά όχι σαν σταρωτής αλλά σαν μαθητής. 'Οχι έξω από το πραιτώριο, αλλά μέσα στην 'Εκκλησία.

'Ετσι και μέσα στον Χριστιανισμό φανερώθηκε σε πολλές εποχές και σε πολλά άτομα, αυτό που ήταν και έξω από τον Χριστιανισμό. 'Οχι μία ενιαία ζωή με μία ενιαία διακυβέρνησι και τήνωσι από τον Χριστιανισμό, παρά διάσπασι της ζωής σε θρησκευτική και μη θρησκευτική, περιφρόνησι της δευτέρας κι' έτσι με αναπόδραστη ανάγκη, ψέφτισμα της πρώτης. 'Οχι Χριστός, τα πάντα εν πάσι, αλλά περιορισμός του Χριστού σε ώριμμένες εκδηλώσεις του βίου και περιφρόνησι ή ασυδοσία του υπόλοιπου βίου. 'Οχι όλος ο βίος σαν ένότης εν Χριστώ, αλλά διάσπασι του βίου. Σχίσμα μέσα στην ζωή του ανθρώπου, σχίσμα και ανάμεσα στους ανθρώπους όπου ο θεσμός της αγάπης επισκιάζεται από την «ενάτενισι του ουρανου» (δηλαδή από εκείνο που νομίζομε έμεις πως είναι ενάτενισι του ουρανου). Και μέσα στον άνθρωπο και ανάμεσα στους ανθρώπους σχίσμα σαν αποτέλεσμα μιας θρησκευτικότητος που ονομάζεται με το όνομα 'Εκείνου, που «ήπλωσε τα παλάμας» στον Σταυρό για να ένωση στο Σταυρό «τα το πριν διεστώτας»!

Μά πρέπει να δοϋμε το σχίσμα αυτό στις διάφορες ειδικώτερες εκδηλώσεις του. Θα είναι το θέμα του επόμενου άρθρου.

ΕΝΑ ΜΕΓΑΛΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ: Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Μεγάλο πρόβλημα ή ψυχαγωγία; "Αν τ'έλεγε κανείς αυτό σε παλαιότερη εποχή, σίγουρα θα τον θεωρούσαν για παραδοξολόγο: «Έχουμε δα αρκετά προβλήματα, μιά, όσο για την ψυχαγωγία, δέν εφθάσαμε ως εκεί, νά καταντήση κι' αυτή πρόβλημα».

Και όμως ή εποχή μας εφθασε ως εκεί: αντιμετώπιζει την ψυχαγωγία σάν πρόβλημα και, κάτι παραπάνω, τό ξέρει και τό αναγνωρίζει.

Πρώτα-πρώτα, κανείς δέν θ' άμφισβητήσει πώς ή ψυχαγωγία είναι σήμερα μιά τεράστια ύπόθεση: "Ας συλλογισθούμε, αρχίζοντας από τους κινηματογράφους, πόσες επιχειρήσεις άπασχολεί, πόσα κεφάλαια, πόσες δυνάμεις, πόσο μεγάλο μέρος του ανθρώπινου μόχθου. Και, από τό άλλο μέρος, άς θυμηθούμε με πόση δίψα, με πόση-άς συγχωρηθή ή έκφρασι-μανία ό σύγχρονος άνθρωπος άποζητάει την ψυχαγωγία. Μπορεί νά πη κανείς πώς ή μεγάλη εργαζόμενη μάζα, έκείνοι τουλάχιστον που αντιπροσωπεύουν τό «πνεύμα του αιώνα», έλη την έβδομάδα της δουλειάς άλλο δέν κάνουν παρά νά περιμένουν και νά δυνειρεύονται την ψυχαγωγία της σκόλης. Με την έλπίδα της ζούν, σ' αυτήν ζητάνε νά βρούν κάποιο αντιστάθμισμα για όλους τους κόπους και τις πίκρες της καθημερινής ζωής και μόλις ή δποιαδήποτε καμπάνα σημάνη τό τέλος της δουλειάς, σ' αυτήν τρέχουν. Δέν πη γ α ί ν ο υ ν με κάποια ψυχραιμία και αξιοπρέπεια. Τ ρ έ χ ο υ ν, λαχανια-

σμένοι, άδιαφορώντας για κάθε άπαιτήσι σοβαρότητας, έξαλλοι, όπως κάνει κανείς μόνο όταν κάτι έξαιρετικό του συμβαίνει, λόγου χάριν κάποιο δυστύχημα. Θυμηθήτε τό πλήθος, των νέων ιδίως, που τά Κυριακάτικα πρωινά, όλους τους θερινούς μήνες, όρμουν προς τά μεταφορικά μέσα, χυμούν στις παραλίες κι' εκεί ά γ ω ν ί ζ ο ν τ α ι κυριολεκτικά άποζητώντας τό διασκεδασί.

Θά συμφωνήση κανείς πώς ή άπαιτήσι της ψυχαγωγίας, μέσα στη συνείδησι των ατόμων, έχει κορυφωθή στην εποχή μας. Ποτέ ίσως δέν γινόταν για την ψυχαγωγία τόσος λόγος, όσο σήμερα. Κι' αυτό δέν σημαίνει-κάθε άλλο, μάλιστα-πώς άλλοτε δέν διασκεδάζε ό κόσμος. Σημαίνει μόνο πώς ή δίψα, ή ανάγκη της ψυχαγωγίας έχει ξεπεράσει τά συνειθισμένα μέτρα. Σήμερα μπορούμε νά μιλήσωμε για μιά έ ν α γ ώ ν ι α άναζήτησής της. Γι' αυτό οι επιχειρήσεις που προσφέρουν ψυχαγωγία είναι ίσως οι μόνες που δέν γνωρίζουν ποτέ «κρίσι» (τό θέμα του θεάτρου είναι κάπως ειδικώτερο). Και θάδινε κανείς κάποιο δίκιο σ' όσους λένε πώς τό σύγχρονο πρόβλημα, ή άπαιτήσι που δημιουργεί (για τον λεγόμενο πολιτισμένο άνθρωπο, τουλάχιστον) τις μεγάλες αντιθέσεις ανάμεσα στα άτομα και στους λαούς, δέν είναι πιά οι καθαυτοί υλικές ανάγκες της ζωής (τροφής, κατοικίας κλπ.) όσο είναι ή δίψα αυτή της ψυχαγωγίας και ή ανάγκη νά βρεθούν τά μέσα που θά την δώσουν.

*
Θά μπορούσε να ειπῆ κανείς (και θά τὸ προβάλλουν, σίγουρα, δπου βρεθοῦν νὰ ὑπάρχουν ἀκόμη, οἱ ἐκπρόσωποι—γερασμένες ἐπιδιώξεις, τοῦ περασμένου αἰῶνα), ὅτι γίνεται σήμερα πολὺς λόγος γιὰ τὴν ψυχαγωγία, ἐπειδὴ ἀκριθῶς ὁ νεώτερος ἄνθρωπος «ἐξύπνησε» καὶ δὲν θέλει νὰ περνᾷ τὴ ζωὴ του χωρὶς διασκέδασι, ἐπειδὴ σήμερα διασκεδάζει περισσότερο. Ἄλλὰ ἐδῶ ἀρκεῖ νὰ ξεχωρίσουμε τὰ πράγματα: "Ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἀπασχολεῖται περισσότερο μὲ τὴν ὑπόθεσι τῆς ψυχαγωγίας, εἶναι σωστό. "Ὅτι, ἀκόμα, ἡ δίψα τῆς ψυχαγωγίας εἶναι σήμερα πολὺ μεγαλύτερη, κι' αὐτὸ εἶναι σωστό. Ἄλλὰ τὸ ὅτι διασκεδάζει, χαίρεται, εὐχαριστεῖται, ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος περισσότερο παρὰ ἄλλοτε, αὐτὸ κανένας δὲν μπορεί νὰ τὸ ὑποστηρίξη. "Ἰσα-ἴσα, γενικῆ εἶναι ἡ ὁμολογία, ἡ κραυγὴ, πῶς τὸ κέφι ἔχει λείψει σήμερα ἀπὸ τοὺς τόπους τοῦ κειφιοῦ, ἀπὸ τὰ σημερινὰ κέντρα τῆς ψυχαγωγίας. Σπάνια θά βρεθῆ ἐκεῖ ἓνας ἄνθρωπος πού ἀληθινὰ διασκεδάζει. Οἱ πολλοὶ πλῆττου. Καὶ ἀρκετοὶ προσπαθοῦν νὰ πιστέψουν-ῆ καὶ ὑποκρίνονται ἀκόμη-πὺς διασκεδάζουν. Ἡ ἐποχὴ μας, φασαρία μόνον, νότρο κάνει μεγάλο γύρω ἀπὸ τὴν ὑπόθεσι αὐτῆ-δχ: πῶς πέτυχε τίποτε παραπάνω. "Ἰσα-ἴσα, αὐτὸς ἀκριθῶς ὁ πολὺς θόρυβος, δείχνει τὴν ἀποτυχία: Ἐκεῖνοι πού βρίσκουν αὐτὸ πού ζητοῦν, δὲν κάνουν θόρυβο. Καὶ ἡ ἔντονη, ἀδιάκοπη ἀναζήτησι μαρτυράει, ἀκριθῶς, ὅτι δὲν βρίσκουν.

Ἄλλο τόσο φανερός εἶναι καὶ ὁ λόγος πού προκαλεῖ τὴν παθιασμένη αὐτὴ ἀναζήτησι ψυχαγωγίας καὶ τὴν ἀποτυχία τῆς: Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν ζητάει ἀπὸ τὴν ψυχαγωγία ἐκεῖνο πού πάντα τῆς ἐξήτησε ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ πού μπορεί νὰ δώσῃ, ἀλλὰ κάτι ἔξω καὶ πάνω ἀπὸ τὴς δυνάμεις τῆς, πού φυσικά,

δὲν μπορεί νὰ τὸ βρῆ κανείς σ' αὐτὴν.

Τί ζητάμε μὲ τὴν ψυχαγωγία; Τί ἄλλο ἀπὸ μιὰ νότα ποικιλίας στὴ ζωὴ, ἓνα «σκόρπισμα» τοῦ νοῦ πού τὸ νοιώθουμε νὰ μᾶς ξεκουράζῃ καὶ νὰ εὐφραίνῃ τὸ πνεῦμα, ἔτσι πού νὰ μὴν ἀναγκάζεται νὰ κρύβεται, νὰ «ἀπωθεῖται» τὸ πνεῦμα τὴν ὥρα τῆς ψυχαγωγίας; Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνα-δὲν εἶναι ψέμμα πῶς ἔκαμε *θ ρ η σ κ ε ἰ α* του τὴν ψυχαγωγία-ἐξήτησε σ' αὐτὴν νὰ βρῆ τὸ ἀντίβαρο γιὰ ὅλες τὶς πίκρες τῆς ζωῆς του, τὴν ἔκαμε *σ κ ο π ὀ* τῆς ζωῆς του καὶ δικαιολογία τῆς. Γι' αὐτὸ τὴν ἀποζητάει μὲ τόσο πάθος. Φυσικά, ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐσωτερικὰ τακτοποιημένος αἰσθάνεται κι' αὐτὸς τὴν ἀνάγκη νὰ «ξεσκάσῃ» λιγάκι, νὰ «ψυχαγωγηθῆ». Ἄλλὰ ἡ ἀνάγκη αὐτὴ δὲν μοιάζει καθόλου, δὲν ἔχει τίποτε κοινὸ, μὲ τὴ δίψα πού αἰσθάνονται γιὰ τὴν ψυχαγωγία οἱ ἄνθρωποι τοῦ αἰῶνα. "Ἐτσι πού ἐκούτταξαν τὴ ζωὴ, μὲ τὸν τρόπο πού στάθηκαν ἀπέναντί τῆς, ἀφοῦ λησμονήσαν ὀλότελα τὸ πνεῦμα, ἐπόμενο ἦταν νὰ μὴ βρίσκουν στὴ ζωὴ κανένα σκοπὸ, κανένα νόημα, κανένα ἐνδιαφέρον. Ἄλλὰ καὶ μέσα σ' αὐτοὺς δὲν μπόρεσε νὰ σῶσῃ ἐκεῖνο πού ξεχωρίζει, πού ἀποτελεῖ, ἔλεγε κανείς, τὸν ἄνθρωπο, ἡ ἔφεσι δηλαδὴ γιὰ τὸ ἀνώτερο κάτι πού εἶναι προορισμὸς καὶ κλήρος, τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἔφεσι γιὰ μιὰ ἐπιτυχημένη, χαρούμενη ζωὴ. Καὶ μιὰ πού ἡ ψυχαγωγία ἔχει μέσα τῆς τὴν εὐχαρίστησι, στοιχείο πού μοιάζει, ἐξωτερικὰ τουλάχιστον, μὲ τὴ χαρὰ, ἔρριξαν σ' αὐτὴν ὅλη τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς τους, τόσο διψασμένης ἀπὸ μιὰ κατάξερη, μηχανικὴ ζωὴ.

Ἄλλὰ πῶς νὰ δώσῃ ἡ ψυχαγωγία τὴν ἐσωτερικὴ τακτοποίησι, ἀπάντησι στὰ ἐρωτήματα πού βασανίζουν τὴς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων, πῶς νὰ τὴς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴς τόσες ἀγωνίες πού τὴς βαρύνουν, ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ τὴς δυστυχίες,

πώς-άκόμα παραπάνω να τους δώσει, θετικά πιά, τη χαρά; Πώς να τους δώσει γιατί αυτό ζητάνε-λ ύ τ ρ ω σ ι; Δεν θέλησε, ο άνθρωπος του αιώνα ν' ακολουθήσει τον, φαινομενικά μονάχα, στενό δρόμο που φέρνει στην πραγματική λύτρωσι και προσπάθησε με έξωτερικά, μηχανικά μέσα, που αγοράζονται όπως το εισιτήριο σ' ένα κέντρο διασκέδασης, να χορτάσει την ψυχή του. Έπειδή, όπως είναι φυσικό, το αποτέλεσμα αυτό δεν έρχόταν, έδιπλασίασε, έπολλαπλασίασε τη δόσι της ψυχαγωγίας, όπως κάνουν κάποτε μ' ένα φάρμακο που δεν φέρνει αποτέλεσμα. "Όπως μεγαλώνει τη δόσι του κρασιού η του όπιού. "Έγινε ένας μανιακός της ψυχαγωγίας. Κι' έπειδή το αποτέλεσμα έλειπε και πάλι, έζηήτησε να αυξήσει το ένδιαφέρον των μέσων της ψυχαγωγίας, έλπίζοντας πως έτσι κάτι θα κατάφερνε. Γι' αυτό αγνόησε σχεδόν το πρωταρχικό, βασικό, στοιχείο κάθε ψυχαγωγίας, το στοιχείο του άπλου, άθώου πα ι γ ν ι δ ι ο υ. Αυτό προϋποθέτει πολλήν έσωτερική ειρήνη για νάναι αποτελεσματικό, να φέρη ευχαρίστησι. "Ο άνθρωπος του αιώνα, με την έλπίδα να ξυπνήσει, μαστιγώνοντάς την, την κουρασμένη, άπογοητευμένη και νωθρή ψυχική του διάθεσι, έβαλε και μέσα στην ψυχαγωγία του το στοιχείο του πάθους. "Εφθειρε έτσι, άλλοίωσε και κατέστρεψε όλα σχεδόν τα μέσα της ψυχαγωγίας, αφού άφησε στην άκρη ό,τι αποτελούσε το χαρακτηριστικό τους, και τα πλημμύρισε από πάθος. Τη χαρά της φιλικής συναναστροφής, που δεν του άρκουσε, την παραμέρισε και στη θέση της έβαλε την μάταιη και βλαβερή ευχαρίστησι από την Ικανοποίησι του έγωϊσμού με την αυτοεπίδειξι, τον συναγωνισμό στη σπατάλη του ύλικού πλούτου. Τό παιγνίδι το χρησιμοποιεί παραμορφωμένο, σε σημείο που να μη δοκιμάζει καθόλου την άθωα και χαρι-

τωμένη άρχική του μορφή: Τό έκαμε χαρτοπαίγνιο, ίπποδρόμιο και τα παρόμοια, έκρέμασε δηλαδή απ' αυτό κολλοσιαία συμφέροντα, τό εφόρτωσε αληθινή άγωνία. Κι' αν πήε για την με χίλια μέσα άδιάκοπη, τεχνική και άφύσικη διέγερσι κι' εκμετάλλευσι που γίνεται στο γενετήσιο ένστικτο, αυτή δά είναι που έχει καταπλημμυρίσει όλα τα σύγχρονα μέσα της ψυχαγωγίας, σε βαθμό που να καταντήσουν άγνωρίστα. Μπορεί κανείς χωρίς υπερβολή να ένωση σε μιá κατηγορία όλα μαζί τα σύγχρονα μέσα ψυχαγωγίας, αφού όλα σχεδόν έχουν μολιολαστή με τό πάθος αυτό.

"Αλλά δεν εσταμάτησε ούτε εδώ ο άνθρωπος του αιώνα: Προχώρησε ακόμα περισσότερο, άφησε κάθε πρόσχημα, φανέρωσε όμα κι' άπροκάλυπτα τον σκοπό της ψυχαγωγίας, όπως τον αντιλαμβάνεται: Μεθύσι, μεθύσι με οινόπνευμα και με κάθε λογής ναρκωτικά. Γιατί αυτό ήταν: Νά δημιουργήσουμε τεχνικά, με ψεύτικα μέσα, μιá όμοια ψεύτικη κι' εφήμερη κατάστασι ευφορίας. Γι' αυτό, σά να μην έφθαναν τα πάθη που μπορούν να τραθήξουν τον άνθρωπο, έφρόντισε να δημιουργήσει και άλλα, με διάφορες εξεις που αγωνίζεται πρώτα να τις επιβάλη στον οργανισμό του για να ξεγυλιέται ύστερα με την ευχαρίστησι που δίνει ή Ικανοποίησι τους.

"Όλα τα σύγχρονα μέσα της ψυχαγωγίας παρουσιάζουν τό ίδιο κοινό χαρακτηριστικό, της φυγής από την πραγματικότητα, που δεν είμαστε σε θέση και δεν θέλουμε να την αντιμετώπισουμε. "Αλλ' από όλα αυτά τα μέσα της ψυχαγωγίας ή τεράστια διάδοσι του κινηματογράφου φανερώνει ολοκάθαρα τις προθέσεις του ανθρώπου του αιώνα σχετικά με την ψυχαγωγία: "Ένας τρόπος ψυχαγωγίας, κατάλληλος για κάθε άνθρωπο, γιατί βρίσκει ψυχολογική άνταπόκρισι στην έσωτερική κατάστασι

κάθε ανθρώπου, είναι ή απασχόλησι, με την ιστορία ενός & λ λ ο υ πού την ακούσαμε, τή διαβάζουμε ή τήν βλέπουμε στο θέατρο ή τόν κινηματογράφο. Οι ψυχικές μας δυνάμεις ξεγελιούνται με τήν ιστορία αυτή, στρέφουν εκεί τήν προσοχή τους (χωρίς να υπάρχει κίνδυνος να ένταθούν παραπάνω από όσο χρειάζεται, αφού πρόκειται για τις περιπέτειες ενός & λ λ ο υ και περιπέτειες ψεύτικες) κι' έτσι πραγματοποιείται ή χαλάρωσι πού φέρνει τὸ ξεκούρασμα. Αυτό, πού σέ μικρή δόσι ψυχαγωγεί ὁ αἰώνας ἐξήγησε, ἀξέχοντας τή δόσι, νά τὸ κάμη σχεδὸν μόνιμη κατάστασι φυγῆς ἀπὸ τήν πραγματικότητα δοσμένη με τὸν φυσικὰ ἀκοπώτερο καὶ πλουσιώτερο τρόπο, τῆς κινηματογραφικῆς ταινίας. "Ε, ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ δὲν εἶναι ν' ἀπορῆ κανεὶς καθόλου γιὰ τήν ἐξάπλωσι τοῦ κινηματογράφου, ἀφοῦ ταιριάζει τόσο στὸ κλίμα τοῦ αἰῶνα. Κι' ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος εὐκολὰ ἐξηγεῖται με τὸν ἴδιο τρόπο γιὰτὶ δὲν ἔχουν τὴ διάδοσι αὐτὴ ἄλλα μέσα πού ζητᾶνε νὰ δώσουν ψυχαγωγία ὄχι με τὴ φυγὴ ἀλλὰ με τήν ἀντιμετώπισι τῆς γενικώτερα ἀνθρώπινης, πραγματικότητος (ὅπως τὸ σοβαρὸ θέατρο, καὶ ἡ Τέχνη, γενικὰ) ἢ πού δὲν ξυπνᾶνε με κάποιο καμτσίκι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ αἰῶνα, πονεμένου, θλιμμένου, κατάκοπου, ἀπογοητευμένου (ὅπως εἶναι τὰ ἀπλὰ παιγνίδια).

Πῶς, ὕστερ' ἀπ' αὐτά, νὰ μὴ γίνεται μεγάλος θόρυθος γύρω ἀπὸ τήν ὑπόθεσι τῆς ψυχαγωγίας; Καὶ πῶς ἦταν δυνατό νὰ μὴ βρεθοῦμε μπροστὰ στὴν ἀκόλουθη καθημερινὴ διαπίστωσι: "Ὁ ἄνθρωπος, με τήν ψυχαγωγία προσπαθεὶ νὰ ξεφεύγῃ ἀπὸ τήν πραγματικότητα, ἀπὸ τις ἀνάγκας καὶ τὰ χρέη τῆς—ἀλλὰ δυστυχῶς με τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως κι' ἡ στρουθοκάμηλος πού κρύβει τὸ κεφάλι τῆς καὶ νομίζει πῶς ἐπειδὴ δὲν βλέπει τὸν κίνδυνον, γλυτώνει." Ἐτσι τὰ πλήθη πού

γυρίζουν τὸ πρῶτὸ κάθε Δευτέρας στὴ δουλειά τους ὄχι μόνο δὲν ἔχουν βοηθηθῆ, με τήν ψυχαγωγία τῆς Κυριακῆς, νὰ σηκώσουν τὸ βάρος τῆς ἀνάγκης πού τοὺς φορτώνει ἢ καινούργια ἐβδομάδα τῆς δουλειᾶς, ἀλλὰ ἴσα-ἴσα, ἀφοῦ με τήν ψυχαγωγία τους ἄλλο δὲν ἔκαναν παρὰ ν' αὐξήσουν τὸ χάσμα πού τοὺς χωρίζει ἀπὸ τήν πραγματικότητά τους, βλέπουν με ἀκόμη μεγαλύτερη ἐχθρότητα τις πραγματικὲς συνθήκες πού τοὺς τριγυρίζουν, δηλαδὴ τήν ἀλήθεια. Τὸ πρῶτ τῆς Δευτέρας, ὕστερ' ἀπὸ τήν ψυχαγωγία, εἶναι πολὺ περισσότερο, ἀσυμφιλίωτοι με τὴ δουλειά τους λόγου χάρι, παρ' ὅτι τὸ Σάββατο τὸ βράδυ, ὕστερ' ἀπὸ μὴν ὀλόκληρη ἐβδομάδα κόπου.

Μὰ δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ ἄλλοιως. Γιὰτὶ μιὰ σωτήρια γιὰ τήν ψυχικὴ ὑπόστασι τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκη τὸν καλεῖ ὄχι ν' ἀποφύγῃ ἀλλὰ ν' ἀντιμετώπισῃ σωστὰ τις ἀπαιτήσεις πού προβάλλει ἢ ζωῆς νὰ μπῆ, στὸ νόημά τῆς καὶ νὰ συνδέσῃ τὸν παραστρατημένο ἑαυτὸ του με τὸν Θεό.

*

Ἄλλὰ ἡ ψυχαγωγία ἀποτελεῖ σήμερα μεγάλο πρόβλημα κι' ἀπὸ μὴν ἄλλη ἀποψι: "Ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνα, ὁ ἄνθρωπος πού ἀρνῆθηκε τὸ πνεῦμα, δίνει τὴ θέσι του ὀλοένα καὶ περισσότερο στὸν πιστὸ, ἀναγεννημένο «ἐκ τοῦ πνεύματος». Κι' ὁ πιστὸς αὐτός, τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, ἀντιμετωπίζει τήν ψυχαγωγία σὰν πρόβλημα—ἀλλὰ διαφορετικὸ ἐδῶ, καθαρὰ τεχνικὸ.

Εἶπαν, (καὶ τί δὲν εἶπαν!) πῶς ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἐπιτρέπει δῆθεν τήν ψυχαγωγία κι' ὅτι, ἄρα, οἱ χριστιανοὶ δὲν δοκιμάζουν τήν εὐχαριστήσι τῆς, δὲν διασκεδάζουν. Ἄλλὰ τήν ἀλήθεια θὰ τὴν βρῆ κανεὶς, μόνο ἀν... ἀναποδογυρίσῃ τὴν κατηγορία: Διασκεδάζει, δηλαδὴ, μόνο ὁ Χριστιανός!

Δὲν εἶναι σχῆμα λόγου αὐτὸ. Καὶ θὰ

τό καταλάβει κανείς αν ρωτήσει τον έαυτό του ποιός διασκεδάζει πραγματικά, εκείνος που βασανίζεται από κάποιον σωματικό ή ψυχικό πόνο, από τον εφιάλτη κάποιος ανησυχίας, ή εκείνος που τίποτε απ' αυτά δεν τον βραίνει; Φυσικά, ο δεύτερος. "Ε, λοιπόν, μόνο ο χριστιανός πηγαίνοντας προς την ψυχαγωγία αφήνει πίσω του ότι αποτελεί την πραγματικότητά του, τις συνθήκες της ζωής του, ταχτοποιημένες, κανονισμένες. "Έχει κι' αυτός τις δυσκολίες του, τις ανάγκες, τις θλίψεις του. "Αλλά είναι ψυχικά Ισορροπημένος απέναντί τους, ειρηνευμένος. "Ενώ ο άρνητής; Αυτός παρατάει σύζυγη το Σαββατόβραδο τη δική του πραγματικότητα (αν τον παρατάει κι' αυτή και δεν τον συνοδεύει κι' εκεί, γαντζωμένη άπάνω του) και τρέχει προς την ψυχαγωγία. "Αλλά ή ανάμνησι τουλάχιστον της άταξίας δεν γίνεται να μη τον κυνηγά ή σαν βραχνάς. Πού κέρι λοιπόν για διασκεδάσι;

"Αλλά ο αιώνας έχει τόση σχέση με την ψυχαγωγία, ώστε... έχει χάσει και το νόημά της, αφού την εξέφτισε σε κάτι διδτελα διαφορετικό. "Ας ιδούμε τα πράγματα από πιο κοντά: "Αν θυμηθούμε τα διάφορα μέσα ψυχαγωγίας που ο άνθρωπος έχει στη διάθεσί του, κι' αποβλέψουμε στο στοιχείο που δίνει το ευχάριστο συναίσθημα, θα βρούμε σαν τέτοια στοιχεία:

1. Το παιγνίδι. (Η άριθμησι είναι τυχαία). Βάσι της ψυχαγωγίας, ανάλογα, βέβαια, με τις ηλικίες και τις ιδιοσυγκρασίες (σπόρ κλπ.).

2. Το «καλόν», δηλαδή ή οποιαδήποτε μορφή άληθινής Τέχνης. (Δημιουργία ή συμμετοχή στην καλλιτεχνική συγκίνησι).

3. Το χρήσιμο πάρεργο (χειροτεχνικές άπασχολήσεις έξω από τα κύρια έργα μας κι' ακόμα το φάρμακα και, ίσως, το κυνήγι).

4. Τα άθλήματα, με την έντασι των σωματικών κυρίως δυνάμεων.

5. Το οποιοδήποτε δύσκολο για μας κατόρθωμα (το να μάθη κανείς ποδήλατο, κούμπι κλπ.).

6. Η απόλαυσι εξωτερικών φυσικών συνθηκών (περίπατος, διαμαγή στην έξοχή, τον χειμώνα σε ζεστό κλειστό χώρο). Η έκδρομή, ή κατασκηνωσι.

7. Το άστείο (στον προφορικό λόγο, στον τύπο, στο θέαμα).

8. Το «κάτι παραπάνω από το απαραίτητο» (ένα ώραιο ρούχο, έπιπλο κλπ.).

9. Η τεχνική ευδιαθεσία που την φέρνει το λίγο κρασί.

10. Η φανταστική περιπέτεια κάποιου άλλου, που την ακούμε, την διαβάζουμε ή την βλέπουμε σαν θέαμα.

11. Η άλλαγή περιβάλλοντος (ταξείδια).

12. Το άγνωστο (πληροφορίες από τον άγνωστό μας κόσμο, για τα παιδιά παραμύθια με δράκους κλπ.).

"Αρκούν αυτά για να φανή ότι όλα τάχει καταστρέψει ο άνθρωπος του αιώνα. Τα τέσσαρα πρώτα, εκτός που δεν έχουν μεγάλη πέραςι, έχουν αντικατασταθή με την ίκανοποίησι του εγωΐσμου, όπως και τα δύο άμέσως επόμενα. "Αλλά και τα υπόλοιπα έχουν διαστραφή αφού έχουν άφθονα πατισθή, σήμερα, με το δηλητήριο του πάθους, ή έχουν άλλοιωθή με την υπερβολή (όπως ή άλλαγή που την ζητάνε με τα ταξείδια). Το τελευταίο έχει κι' αυτό πάρει διάστροφη κατεύθυνσι, αφού το άγνωστο το ζητάει, ο άνθρωπος που δεν... καταδέχεται τη χριστιανική πίστι, στή... μαγεία.

Το συμπέρασμα είναι πως κα ν έ να στοιχείο ψυχαγωγίας δεν δοκιμάζει ο άνθρωπος μας. Στη θέσι τους έχει βάλει κάποιον πάθος. "Αλλά αυτό, ή εκμετάλλευσι του πάθους, είναι έντελώς άλλη υπόθεσι, που δεν έχει καμμιά άπολύτως σχέση με την ψυχαγωγία.

Φταίει; λοιπόν ο Χριστιανός, που δεν χρησιμοποιεί τα σημερινά δῆθεν «μέσα ψυχαγωγίας» ὅπως τὰ κατήντησε ὁ αἰ-
ώνας; Σημαίνει, αὐτὸ πῶς ὁ Χριστιανι-
σμός δὲν «ἐπιτρέπει» τὴ διασκέδασι;

Κι' ἔτσι μπορούμε νὰ ἰδοῦμε γιατί ἡ ψυχαγωγία εἶναι πρόβλημα καὶ γιὰ τὸν Χριστιανὸ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Νοιώθει τὴν ἀνάγκη τῆς. Πέρα γιὰ πέ-
ρα φυσιολογικὸς τύπος, ὁ χριστιανὸς
-κάτι παραπάνω: ὁ καθαυτὸ φυσι-
ολογικὸς τύπος-δὲν εἶναι ξένος πρὸς καμ-
μιά φυσιολογικὰ ἀνθρώπινη ἀνάγκη.
Ἄλλὰ ἐπειδὴ τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγί-
ας, στὴν μεγάλη τους πλειονότητα, ἔ-
χουν ἀκόμη τὴ σφραγίδα τοῦ ὀλιστικοῦ
ψευτοπολιτισμοῦ, ἀλλοιωμένα καὶ ποτι-
σμένα μὲ τὸ δηλητήριό κάποιου πάθους,
ἀναγκάζεται νὰ κρατᾶ τὸν ἑαυτὸ του
μακρῶς.

Ἄλλὰ τὸ καινούργιο χριστιανικὸ κίνη-
μα ξέρει πῶς ἡ Ἐρησικεία τῆς χαρᾶς,
αὐτὴ, μαζί μὲ δ.τι ἀληθινὰ ὄρατο, χα-
ρίζει καὶ τὸν σωστὸ τρόπο τῆς ψυχα-
γωγίας καὶ τὴν ψυχικὴ διάθεσι ποὺ χρει-
άζεται γι' αὐτήν. Αὐτὴ, ἡ Ἐρησικεία τῆς
χαρᾶς, τὸν ἀποτυχημένο, καταπονημέ-
νο καὶ γιὰ ἕλα ἀδιάφορο ἀρνητῆ, τὸν
κάνει πάλι φρέσκο, ἱκανὸν νὰ νοιώσῃ
τὴν εὐδιαθεσίαν, τὸ κέφι. Δὲν βρίσκει ἄ-
φθονα στὴν ἐποχὴ του, ὁ σημερινὸς χρι-
στιανὸς τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας. Ἄλ-
λὰ ξέρει πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ
-ἀσήμαντη μπροστά στὰ τόσα κέρδη του-
θυσία, προσωρινὴ κι' αὐτὴ, ἀφοῦ ὁ χρι-
στιανικὸς πολιτισμὸς ἐργάζεται καὶ σ'
αὐτὸν τὸν τομέα γιὰ νὰ δώσῃ τὴ σω-
στή, πραγματικὴ διασκέδασι.

Ν. ΒΑΛΣΑΜΗΣ

ΝΕΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Μιά ζωή, μιὰ ψυχὴ
μὲς στὴ ρίμα πῶς ἔχεις
τραγουδάκι μικρὸ
κόσμους τόσοις κατέχεις.

Μὲς στοὺς στίχους κρατεῖς
μιὰ συγκίνηση πόση
τῆς ζωῆς μας καημοὺς
τῆς χαρᾶς μας μιὰ δόση.

Ἄρμονία γλυκεῖα
μουσικῆς μᾶς ξεχύνεις
χρόνο, τόνο, ρυθμὸ
μὲς στὰ σπλάγχνα σου κλείνεις.

Μιὰ ψυχὴ, μιὰ ζωὴ
μὲς στὴ ρίμα πῶς ἔχεις
τραγουδάκι μικρὸ
κόσμους τόσοις κατέχεις.

ΗΩ ΛΑΜΠΙΡΗ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

Ἄρχιζομεν προκαταβολικῶς μὲ μίαν ἐξήγησιν.

Δὲν πρόκειται σήμερα νὰ αναπτύξωμεν δυσκόλους καὶ ἀκαταλήπτους ἐπιστημονικὰς θεωρίας. Οὔτε νὰ διδάξωμεν μαθηματικὰ ἢ θεωρητικὰς ἐπιστήμας. Θὰ εἰποῦμε μόνον μερικὰ ἀπλά πράγματα, πού στηρίζονται ἐπάνω εἰς ἐννοίας γνωστὰς ἀπὸ τὴν γυμνασιακὴν μόρφωσιν. Ἴσως αὐτὰ φανοῦν κάπως ἀπίστευτα ἢ παράξενα. Πάντως δὲν εἶναι ἰδικά μας αὐτὰ πού θὰ ἐκθέσωμεν. Τὰ παίρνομεν ἀπὸ τὸ βαρυσήμαντον καὶ πρόσφατον βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ M. Richardson: «Θεμέλια τῶν μαθηματικῶν»⁽¹⁾ καὶ δὲν ἤμποροῦμεν εὐκόλα νὰ τὰ παραβλέψωμεν.

Ὅταν ἐργαζώμεθα εἰς τὴν Γεωμετρίαν, λέγει ὁ Richardson, κατ' ἀνάγκην ἀφίνομεν μερικὰς προτάσεις χωρὶς νὰ τὰς ἀποδείξωμεν. Δὲν ἔχομεν τὸν καιρὸν νὰ τὰς ἀποδείξωμεν. Καὶ αὐτὰς τὰς παίρνομεν ὡς βάσεις ἐξορμησεως. Ἔτσι π. χ. ἀποδεικνύομεν ὅτι εἶναι ἀληθὲς τὸ 20ον θεώρημα, μὲ τὸ νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι αὐτὸ προκύπτει λογικῶς ἀπὸ τὸ 19ον, τὸ ὁποῖον «δεχόμεθα» ὅτι εἶναι ἀληθές. Ὅμοιως βγαίνομεν τὸ 19ον ἀπὸ τὸ 18ον θεώρημα κ.ο.κ. Κάπου ὁμως πρέπει νὰ σταθοῦμε, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν πάρα κάτω τὸ ζήτημα. Ἐὰν θελήσωμεν νὰ προσχωρήσωμεν διὰ ν' ἀποδείξωμεν ὅλας τὰς προτάσεις, κατ' ἀνάγκην θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ ἀσυγχώρητον σφάλμα τοῦ «φαύλου κύκλου». Δηλαδή ὅταν λέγομεν ὅτι ἡ Α προτάσις εἶναι σωστή, διότι προκύπτει ἀπὸ τὴν Β καὶ εὐθὺς ἀμέσως δεχόμεθα ὡς ὀρθὴν τὴν

Β, ἐπειδὴ προκύπτει ἀπὸ τὴν Α, ἐφαρμόζομεν τὸν κυκλικὸν τρόπον τῆς λογικῆς. Τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦ σκέπτεσθαι τὸν χρησιμοποιοῦν τὰ παιδιὰ, λέγει ὁ Richardson.

Παράδειγμα: Ἄς ἐπανεέλθωμεν τώρα εἰς τὰς προτάσεις τῆς Γεωμετρίας. Καὶ αὐταὶ καταλήγουν εἰς ὀρισμένους πρωταρχικοὺς ὅρους. Π. χ. παίρνομεν τὸ «τρίγωνον». Ἄν ἐρωτήσετε, τί σημαίνει ὁ ὅρος αὗτός, θὰ πάρετε τὴν ἀπάντησιν ὅτι ἡ ἔννοια αὐτοῦ ὁρίζεται μὲ τὴν βοήθειαν ἄλλων ὄρων. Ἔτσι, ἠμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ «τρίγωνον» εἶναι ὁ τόπος ὅλων τῶν σημείων πού κεῖνται ἐντὸς τριῶν «εὐθυγράμμων τμημάτων», τὰ ὁποῖα συνδέουν τρεῖς σημεία, μὴ κείμενα ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας. Δηλαδή ἀντὶ τοῦ «τρίγωνου», ἔχομεν τὰ «σημεία» καὶ τὰ «εὐθύγραμμα τμήματα». Καὶ τὰ «εὐθύγραμμα τμήματα» ὁρίζονται μὲ τοὺς ὅρους «σημεία». Ἄλλὰ ἀργὰ ἢ γρήγορα κάπου πρέπει νὰ σταματήσῃ ἡ σειρά αὐτῆ τῶν ὀρισμῶν. Καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ μάθωμεν τί σημαίνουν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὅροι, θὰ γυρίσωμεν πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξεκινήσαμεν. Εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ὀρίσωμεν ὅλους αὐτοὺς τοὺς ὅρους, ἐφ' ὅσον πίπτομεν εἰς τὴν παγίδα τοῦ «φαύλου κύκλου». Πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ χρησιμοποιήσωμεν μερικοὺς ὄρους, χωρὶς νὰ τοὺς ὀρίσωμεν, ἐφ' ὅσον ὅλοι οἱ ἄλλοι ὄροι, θὰ ὀρισθῶν μὲ βᾶσιν αὐτῶν τοὺς ἀορίστους ὄρους. Μὲ ἄλλους λόγους, ὅλοι οἱ ὀρισμοὶ μας πρέπει νὰ στηρίζονται εἰς μερικοὺς ὄρους τοὺς ὁποῖους λαμβάνομεν ἄνευ ὀρισμοῦ.

Παρατήρησις 1η. «Τὰ λέξι-κά, λέγει ὁ Richardson, φαινομενικῶς ὀρίζουν ὅλας τὰς λέξεις. Ἄλλὰ δι' αὐτὸν

1) M. Richardson: Fundamentals of Mathematics, New York, 1945.

ἀκριβῶς τὸν λόγον χρησιμοποιοῦνται εἰς αὐτὰ κυκλικοὶ ὁρισμοί. Π. χ. ἐὰν κυττάξετε τὸ λεξικὸν εἰς τὴν λέξιν «παράφρων» (insane), γράφει ὅτι «παράφρων» σημαίνει «τρελλός» (crazy)· ἀλλ' ἐὰν κυττάξετε εἰς τὴν λέξιν «τρελλός» θὰ δῆτε ὅτι ὁ ὅρος «τρελλός» ὀρίζεται διὰ τῆς λέξεως «παράφρων». Ἐπὶ τοὺς δύο αὐτοὺς ὁρισμοὺς πληροφοροῦσθε ὅτι «παράφρων» σημαίνει «παράφρων». Ἀναγκαιῶς θὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν θέσιν αὐτήν, δηλαδὴ εἰς τὴν ταυτολογίαν, ἐὰν προσπαθῶμεν νὰ ὀρίσωμεν ὅλους τοὺς ὅρους. Ἄλλο παράδειγμα: Ἐὰν θέλωμεν νὰ ὀρίσωμεν, τί ἐννοοῦμεν ὅταν λέγομεν ὅτι δύο ράβδοι «ἔχουν τὸ ἴδιον μῆκος», ἠμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι συμβαίνει αὐτό, ὅταν μετακινήσωμεν τὴν μίαν ράβδον καὶ ἴδωμεν ὅτι αὐτὴ θὰ συμπίσῃ μὲ τὴν ἄλλην. Ἄλλ' ἐὰν αἱ ράβδοι εἶναι ἀπὸ ἐλαστικὸν καὶ μετακινούμεναι ἀλλάσσουν μῆκος; Τότε τί συμβαίνει; Διὰ τὸ ἀποφύγομεν αὐτό, θὰ εἰπώμεν ὅτι ἔχουν τὸ «ἴδιον μῆκος» ὅταν «μετακινήσῃ χωρὶς ἀλλοίωσιν» καὶ εὐρεθῶν ὅτι εἶναι ἴσαι μεταξὺ τῶν. Πῶς ὁμοῦ θὰ ὀρίσωμεν τὴν φράσιν «μετακίνησις χωρὶς ἀλλοίωσιν»; Συνηθίζομεν νὰ λέγομεν ὅτι μία ράβδος «μετακινεῖται χωρὶς ἀλλοίωσιν», ὅταν μετακινουμένη καθ' οἰονδήποτε τρόπον διατηρεῖ πάντοτε τὸ «ἴδιον μῆκος». Ἔτσι ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἀρχικὴν πρότασιν. Μὲ ἄλλους λόγους χρησιμοποιοῦμεν κυκλικοὺς ὁρισμοὺς.

Π α ρ α τ ῆ ρ η σ ι ς 2α. Τὴν κάμνει πάλιν ὁ καθηγητὴς Richardson. «Ἐνας ὁρισμὸς, διὰ μαθηματικὴν χρῆσιν, εἶναι ἀπλῶς μία σ υ μ φ ω ν ῖ α π οὗ δεχόμεθα ὅτι ὑπάρχει μεταξὺ μᾶς ἐκφράσεις (δηλαδὴ ἑνὸς συμβόλου ἢ σειρᾶς συμβόλων ὅπως εἶναι μία λέξις ἢ μία φράσις) καὶ μᾶς ἄλλης (συνήθως περισσότερον πολυπλόκου) ἐκφράσεως. Πολλάκις αἱ δύο ἐκφράσεις διαφέρουν

ἀπλῶς κατὰ τὴν διάφορον τοποθέτησιν τῶν λέξεων, πρέπει ὁμοῦ, ὅσον ἠμποροῦμεν, νὰ ξεχωρίζωμεν τοὺς ὁρισμοὺς τῶν ἀντικειμένων ἀπὸ τὰς περιγραφὰς αὐτῶν τούτων τῶν ἀντικειμένων. Εἰς πολλὰ λεξικά οἱ «ὁρισμοὶ» εἶναι ἀπλῶς περιγραφαὶ ἐκείνων πού θέλομεν νὰ ὀρίσωμεν. Π. χ. ὁ ὀ ρ ῖ σ α μ ε ν ἀνωτέρω τὸ τρίγωνον. Ἄλλ' ἢ πρότασις «τρίγωνον εἶναι τὸ σχῆμα πού σπουδάζεται λεπτομερῶς ὑπὸ τῶν μαθηματικῶν» εἶναι μία περιγραφὴ τοῦ ἀντικειμένου καὶ ὄχι ὁρισμὸς αὐτοῦ.

Ἐνας μεγάλος σύγχρονος μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος, ὁ Β. Russell εἶπεν εἰπεῖ(2) ὅτι «τὰ Μαθηματικά εἶναι ἡ ἐπιστήμη εἰς τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζομεν περὶ τίνος ὁμιλοῦμεν καὶ ἐὰν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον λέγομεν εἶναι ἀληθές». Καὶ πολλοὶ ἀσφαλῶς φοιτηταὶ μὲ δυσκολία δέχονται τὴν ἀποψιν αὐτὴν τοῦ Russell, ἡ ὁποία ἐν τούτοις εἶναι ὀρθοτάτη. Πράγματι, δὲν γνωρίζομεν περὶ τίνος ὁμιλοῦμεν ὑπὸ τὴν ἐποψιν ὅτι ὅλοι οἱ ὁρισμοὶ μας στηρίζονται τελικῶς εἰς μερικοὺς ἀορίστους ὅρους. Δὲν γνωρίζομεν, ἐὰν ὅ,τι λέγομεν εἶναι ἀληθές, ἐπειδὴ ὅλοι μας αἱ ἔρρευαν καὶ αἱ ἐξετάσεις τελικῶς καταλήγουν εἰς μερικὰς, ἄνευ σημασίας, ἀναποδείκτους προτάσεις ἢ ὑποθέσεις πού περιπλέκουν τοὺς ἀορίστους αὐτοὺς ὅρους.

Εἶναι περιττόν, νομίζομεν, νὰ κουράσωμεν περισσότερον τοὺς ἀναγνώστας, φέροντες παραδείγματα πού κατοχυρώνουν τὰς ἀπόψεις αὐτάς. Φανερόν εἶναι ὅτι καὶ ἡ ἀκριβεστέρα ἐπιστήμη, ἡ μαθηματικὴ, βασίζεται εἰς μερικὰς ἀναποδείκτους, ἀορίστους καὶ σκοτεινὰς ἐκφράσεις καὶ ἐκεῖ ἐπάνω κτίζει τὸ οἰκοδόμημά της. Βεβαίως, τὸ οἰκοδόμημα πού κτίζει, ἐξεταζόμενον ὡς οἰκοδό-

2) B. Russell: International Monthly, Vol. 4 (1901) p. 84.

μημα, στέκει ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς, διότι εἶναι δευτέρου μὲ τὸ αὐστηρὸν σύστημα τῆς λογικῆς· εἶναι συμμετρικὸν καὶ ὠραῖον, ἐπειδὴ ὁ μαθηματικὸς εἶναι καὶ καλλιτέχνης· εἶναι πολλάκις ἀπλοῦν καὶ ρυθμικόν, διότι εἶναι καμωμένον μὲ πολλὴν ἔμπνευσιν. Ἔχει ὅμως ἓνα ἐλάττωμα: "Ὅτι τὰ θεμέλιά του δὲν εἶναι καθόλου σταθερὰ καὶ μόνημα. Δὲν ἐμπνέουν καμμίαν ἐμπιστοσύνην καὶ ἀσφάλειαν. Στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ εἰς τὰς πρώτας ἀντιρρήσεις ποῦ θὰ προβληθοῦν, θὰ σπεύσῃ ὁ ἐπιστήμων νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν τῆς ἐπιστήμης. Καὶ θὰ μᾶς εἴπῃ καὶ μερικὰ ἄλλα πράγματα ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐξαιρετικὰ.

Θὰ μᾶς τόνισῃ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὁ ἐρευνητής, ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀνώτερα θεωρητικὰ ἢ καθαρὰ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐφηρμοσμένα) μαθηματικὰ, εἶναι κατὰ βάσιν $\kappa \nu \kappa \lambda \iota \kappa \omicron \varsigma$. Χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνομεν περιπίπτομεν εἰς ἓνα φαῦλον κύκλον. Καὶ διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὸν κύκλον αὐτὸν δεχόμεθα, χωρὶς ἀπόδειξιν, μερικὰς προτάσεις ποῦ δὲν παίρουν κανένα ὄρισμόν. Τὰς δεχόμεθα ἢ μὲ ἄλλους λόγους πιστεύομεν ὅτι εἶναι ἀληθεῖς. Καὶ ἐκεῖ ἐπάνω στηρίζομεν τὸ οἰκοδόμημά μας. Θὰ μᾶς τόνισῃ ἀκόμη διὰ στόματος τοῦ Henri Poincaré, ὅτι «αἱ μαθηματικαὶ ὑποθέσεις δὲν ἔχουν ὡς σκοπὸν νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν τὴν ἀληθινὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Αὐτὸ θὰ ἦτο ἰσχυρισμὸς παράλογος». Ἄλλὰ τότε ποῖον σκοπὸν ἔχουν; «Νὰ μᾶς βοηθήσουν ἀπλῶς, γράφει ὁ ἴδιος, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ διατάξωμεν εἰς μίαν σειράν τοὺς φυσικοὺς νόμους». Καὶ θὰ μᾶς προσθέσῃ ἀκόμη ὁ σημερινὸς ἐπιστήμων ὅτι, ἂν διὰ «τοὺς πολλοὺς, τοὺς μὴ ἐπιστήμονας, ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἓνα εἶδος ὑπερβατικῆς δυνάμεως καὶ σοφίας»,

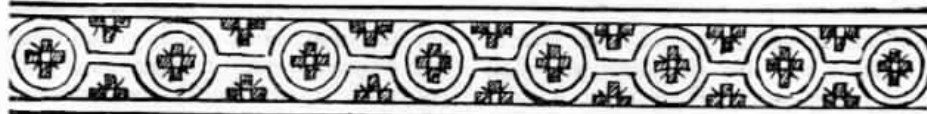
διὰ τὸν πραγματικὸν ὅμως ἐπιστήμονα, ἡ ἐπιστήμη «δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μία προσπάθεια πρὸς κατανόησιν ἀληθειῶν».

Αὐτὰ θὰ μᾶς εἴπῃ μὲ συντομίαν, μὲ σαφήνειαν καὶ πρὸ παντὸς μὲ παρηγοσίαν ἡ ἐπιστήμη. Καὶ διὰ αὐτὰ μᾶς τὰ ἐκθέτει ὁ Richardson εἰς τὸ μνημονεῦθὲν περισπούδαστον ἔργον του. Μᾶς τὰ τονίζουν ἐξ ἄλλου τὰ τελευταῖα χρόνια οἱ διατρεπέστεροι ἐπιστήμονες ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου. «Ἀκριβῆς ἐπιστήμη! ἔλεγε³⁾ τὸ 1942 ὁ πολὺς Planck. Τί κρύβεται ὀπίσω ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς λέξεις! Δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ἑνὸς ὑπερηφάνου οἰκοδομήματος καμωμένου μὲ λαξευμένους στερεοὺς λίθους ποῦ κρύβει μέσα του τοὺς θησαυροὺς πάσης σοφίας.... Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος, δὲν θέλει μόνον γνῶσιν καὶ δύναμιν, θέλει ἓνα γνώμονα τῶν πράξεών του καὶ τῆς συμπεριφορᾶς του, θέλει ἓνα μέτρον διὰ νὰ ἐκτιμᾷ καὶ νὰ ξεχωρίζῃ τὰ πολύτιμα ἀπὸ τὰ χωρὶς ἀξίαν. Θέλει μίαν κοσμοθεωρίαν ποῦ νὰ ἐγγυᾶται τὸ ὕψιστον ἀγαθὸν εἰς τὴν γῆν, τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅταν δὲν τὸν ἱκανοποιῇ ἡ θρησκεία, τότε ζητεῖ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐπιστήμην ἓνα ὑποκατάστατον (Ersatz) τῆς θρησκείας».

Καὶ τὸ ὑποκατάστατον αὐτό, τὸ ἐρζάτς αὐτὸ τῆς θρησκείας, ἀφοῦ τὸ ἐξητήσεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὴν τέχνην, εἰς τὴν ὕλικήν κυριαρχίαν, εἶδεν εἰς τὸ τέλος ὅτι πούθεν δὲν τὸ εὗρηκε. Πούθεν δὲν ὑπάρχει ἡ πραγματικὴ λύτρωσις. Καὶ σπεύδει τώρα ὁ ταλαιπωρημένος καὶ διπρασμένος ἄνθρωπος εἰς τὴν πραγματικὴν πηγὴν τῆς Σοφίας καὶ τῆς Λυτρώσεως.

ΣΕΡΓΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

3) M. Planck: Sinn und Grenze der exakten Wissenschaft, S. 129.

ΑΠΟ ΤΟ ΤΑΞΕΙΔΙ ΤΟΥ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗ ΡΩΜΗ

Τὸ 27ο κεφάλαιο τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων περιέχει τὸ περίφημο ἐκεῖνο τμήμα ἀπ' τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Λουκά, πού τὸ ὠνόμασαν ἐπὶ κεφάλαιον τοῦ ναυτικοῦ καὶ πού εἰδικῶς ἐρευνητῆς τῆς Ναυτικῆς Σχολῆς τῆς Βρέμης, σὲ βιβλίον τοῦ «Ἡ ναυτιλία τῶν ἀρχαίων» τὸ ἐξετάζει σὲ ὅλες του τὶς λεπτομέρειες. Τὸ ὀνομάζει ἐπὶ πολυτιμότερον ναυτικὸ χειρόγραφο, πού ἔχει φθάσει μέχρι σὲ μᾶς ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα, καὶ πού μόνο ἀπὸ ἓνα αὐτόπτη μάρτυρα μπορεῖ νὰ ἔχη γραφῆ. Ὁ Νέλων τὸ διάβασε πάνω στὴν ναυαρχίδα του τὸ πρῶτὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Τραφάλγκαρ. Σὰν παιδί Ἀγγλοῦ ἱερέως ἤξερε τὴν Ἀγία Γραφή ἀπὸ νέος καὶ μέσα σ' αὐτήν, ὅπως καὶ ἄλλοι γενναῖοι ἥρωες, ἔβρισκε παρηγοριά καὶ δύναμι στὶς δύσκολες ἡμέρες τῆς ζωῆς του. Ὁ νικητῆς δὲν εἶδε πιά τὸν ἥλιο νὰ βασιλεύῃ. Τὸ βράδυ, μὲ τρυπημένη τὴ σπονδυλική του στήλη ἀπὸ μιὰ σφαῖρα, ἦταν ξαπλωμένος νεκρὸς μέσα στὴν καμπίνα τῆς ναυαρχίδος «Victory», ἀφοῦ εἶχεν ἐξασφαλίσει γιὰ πάντα τὴν κυριαρχία τῆς πατριδος του στὴ θάλασσα, μὲ τὴν καταστροφὴ τῶν ἐνωμένων στόλων τῆς Γαλιίας καὶ τῆς Ἰσπανίας. Ἡ Ἀγία Γραφή εἶναι ὠφέλιμη γιὰ ὅλους. Εἶναι ἐξαιρετικὰ πρακτικὸ βιβλίον γιὰ ὅλες τὶς περιστάσεις τῆς ζωῆς, εἶναι ἡρωϊκὸ βιβλίον, βιβλίον ἡρώων γιὰ ἥρωες, βιβλίον πού σ' ἐκπαιδεύει καὶ σ' ὀδηγεῖ πρὸς τὸν ἡρωϊσμό.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 60 μ. Χ. εἶχεν ἀρχίσει. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἰσημερίας εἶχε

περάσει. Δὲν θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ περιμένη πολὺ ἀκόμη, γιὰ νὰ φέρῃ τοὺς φυλακισμένους στὴ Ρώμη, γιατί τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ξεχειμωνιάσουν στὸ ταξίδι. Ὁ Ρωμαῖος χιλιάρχος Ἰούλιος, ἀπ' τὴ λεγεῶνα τοῦ Ἀγούστου, δηλαδὴ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀστυνομίας, ἐπιφορτίστηκε μ' αὐτὴ τὴν ἀποστολή. Τὸ αὐτοκρατορικὸ ὑπουργεῖο Ἀσφαλείας ἦταν ὑπόδειγμα τῆς Ρωμαϊκῆς οργανωτικῆς τέχνης. Ἐκτὸς ἀπ' τὴν προστασία τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας εἶχε καὶ ἄλλα σπουδαῖα καθήκοντα. Ἦταν ταυτόχρονα μυστικὴ ἀστυνομία, αὐτοκρατορικὸ ταχυδρομεῖο καὶ αὐτοκρατορικὴ ἀστυνομία γιὰ τὴν μεταφορὰ τῶν φυλακισμένων. Αὐτοὺς τοὺς ἀστυνομικοὺς τοὺς ὠνόμαζαν «Frumentarii» καὶ ἐπειδὴ ἀνάμεσά τους ὑπῆρχαν πολλοὶ ξένοι τοὺς ἔλεγαν καὶ «Peregrini». Ὁ Ἰούλιος διάλεξε ἓνα ἐμπορικὸ σκάφος, πού ταξίδευε πρὸς τὸ Ἀδραμύτιον τῆς Μυσίας στὴ Μ. Ἀσία, ὅπου ἤρπιζε νὰ βρῆ πλοῖο γιὰ τὴν Ἰταλία.

Ἦταν ἓνα προῖνὸ τοῦ Σεπτεμβρίου, ὅταν στὴν προκυμαία τῆς Καισαρείας φάνηκαν τὰ κράνη καὶ οἱ λόγχες τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν, πού ὠδηγοῦσαν μιὰ ὀμάδα φυλακισμένων. Τὴν ὀμάδα αὐτὴν ἀποτελοῦσαν ἓνα μέρος πολιτικοὶ κατάδικοι, ἓνα μέρος ἐγγλεματίες ἢ μαχαιροβγάλτες τῆς Παλαιστίνης, πού τοὺς εἶχαν γιὰ τὶς θηριομαχίες τοῦ Τσίρκου Μάξιμου. Οἱ τελευταῖοι ἀνῆκαν σὲ μιὰ ἄλλη τάξι ἀνθρώπων παρὰ ὁ Παῦλος, πού, σὰν Ρωμαῖος πολίτης, δεμένος ἐλαφρὰ σὲ ἓναν στρατιώτη,

ποὺ τὸν συνώδευε, μπορούσε νὰ κινήται ἐλεύθερα καὶ σὰν ἄνθρωπος μὲ περιωπὴ διακρίνοταν ἀπ' τὴ μάζα: ὁ Παῦλος! Ἡ κεφαλὴ του περιβάλλεται ἀπὸ ἓνα ἀόρατο στεφάνι, σὰν νὰ εἶναι μονομάχος, ποὺ «κατασκοποῦν διώκει ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως» (Φιλ. γ' 14). Θέλει ν' ἀποτελειώσῃ τὴν λειτουργίαν τῆς θυσίας του γιὰ τὴν πίστι.

Ὁ Ἰούλιος φέρεται φιλικὰ στὸν Παῦλο, σχεδὸν μὲ σεβασμὸ, ὅταν μιλά μαζί του. Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους ἀξιωματικούς τοῦ εἴδους τοῦ ἑκατοντάρχου τῆς Καπερναοῦμ καὶ τοῦ Κορνηλίου τῆς Καισαρείας.

Εἶχε γνωρίσει τὸν Παῦλο, ὅταν ἦταν φυλακισμένος κ' ἴσως εἶχε ὑπηρεσία στὴ φρουρά, ὅταν ὁ Ἀπόστολος μίλησε ἐμπρὸς στὴν λαμπρὴ συγκέντρωσι στὴν αἴθουσα τῶν ἀνακτόρων. Οἱ φίλοι τοῦ Ἀποστόλου κ' οἱ μαθηταὶ του ἦταν ὅλοι παρόντες, γιὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετήσουν, ἀλλὰ μόνο σὲ τρεῖς ἐπέτρεψαν νὰ τὸν συνοδεύσουν ὡς στὴ Ρώμη. Εἶναι ὁ Τιμόθεος, ὁ Λουκᾶς κ' ὁ Ἀρίσταρχος. Αὐτὸ ἦταν μιὰ μεγάλη εὐνοία, ποὺ τὴν χρωστοῦσαν στὸν ἑκατόνταρχο. Μόνο ἐξέχοντες φυλακισμένοι, μὲ θέσι καὶ φήμη, εἶχαν κάποτε -κάποτε τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν μαζί τους δούλους, γιὰ νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν.

Ὅταν τὸ πλοῖο ἀπομακρύνθη ἀπ' τὴν ἀσιατικὴ ἀκτὴ κ' ὁ Παῦλος συλλογισμένος στεκόταν πάνω στὸ κατάστρωμα, βλέποντας τὴν γῆ τῶν πατέρων του νὰ χάνεται στὸ βάθος, τότε ἴσως ἐμπρὸς στὰ μάτια του πέρασαν ἀκόμη μιὰ φορὰ τὰ χρόνια τῶν ἀποστολικῶν του ὀδοιποριῶν, ἀπὸ τότε ποὺ μὲ τὸν Βαρνάβα ἄρχισε τὴ χριστιανικὴ του ὁδύσεια. Βέβαια ὁ Χριστιανισμὸς καὶ χωρὶς αὐτὸν θὰ εἶχε ξαπλωθῆ στὴ Μεσόγειο, γιὰτὶ ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανέναν ὀρισμένον ἄνθρωπο. Ἄλλ' ὅταν χρησιμοποιῆ ἓναν ἄνθρωπο, τότε ὁ ἄν-

θρωπος αὐτὸς δίνει στὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ τὴν σφραγίδα του. Σήμερα οὔτε μπορούμε νὰ φαντασθοῦμε ποιά δύναμι, θάρρος, διαύγεια κ' ἐπίγνωσι γιὰ τὴν ἀποστολὴ μὰ κ' ἐπιμονὴ χρειαζόταν γιὰ νὰ μὴν παραπλανηθῆ ἐκεῖ, ὅπου ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἀμφιταλαντεύονται καὶ νὰ συγκλονίζονται ἀπ' τὴς δυνάμεις τοῦ παρελθόντος. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἐπίμονη ἐνεργητικότης εἶχε πλήρη ἐπιτυχία, γιὰτὶ μόνον ὁ ἄνθρωπος τῆς θελήσεως, ποὺ δὲν γνωρίζει συμβιβασμούς, κυριαρχεῖ πάντοτε στὸ μέλλον. Ὅταν ὁ Παῦλος ἄφινε τὸν κόσμο τῆς Ἀνατολῆς, μπορούσε νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ὀπίσω μὲ ἅγια χαρὰ. Ὅλες οἱ γύρω χώρες εἶχαν σπαρθῆ μὲ χριστιανικὴ Ἐκκλησίαι, γεμάτες ζῆλο καὶ ἴσαν μεταξὺ τους ἐνωμένες μ' ἓνα ἀδιάσπαστο δεσμὸ ἀγάπης. Μόνο τὰ Ἱεροσόλυμα ἔμεναν ἀκόμη μὲ πῆσμα δεμένα στὸ παρελθόν, ἀλλὰ εἶχαν κλεισθῆ στὸν ἑαυτὸ τους κ' εἶχαν χάσει κάθε δυνατότητα νὰ ἐπιδράσουν πρὸς τὰ ἔξω. Τί σημαίνει γιὰ τὸ ἔργο του ἡ ἀντίδρασι μᾶς χούφτας ἔθραιοχριστιανῶν;

Ὁ Παῦλος ἤξερε καλὰ τί τὸν περιέμενε. Εἶχε πείρα τί κόπο σημαίνει τὸ μακρυνὸ θαλασσινὸ ταξίδι καὶ μάλιστα αὐτὴ τὴ φορὰ, ποὺ ἦταν φυλακισμένος, ἔστω κ' ἂν τοῦ ἐφέροντο οἰκειότερα παρὰ στοὺς ἄλλους καταδίκους. Μόνο νὰ βλέπῃ τὴ μεταχειρίσι τους ἀπὸ τὰ μαζέματα τῆς ρωμαϊκῆς φαντασίας, τὴν ἄσχημη διατροφή καὶ τρόπο διαίτης, ἔστω κ' ἂν ὁ ἴδιος εἶχε κάποια ἰδιαίτερη περιποίησι, ὧλ' αὐτὰ γιὰ ἓναν ἄνθρωπο μὲ λεπτὰ αἰσθήματα, ὅπως ὁ Παῦλος, ἦταν ἀδιάκοπη στενοχώρια. Τὸ ὅτι μπορούσε σ' αὐτοὺς τοὺς θεόφτωχους ἄνθρώπους, μὲ τὴ συνηγορία του καὶ τὴν ὀλόψυχὴν του συμπόνοια, νὰ κἀνὴ πολλὰ καλὰ, ὕλικα καὶ πνευματικά, αὐτὸ ἦταν ἡ μεγαλύτερὴ του παρηγορία. Πόσοι θὰ ἦδραν τότε τὸ δρόμο πρὸς

τὸ Χριστό! Αὐτὸ δὲν τὸ λένε οἱ Πρά-
ξις τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ φαίνεται ἀ-
νάμεσα στὶς γραμμές, γιὰ κείνον, ποῦ
ξεύρει τὴν καρδιά τοῦ Ἀποστόλου, ὅ-
πως μᾶς ἀποκαλύπτεται στὶς Ἐπιστο-
λές του. Μ' αὐτὴν τὴν ἀγάπη ἦταν σὰν
ἡμίθεος ἀνάμεσα στοὺς φυλακισμένους.
Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη τοὺς φαίνονταν
σὰν «φῶς τοῖς ἐν σκότει». Τὶ ὠραία εἰ-
κόνα! ὁ Παῦλος νὰ εἶναι ὁ πνευματικὸς
κι' ὁ Λουκᾶς ὁ γιαιτὸς τοῦ πλοίου! Τὶ
εὐτυχία ἦταν αὐτὸ μέσα σὲ τόσο πόνο!

Γιὰ νὰ καταλάβωμε τὰ ἐπόμενα, πρέ-
πει νὰ ξέρωμε μερικὰ γιὰ τὴ ν α υ σ ι-
π λ ο ῖ α τ ὠ ν ἄ ρ χ α ῖ ω ν καὶ τὴ στά-
σι τους πρὸς τὴ θάλασσα. Ἡ ναυσι-
πλοία ἦταν πολὺ ἀτελής, ὑπῆρχαν πολὺ
λίγα ὄργανα. Ἡ πνξίδα δὲν εἶχε ἀκόμη
ἐφευρεθῆ καὶ γιὰ βοήθημά τους οἱ ναυ-
τικοὶ εἶχαν μόνον τὸν ἥλιο καὶ τ' ἀστέ-
ρια. Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ περιφρονῇ
τοὺς πλοιάρχους τῆς ἀρχαιότητος, νο-
μίζοντάς τους κατετάτους μόνο τῆς
μπουνάτσας. Αὐτὸ θὰ ἦταν σὰν νὰ ὑ-
ποτιμούσαμε τὸ θάρος τους. Τὰ μεγά-
λα θαλάσσια ταξίδια βέβαια τὸ χειμῶ-
να σταματοῦσαν, γιαιτ' ἦταν ἀδύνατο νὰ
παρατηρῆ κανεὶς μὲ τὴ συννεφιά τὰ ἄ-
στρα. Τὸ φθινόπωρο ἢ ἀνατολικὴ Μεσό-
γειος μαστίζεται ἀπὸ δυνατὴ θαλασσο-
ταραχὴ, ποῦ προκαλεῖ ἢ νοτιά. Μὲ τὰ
μεγάλα τότε καὶ ὀγκώδη φορτηγὰ πλοῖα
ἦταν ἀδύνατο νὰ ταξιδεύσῃ κανεὶς πρὸς
δυομιάς. Οἱ ἀρχαῖοι φοβόνταν καὶ μι-
σοῦσαν τὴ θάλασσα. Ἦταν γι' αὐτοὺς
ἢ προσωποποίησι τοῦ χάους, ποῦ ἀπὸ
μέσα του, ἔβγαινε ὁ φωτεινὸς κόσμος,
ἢ τάξι κι' ἢ ὁμορφιά τῆς στεριάς. Ὁ
Ποσειδῶν, ὁ θεὸς τῆς θάλασσας, ἦταν
θεὸς γεμᾶτος ἐχθροπάθειας καὶ μνησι-
κακία, κι' ἔπρεπε τὶς ἀκατάληπτες δια-
θέσεις του νὰ τὶς ἐξευμενίσῃ κανεὶς μὲ
ἀκατάπαντες θυσίες. Σ' αὐτὰ πρέπει
νὰ προστεθῇ κι' ἡ θρησκευτικὴ ἀντίλη-
ψι, ὅτι ὁ πεθαμένος δὲν βρῖσκει ποιθε-

νὰ ἀνάπανσι ἂν δὲν ταρῆ σ' ἓναν κα-
λοδουλεμένο τάφο...

Ὁ Παῦλος γιὰ πολλὴ ὥρα ἔβλεπε συλ-
λογισμένος τὰ ὄρη τῆς Ἰουδαίας, ποῦ
χάνονταν στὸ βάθος καὶ ποῦ πίσω τους
βρισκόταν ἡ Ἱερουσαλήμ. Ἡ Ἱερουσα-
λήμ ἔκρυθε γι' αὐτὸν ἓναν ὀλόκληρο κό-
σμο ἀπὸ ἄγιες καὶ θλιβερὲς ἀναμνή-
σεις καὶ σ' αὐτὴν βρισκόταν τὸ μαρμά-
ρινο παλάτι τοῦ Ἡρώδου, ὅπου πέρασε
τόσες θαυμασιες ἡμέρες καὶ νύχτες μὲ
τὶς ὑπέροχες συνομιλίες, ποῦ εἶχε μὲ
τοὺς φίλους του. Ἡ Καισάρεια γήγο-
ρα θὰ ἔπαιρνε τὴ θέσι τῆς Ἱερουσα-
λήμ καὶ τοῦ ἐβραιοχριστιανισμοῦ, ποῦ
ἀπὸ στενότητα πνευματικὴ ἔπαιρνε σὲ
ἀφάνεια. Ἐγένετο ἡ μητρόπολι τῆς Ἐκ-
κλησίας Παλαιστίνης κι' ἡ ἔδρα μᾶς
περίφημης Θεολογικῆς Σχολῆς, ὅπου
ἔδρασαν ὁ μεγάλος θαυμαστής τοῦ Παύ-
λου, ὁ Ὁριγένης, κι' ὁ συνεχιστὴς καὶ
διάδοχος τοῦ Λουκᾶ σὴν συγγραφεὴ
τῆς πρώτης ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ὁ
ἐπίσκοπος Εὐδᾶσιος. Ἔτσι τὸ πνεῦμα
τῶν δυὸ αὐτῶν ἀνδρῶν περιδιάβαζε γιὰ
πολὺ ἀκόμη ἐπάνω σὴν πόλι. Ἀλλὰ σή-
μερα τίποτε δὲν βρῖσκεται ἀπ' τὸ ἀνά-
κτορο καὶ τὸ φρούριον τῶν σταυροφό-
ρων παρὰ ἓνας ἔρημος βράχος, ὅπου
ἄλλοτε εἶχαν κτισθῆ μερικὰ φαγωμέ-
να ἀπ' τὴν πολυκαιρία ὑπολείμματα ἐ-
νὸς τείχους κι' οἱ ὀγκώλιοι τοῦ γρανί-
του μέσα σὴν θάλασσα, ποῦ τοὺς περι-
τριγυρίζουν οἱ γλάροι, τοὺς κτυποῦν τὰ
κύματα καὶ πάνω τους οὐρλιάζουν τὰ
νυχτοπούλια. Στὰ πόδια του, ἀνθίζει
αἰῶνια νέο καὶ πάντοτε τὸ ἴδιο τὸ ἄσμα
τοῦ ἄσματος τῶν ἀσμάτων, «τὸ ῥόδο
τοῦ Σάβωνος», καὶ θιμίζει αὐτό, ποῦ
εἶναι τὸ μόνον ἀναλλοίωτο μέσα σὴν ἀ-
κατάπαντῃ ροῇ τῆς Ἱστορίας· «ὁ λό-
γος τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα».

Μὲ διαρκῆ ἀγῶνα πρὸς τὸ δυτικὸ
ἄνεμο, τὸ πλοῖο δὲν μπορούσε νὰ κρα-
τήσῃ τὴν πορεία του, ἀλλὰ μὲ τὴ βοή-

θεια τῶν ρευμάτων τῆς θάλασσας καὶ τῆς ἀπόγειας αὔρας πέρασε κοντά-κοντά στὴν Κύπρο καὶ ἔφθασε στὴ νοτιοδυτικὴ ἄκρη τῆς Μ. Ἀσίας, σ τὰ Μ Ὑ ρ α. Χρειάσθηκαν γι' αὐτὸ 15 ἡμέρες. Τὰ Μῦρα ἦταν μεγάλο λιμάνι γιὰ τὸ ἐμπόριο τοῦ σταριοῦ ἀπ' τὴν Αἴγυπτο. Αὐτὰ τὰ πλοία τοῦ σταριοῦ συχνὰ ἦσαν δυὸ χιλιάδων τόννων καὶ πάνω. Ὁ Ἰούλιος ἔκανε συμφωνία μ' ἓναν πλοιοκτήτη, γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴ μεταφορά τῶν φυλακισμένων του. Σὰν ἐκατόνταρχος τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀστυνομίας πῆρε καὶ τὴ διοικητικὴ ἐξουσία μέσα στὸ πλοῖο. Στὸ πλοῖο ἦσαν 276 πρόσωπα. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἓνας ἄλλος ἱστορικός, ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος (βιογραφ.15) ταξίδευε μ' ἓνα πλοῖο μὲ 600 πρόσωπα, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὰ 250 ἔχασαν τὴ ζωὴ τους ἀπὸ ναυάγιο. Τὸ βαρφορτωμένο πλοῖο μὲ τὸν Παῦλο ἀγωνιζόταν μὲ κόπο νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ βορειοδυτικά. Ὑστερα ἀπὸ 3 βδομάδες ταξίδι, μετὰ τὴν ἀναχώρησί τους ἀπ' τὴν Καισάρεια, ἔφθασαν ἐπὶ τέλους στὸ ὕψος τῆς Κνίδου. Τώρα ἄρχιζε τὸ δυσκολότερο μέρος. Ἔπρεπε νὰ περάσουν τὸ νοτιότερο ἀκρωτήριο τῆς Πελοποννήσου, τὸν Μαλέα, γιὰ νὰ ἔλθουν στὸ Ἴονιο πέλαγος. Τοὺς παρέσυρε ὁμως ἡ τρικυμία καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι εὐχαριστημένοι, ἐὰν θὰ μπορούσαν νὰ κρατήσουν τὴν πορεία τους, περνώντας στὰ νότια τῆς Κρήτης. Αὐτὸ τὸ νησί, πού μοιάζει σὰν τενωμένο δάκτυλο μὲ τὸ μῆκος του πού φθάνει τὰ 200 χιλιόμετρα, ἀποτελεῖ προπύργιο, πού προφυλάσσει ἀπ' τὶς καταπύγες, πού κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Ἔτσι ἔφθασαν μέχρι τὸ λιμάνι Καλοὶ Λιμένες κοντὰ στὴ Λασαία. Ἦταν ἓνας πλατὺς κόλπος, πού τὸν ἐκλείναν δυὸ νησιά καὶ ὅπου τὸ ἓνα μέχρι σήμερα ἔχει ἓνα ἐκκλησάκι τοῦ Ἀγίου Παύλου. Ἀποφάσισαν νὰ περιμένουν ἐδῶ νὰ καλυτερέψῃ ὁ καιρὸς.

Ἡ ἐποχὴ τῆς μεγάλης νηστείας τῆς ἐορτῆς τοῦ ἐξιλασμοῦ, πού αὐτὸ τὸν χρόνον ἔπρεπε στὶς 28 Ὀκτωβρίου, εἶχε περάσει. Ὁ Ἰούλιος ἔκανε συμβούλιο μὲ τὸν πλοιοκτήτη, τὸν πλοίαρχο καὶ τὸν τιμονιέρη, ὅπου προσκάλεσε καὶ τὸν Παῦλο. Αὐτὸς ὁμως ἦταν ἀντίθετος στὴ γνώμη τῶν ἄλλων νὰ συνεχίσουν τὸ ταξίδι, ἔχοντας τὴ γνώμη ὅτι ἔπρεπε νὰ ξεχειμωνιάσουν στὸν τόπο αὐτό. Ἀλλὰ συνάντησε τὴν ἀντίδρασι τοῦ πλοιοκτήτη, πού φοβόταν μὴ καταστραφῆ τὸ φορτίο, γιὰτὶ ἐδῶ δὲν ὑπῆρχαν κατάλληλες ἀποθήκες. Ἡ ἀντίθετη γνώμη ἦταν νὰ προσπαθήσουν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὰ δυτικά καὶ νὰ φθάσουν στὸν λιμένα Φοῖνιξ, ὅπου καὶ νὰ ξεχειμωνιάσουν. Κατὰ τὴν γνώμη διακεκριμένου ναυτικοῦ αὐτῆ ἡ ἀπόφασι ἦταν «καθ' αὐτὸ ἓνα πῆδημα στὸ σκοτάδι, μὰ καθαρὴ τρέλλα» (Breusing). Ὁ Παῦλος δικαιώθηκε, γιὰτὶ στὸν Φοῖνικα (στὸ σημερινὸ Λουτρό) δὲν ἔφθασαν ποτέ. Ἐνας νότιος ἄνεμος τοὺς ξεγέλασε καὶ ἔβγαλε τὸ πλοῖο ἀπὸ τὸν κόλπο. Ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἀκόμη κάμψῃ τὸ ἀκρωτήριο Ματάλα πρὸς βορρᾶν, καὶ παρατήρησαν μὲ τρόμο νὰ δημιουργεῖται ἀπ' τὸ ὄρος τῶν θεῶν, τὴν Ἴδη ἓνα ἄσπρο σύννεφο, πού τὸ ἔσερνε ἓνας ἀνεμοστρόβιλος, ἓνας βορειοανατολικὸς τυφῶν, πού ξέσπασε πάνω στὸ πλοῖο «Εὐροκλείδων! Ὁ Εὐροκλείδων!» φώναζαν μὲ φρίκη ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Σχίστηκαν τὰ πανιά, γάθηκε τὸ τιμόνι. Μερικὰ μίλλια μακρὰ ἀπ' τὴν ἀκτὴ βρισκόταν τὸ μικρὸ νησί Κλαύδη (σήμερα Γαῦδος), πού μὲ τὴν προστασία της μπορούσαν τοῦλάχιστον νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ναυαγιστική βάρκα. Τὸ πλοῖο πότε ἀνέβαινε στὴν κορφῆ τῶν κυμάτων, πού ἦταν σὰν βουνά, πότε χανόταν στὴν ἀπύθμενη ἄβυσσο. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ πλοῖο πάνω στὶς κορφῆς τῶν κυμάτων στηριζόταν μόνο στὸ μεσαῖο μέρος, κινδύνευε νὰ διαλυθῆ σὲ

δὺς κομμάτια ἀπ' τὸ βάρος πὺν εἶχαν τὰ δὺς ἄκρα. Γι' αὐτὸ μ' ἓνα χονδρὸ παλαμᾶρι ἔδεσαν ὀλόκληρο τὸ πλοῖο μήπως καὶ μπορέσουν ν' ἀποφύγουν τὸ κομμάτιασμα του. Αὐτὸ τὸ ἔλεγαν «ὑποζωννῦναι» τὸ πλοῖον. Ἔτσι πέρασε μιὰ νύχτα τρόμου.

Τώρα τοὺς ἀπειλοῦσε ἓνας καινούργιος κίνδυνος. Ἐπειδὴ εἶχαν χάσει τὴν κατεύθυνσί τους, εἶχαν τὸν φόβο μὴν καθίσουν ἐπάνω στὴν ἄμμο τῆς ἀκτῆς τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, τὴ μεγάλη Σύρτη τῆς Κυρηναϊκῆς. Γιὰ νὰ ἐπιβραδύνουν τὸν πλοῦν εἶχαν ρίξει τὶς τέσσαρες μεγάλες ἄγκυρες. Οἱ ναυτὲς θυσίασαν ἓνα μέρος τοῦ φορτίου κι' ὅλα τὰ ἐξαρτήματα τοῦ πλοίου, πὺν δὲν χρειάζονταν τόσο πολύ, τὶς ἀντένες, τοὺς κοντούς, τὰ σχοινιά, τοὺς χειρομύλους, γιὰ νὰ ξαλαφρώσουν τὸ πλοῖο. Ἀλλὰ τὸ χειρότερο δὲν τὸ εἶχαν δοκιμάσει ἀκόμη ἡμέρες μαύρης ἀπελπισίας, ὅπου ἀκόμη κι' οἱ ποῖο ἔμπειροι ναυτικοὶ ἔχασαν τὶς ἐλπίδες τους. Ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ σοτάδι. Ἐπὶ ὀλόκληρες ἡμέρες οὔτε ἦλιο οὔτε ἀστερία μπορούσαν νὰ ἰδοῦν. Κάθε προσανατολισμὸς ἦταν ἀδύνατος. Ὁ Λουκᾶς στὸ ἡμερολόγιό του σημειώνει: «περιηρεῖτο πᾶσα ἐλπίς τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς». Κάθε στιγμή τὸ πλοῖο μπορούσε νὰ προσκρούσῃ πάνω σὲ ὑφαλο ἢ νὰ διαλυθῇ πάνω στὴ ρηχὴ ἄμμονδιά. Ὀλόκληρο τὸ πλήρωμα εἶχαν μαζευτῆ στὸ κατώτερο ἀμπάρι, ὠχροὶ σάν πεθαμένοι. Ἐπειδὴ τὰ κύματα καθάλιζεναν τὸ κατᾶστρωμα εἶχαν κλείσει ὅλες τὶς μπουκαπόρτες. Σιγά, σιγά δημιουργήθηκε μέσα στ' ἀμπάρι μιὰ ἀτμόσφαιρα, πὺν δὲν μπορούσε νὰ ἀναπνεύσῃς. Ἐπὶ ἡμέρες καινὲς δὲν εἶχε φάει τίποτε.

Ὁ Λουκᾶς, ὁ γιατρὸς τοῦ πλοίου, εἶχε πολλὴ δουλειά. Ὁ Παῦλος ἦταν στὴν προσευχὴ. Ὅπως ὁ Ἀβραάμ, «ἐλάληψε» μὲ τὸ Θεὸ γιὰ τὴ ζωὴ τῶν 276 ἀν-

θρώπων. Κουρασμένος κοιμήθηκε γιὰ μερικὰ λεπτά. Πέντε δίκαιοι, ἢ καὶ ἓνας καὶ μόνος, ὅπως ὁ Παῦλος, τί δύναμι ἀποτελοῦν ἐμπρὸς στὸ Θεό! Ὅταν ἢ κατᾶστασι τοὺς ἦταν πιὰ ἀπελπιστική, ὁ Χριστὸς ἢ ὁ ἄγγελός του ἦταν κοντὰ του. «Μὴ φοβοῦ Παῦλε· Καίσαρι σε δεῖ παραστήναι· καὶ ἰδοὺ κεχάρισται σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ». Τότε, μέσα στὸ ὄνειρό του, εἶδε νὰ φανερώνεται ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴ θάλασσα ἓνα νησί, πὺν δὲν τὸ εἶχε δῆ ποτέ του, καὶ πάνω στοὺς βράχους ἓνα ναυαγισμένο πλοῖο. «Στὸ νησί αὐτό», εἶπε ἡ φωνὴ «θὰ προσαράξετε». Ἡ εἰκόνα χάθηκε, ὁ Παῦλος ξύπνησε. Ἡ καταγίδα ξακολουθοῦσε μανιασμένη. Ἐνας ἄλλος αὐτὸ τὸ ὄραμα θὰ τὸ εἶχε θεωρήσει σάν παραλήρημα πυρετοῦ, σάν φαντασία ἔνοχ· πεινασμένοι κι' ἀπελπισμένοι. Ὁ Παῦλος ὅμως ἦταν βέβαιος γιὰ τὴ διάσωσί του, ἔβλεπε πάντοτε μπροστὰ του τὴ Ρώμη!

Καινούργια δύναμι αἰσθανόταν μέσα του νὰ τὸν πλημμυρίζῃ. Μέσα στὴ μαύρη αὐτὴ κακομοιριά γυρίζε ἀπ' τὸν ἔναν στὸν ἄλλο καὶ τοὺς φωνάζει νὰ ἔχουν θάρρος. «Ἐδύθευτε, ἄνδρες!» καὶ τοὺς διηγεῖται τὸ νυκτερινὸ του ὄραμα. Σὲ μιὰ παρόμοια ἐπικίνδυνη περίστασι ὁ Καίσαρ εἶχε φωνάξει πρὸς τὸν βαρκάρη· «Κράτα τὸ τιμόνι σου θαρραλέα, ἀντίθετα στὰ κύματα, ἔχεις στὴν βάρκα σου τὸν Καίσαρα καὶ τὴν τύχη τοῦ Καίσαρος» (Πλούταρχος, Καίσαρ 38). Οἱ μεγάλοι ἄνδρες στὶς δύσκολες στιγμὲς μοιάζουν μεταξύ τους. Κι' οἱ εἰδωλοῦντες γινώριζαν, ὅτι οἱ «θεῖοι ἄνδρες» ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς θεοὺς των. Οἱ ἄνθρωποι, πὺν ἔχουν κάνει τὰ περισσότερα γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, ἤξεραν τί σημαίνει νὰ ἐπικοινωνῆς μὲ τὸ Θεὸ στὴν προσευχὴ. Δὲν μπορούσαν νὰ στερηθοῦν τὴν προσευχὴ τους. Τὸ ἴδιο κι' ὁ Παῦλος, τὸ ἴδιο κι' αὐτὸς ὁ Κύριος· πρὶν

ἀπὸ κάθε ἀγῶνα ἀνέβαινε στὸ ὄρος τῆς προσευχῆς.

Στὴ δεκάτη τετάρτη νύχτα βρίσκονταν σ' αὐτὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας, ἀνάμεσα Ἐλλάδα καὶ Σικελία, πὺν οἱ ἀρχαῖοι τὸ ἔλεγαν Ἄδρια. Ξαφνικά, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ἀκοῦνε μιὰ φωνὴ «Στερηά, ἢ στερηά εἶναι κοντά». Τὸ πεπειραμένο αὐτὸ ἐνὸς ναυτῆ μέσα στὸ οὐρλιασμα τῆς καταιγίδος διέκρινε τὸ μωγκρητὸ πὺν ἔκαναν τὰ κύματα, σπάζοντας ἐπάνω στοὺς βράχους. Μερικὰ χειρόγραφα γράφουν «άντηχοῦσε κάποια ἀκτή». Ρίχνουν τὸ βαροῦδι καὶ βρίσκουν, ὅτι ἡ θάλασσα εἶχε βάθος 20 ὄργυιες, κάπου 37 μέτρα κ' ὕστερα ἀπὸ λίγο 15 ὄργυιες, κάπου 28 μέτρα. Γιὰ νὰ κόψουν τὸ δρόμο τοῦ πλοίου καὶ γιὰ νὰ μὴ προσκρούσουν πάνω στὸ βράχο ἔριξαν ἀπ' τὴν πρύμνη 4 ἄγκυρες. Ὁ Νέλσον διηγεῖται, ὅτι κράτησε τὸ πλοῖο του στὴ θέσι πὺν ἤθελε, στὴ ναυμαχία τῆς Κοπεγχάγης, ρίχνοντας ἄγκυρες ἀπ' τὴν πρύμνη. Ὁ Λουκάς ποτὲ δὲν ἔεχασε τίς τελευταῖες συγκινήσεις αὐτῆς τῆς νύχτας. Ὑπὸ τὴν πῆσι τοὺς ἔσπασαν τὰ νεῦρα τῶν ναυτῶν. Δὲν πρέπει νὰ νομίσουμε, ὅτι πρόκειται γιὰ ἕνα πλήρωμα, ὅπως στίς ἡμέρες μας. Ἦταν διάφορα

μαξέματα, λογιῆς λογιῆς ἀπὸ διάφορες χώρες, πὺν δὲν τοὺς ἔνοιῶζε οὔτε γιὰ τὸ πλοῖο, οὔτε γιὰ τὸ φορτίο του, οὔτε γιὰ τοὺς ἐπιβάτες. Μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας ὁ Παῦλος ἀκοῦει κάτι ὑποπτα ψιθιρίσματα καὶ κάποιο θόρυβο. Κάμποσοι ναῦτες προσπαθοῦσαν νὰ πάρουν μιὰ ναυαγοσωστικὴ λέμβο, γιὰ νὰ σωθοῦν αὐτοί, ἀφίνοντας τοὺς ἐπιβάτες στὸ ἔλεος τῶν κυμάτων. Ὁ ἴδιος κίνδυνος, πὺν ἀναδεικνύει τοὺς ἥρωες δημιουργεῖ καὶ τοὺς δειλοὺς. Ὁ Παῦλος τρέχει πρὸς τὸν ἐκατόνταρχο καὶ τὸν πληροφορεῖ γιὰ τὴν προδοτικὴ στάσι τῶν ναυτῶν «ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε!» Ὁ Ἰούλιος διέταξε τοὺς στρατιῶτας νὰ κόψουν τὰ σχοινιά τῆς βάρκας. Ἔτσι ξασφαλίστηκε ἡ ἐνότητα ὄλων τῶν δυνάμεων, πὺν ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ νὰ σωθῇ ὁ καθένας. Ὁ Παῦλος εἶν' ὁ ἄνθρωπος, πὺν ἐργάζεται γιὰ τοὺς ἄλλους, μισεῖ κάθε ἐγωισμό καὶ ἰδιοτέλεια. Εἶναι τὸ πρῶτο πλοῖο, ὅπου ἡ χριστιανικὴ ἀλληλεγγύη ἐξασφάλισε τὴ σωτηρία.

J. HOLZNER

Μετάφρ. Ἰερ. Γ. Κοτσώνη

ΝΕΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΥΣΤΗΡΙΟ

Μέσα στὰ τόσα τὰ κρυφὰ ἀπ' τὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου, στέκω μὲ φόβο, σὰν θεοῦ, τὸ μυστικὸ τὸ Θεῖο: Πῶς συνονοῦνται ἀσύγχυτα ἡ θέληση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τοῦ Παντός τὴ ρήγισσα, τὴ θέληση τὴ Θεία!

A. ΚΡΑΝΤΟΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ PATRICE DE LA TOUR DU PIN

Δέν είναι πιά τίποτα καινούργιο για μᾶς ν' ἀκοῦμε, ὅτι στη Γαλλία τὰ σπῆ-πτρα τῆς διανοήσεως βρίσκονται ἀπὸ χρόνια τώρα στὰ χέρια τῶν χριστιανῶν. Οἱ «Ἀκτίνες» πολλές φορές μᾶς ἔχουν μιλήσει ἐκτεταμένα γιὰ τὸ χριστιανικὸ κίνημα στὰ γαλλικὰ γράμματα πού ἄρχισε πρῖν ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο. Σὲ ὅλους μας εἶναι γνωστὴ ἡ νίκη τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος πάνω στις ἐκλεκτές ἐκείνες διάνοιες πού χαράζανε τὸ φωτεινὸ δρόμο τοῦ μέλλοντος στὴ γαλλικὴ διανόησι. Γι' αὐτὸ ὅταν ἀκούσαμε πάλι πὼς ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους νέους ποιητᾶς τῆς Γαλλίας εἶναι χριστιανός, αὐτὸ μᾶς φάνηκε φυσικό καὶ τὸ δεχτήκαμε χωρὶς ἐκπληξι. Μόνο ἡ χαρὰ μας μεγάλωσε σκόδοντας πάνω στὸ ἔργο τοῦ Patrice de la Tour du Pin, γιατί εἶδαμε πὼς ἀλήθεια ἕνας καινούργιος λαμπερός ἀνθὸς στόλιζε πάλι τὸ αἰώνιο θαλερὸ δέντρο τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως.

Ὁ Patrice de la Tour du Pin εἶναι ἕνας μεγάλος λυρικός, ξεχειλισμένος ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀσύγκριτους ποιητικούς ὀραματισμούς κι' οἱ λέξεις, οἱ εἰκόνες, τὰ αἰσθήματα τοῦ ξεφεύγουν σὰ νὰ κυλᾶ μπροστὰ μας ποταμὸς ἀπὸ θαμπωτικὰ πετράδια-σάν νὰ πετᾶν τριγύρω μας καὶ νὰ χορεύουν σύννεφα ὡς πέρα καὶ πέρα πού βλέπουν τὰ μάτια, οἱ φανταχτερές πεταλοῦδες-κι' ἀκοῦμε ὅλες ἐκείνες τίς ἀμέτρητες λαλιές τῶν πουλιῶν πού γεμίζουν τὰ ποιήματά του, κι' ἀγκαλιές ἀβάσταχτες μᾶς πλημμυρίζουν οἱ ἀνεμώνες του κι' ὅλα τὰ λουλουῖα, καὶ φτάνει ὡς ἐμᾶς ὁ ἀνασασμός μέσα στὴν ὀμίχλη τῶν σιωπηλῶν του βάλτων.

Κι' ὅλος αὐτὸς ὁ λυρισμός δέν εἶναι

Ἐσαόρφωτος οὔτε εἰκόνες καὶ λέξεις καὶ ἤχοι πού κυλᾶν σ' ἀρμονικὴ συνέχεια καὶ χάνονται. Ὁ ποιητῆς ἔχει γερὴ καὶ βέβαιη ἀρχιτεκτονικὴ κι' ὅλη αὐτὴ ἡ σπατάλη τοῦ ἀσυγκράτητου λυρισμοῦ του, ἔχει βαθὺ καὶ ἀτράνταχτο πλέξιμο. Μέσα ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν ὄντων, μέσα ἀπ' τὸ λουλούδι κι' ἀπ' τὸ πουλί, μέσα ἀπ' τὸν ἄνεμο κι' ἀπ' τὴ δύση, μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη δόλοκληρης τῆς δημιουργίας στὴν κάθε της λεπτομέρεια, ζητᾶ νὰ φτάσῃ τὴν κατάκτηση τῆς πραγματικῆς οὐσίας τῶν πάντων. Ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια θέλει ἐπιμόνα νὰ μπῆ στὴν καρδιά τῶν ὄντων καὶ θριαμβευτικὰ ν' ἀδράξῃ τὸ ἀληθινὸ νόημα τῶν ὅσων ὑπάρχουν γύρω μας καὶ μέσα μας, ἐκεῖνα πού βλέπουν τὰ μάτια κι' ἐκεῖνα πού βλέπει ἡ ψυχὴ.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Patrice de la Tour du Pin ἔχει μιὰ πυκνότητα νοημάτων χριστιανικῆς ἐμπνεύσεως πού κάνει βαθειὰ ἐντύπωση καὶ ζητᾶ τὸν κόπο καὶ τὸ μόχθο τῆς κατανοήσεως καὶ ζητᾶ ἀπὸ τὸν ποιητὴ μαζὶ καὶ πρῖν ἀπὸ τὸ σμίλημα τοῦ λόγου, τὸ σμίλημα τῆς ἴδιας του καρδιάς, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ βαθύνῃ ὅσο γίνεται στὴν ἔννοια τῆς φύσεως, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ. Χρειαῖται στὸν ποιητὴ συνεχῆς ἀσκήσι κι' ἀδιάκοπη κατάστασι «ἐγρηγόρσεως» γιὰ νὰ τοῦ δοθῇ ἡ βαθειὰ ὡς τὰ μύθια ἐνατένισι ἢ «Prise de Chair», ὅπως λέει ὁ ἴδιος, τοῦ νοήματος γιὰ τὸ κάθε φαινόμενο τῆς ζωῆς. Κι' αὐτὴ του τὴν κατὰκτησι τῆς ψυχῆς τῶν ὄντων καὶ τῶν γεγονότων, δέν τὴν θέλει μόνο γιὰ τὴ δικὴ του γνώσι καὶ γιὰ τὴ δικὴ του τὴ χαρὰ-γι' αὐτὴ τὴ χαρὰ πού μᾶς μιλᾶ διαρκῶς-τὴ θέλει περισσότερο γιὰ νὰ

γερμία με τὸ ἀπόκτημά του ὄλους ἐκείνους πὸν μπορεῖ νὰ φτάσῃ; Καὶ λέει: «'Αν κάποιος ἔλεγε γιὰ σένα: μὴ ἔδω-σε μιὰ σταγόνα ἀγάπης γιὰ τὸ Θεό, ξέρεις καλὰ ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια θὰ σὲ δικαίωναν καὶ θὰ σ' ἔκαναν εὐτυχημένον».

Ὁ Patrice de la Tour du Pin δὲν τρέχει πίσω ἀπὸ τὴν ἀόριστη καὶ συγκεχυμένη θρησκευτικότητα πὸν ἔχει γίνε-αι ἀρετὰ τῆς μόδας στὴν ποίησι τὰ τελευταῖα χρόνια. Εἶναι ἕνας ἀληθινὰ χριστιανὸς ποιητῆς πὸν δὲν παίρνει τὸ ἕνα γιὰ ν' ἀφήσῃ τὸ ἄλλο καὶ στὸ τέλος χτίζει ἕναν ἀγνώριστο Χριστιανισμὸ στὰ σύννεφα τῆς δικτῆς του φαντασίας. Εἶναι ὁ ἀτόφιος καὶ ξεκομμένος χριστιανὸς μ' ὀλόκληρη τὴν πίστι του στηριγμένη πάνω στὴ χριστιανικὴ θεώρησι τοῦ κόσμου καὶ τὴ θέλησί του δοσμένη με συνέπεια σ' αὐτὴ τὴν πίστι.

Σ' ὄλο του τὸ ἔργο κυλᾷ ἀσυγκρά-τητο τὸ λάλημα τῆς χριστιανικῆς Χά-ρης κι' ἔδῳ γίνεται χαριτωμένο ρυθμὸ πιὸ πέρα πηδᾷ ὀρηκτικὸς χειμαρρὸς κι' ἄλλοτε πάλι ἀπὸ ὕψη δυσθεώρητα γκρε-μίζεται ἄν καταροάκτης στὰ πιὸ βαθειὰ χάη τῆς γῆς. Φτάνει νὰ διαβάσουμε μέ-σα στὸ μεγάλο του ἔργο τοὺς «ψαλμοὺς» τὸν «ὄρθρο» του, τὴν «ἀκολουθία τῆς Παναγίας», τὴ «Νεκρώσιμη ἀκολουθία» ἢ τὸ «ἀπόδειπνό» του γιὰ νὰ βεβαιωθοῦ-με με τί ἐπιβλητικὸ ρυθμὸ χριστιανικῆς πίστεως δίνει σὲ δικτὴ του ποιητικὴ πα-ραλλαγὴ τῆς ἀμετάβλητης χριστιανικῆς ἀλήθειας. Ἄς ἀκούσωμε καλύτερα τὸν ἴδιο:

Νὰ ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ «'Απόδειπνο».

«Τὸ τέλος ἐτούτης τῆς μέρας, εἶναι ἄρα γε λυπηρὸ γιὰ σένα-Θεὲ μου πὸν ἀγαπᾷς τοὺς ἀνθρώπους;

»Κάνε μας τὸ χάρισμα, ὦ Πατέρα, καὶ δόσε μας τὴν ἀπέχθεια γιὰ τὸ κακό νὰ βοηθᾷν οἱ αἰσθήσεις μας τὸ πνεῦμα στὸ ἀνέβασμά του.

»ὦ Πατέρα, νὰ χαϊρόμαστε τὰ θεϊκά

σου δῶρα περισσότερο ἀπ' τὰ γήινα-καὶ νὰ μὴν ἀντιστρατεύεται μέσα μας ἢ μιὰ εὐτυχία με τὴν ἄλλη.

»ὦ Πατέρα, νὰ εἶμαστε δυνατοὶ καὶ νὰ προσφέρουμε ὀλοκαύτωμα τῆς μι-κρῆς εὐχαριστήσεως στὶς μεγάλες χαρῆς-νὰ χαϊρόμαστε Ἐσένα μέσα στοὺς ἄ-λους.

»Ἄδῳ' μας τὸ χάρισμα, ὦ Πατέρα-ν' ἀφίσομε ἐλεύθερη τὴν καρδιά μας, ἐ-λεύθερη νὰ γλυστρήσῃ μέσα μας ἢ ἀγά-πη σου.

»ὦ Πατέρα, νὰ μὴν ξεγελαστοῦμε ἀπὸ εὐτυχίες, νὰ μὴ λυπόμαστε γιὰ κεί-να πὸν θυσιάσαμε.

»ὦ Πατέρα-βοήθη μας νὰ σηκώνου-με τὸ βαρὺ μας φορτίο κι' ἀφισέ μας νὰ κοιμηθοῦμε χωρίς τρόμο μέσα στὸ χα-μόγελό σου».

Ἔτσι, σ' ἕνα μεγαλειῶδες λυρικό ἀγ-κάλιασμα, ὁ Patrice de la Tour du Pin κάνει δικὸ του ὄλο τὸν κόσμο καὶ τίποτα τὸ ἀνθρώπινο δὲν τοῦ εἶναι ξένο, γιὰ-τί τίποτα τὸ ἀνθρώπινο δὲν εἶναι ξένο στὴ χριστιανικὴ του πίστι. Πάνω στὰ φτε-ρὰ αὐτῆς τῆς πίστεως τὸ ποιητικὸ του χάρισμα σχίζει ὄλους τοὺς ὀρίζοντες σὲ μεγάλες κι' ἀσυγκράτητες πνοές. Ὁ ἴ-διος μᾶς λέει:

Πῆρ' ἄλογο τὸν ἄνεμο
πὸν ξεπερνᾷ τὰ κάστρα-

Ἔσα στὸ μῖσος χτίσανε
οἱ ἀνθρώπινοι ψυχές.

Πῆρ' ἄλογο τὸν ἄνεμο

Πὸν χαίρεται τὰ πλάτεια

Στῆς Χάρης τῆς ἀκρογιαλιῆς

Κινήσαμε μαζί

Γιὰ τὸ ταξίδι τὸ μακρὸ.

Καὶ καβαλλάρης διάβηκα στὴν ὄψη
ὄλη τοῦ κόσμου

Καὶ στὴν καρδιά μου ἔκλεισα βαθειὰ
ὄσ' ἀγαποῦσα.

ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΗΣΕΩΣ

Ἀγαπηταὶ «Ἀκτινες»,

Εἷς ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα φύλλα τῆς ἐφημερίδος «Σίφνος» ἐδημοσιεύθη ἄρθρον σχετικὸν πρὸς ὅσα γράφει ἡ «Διακήρυξις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» ὡς πρὸς τὸν ἄνερρον καὶ βάρβαρον τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον συνετέλεσθη, μικρὸν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, τὸ 1834, ἡ διάλυσις τῆς ἐν Σίφνῳ γυναικείας Μονῆς. Ἐξ ἀφορμῆς ἐπιστολῆς Σιφνίου λογίου, παρατηρεῖται εἰς τὸ ἄρθρον, ὅτι οἱ βαρβαρότητες αὐταὶ δὲν βαρύνουν τὴν Σίφνον—βαρβαρότης καὶ Σίφνος λέγει, καὶ πολὺ σωστὰ, εἶναι ἔννοια ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι—ἀλλὰ ξένου. Αἱ βαρβαρότητες αὐταί, διαπιστοῦται, δὲν διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν πάντοτε φιλονόμων καὶ εὐσεβῶν Σιφνίων, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ξένου ἐπάρχου καὶ τῶν ὀργάνων του.

Ὡς κυκλαδίτης καὶ ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ προσυπογράψω χωρὶς τὸν παραμικρὸν δισταγμὸν τὰς ὀρθοτάτας αὐτὰς παρατηρήσεις πρὸς ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν ἐκλεκτὴν καὶ ἀγαπητὴν κυκλαδικὴν ἐφημερίδα (τὴν γνωρίζουν οἱ ἀναγνώσται σας καὶ ἀπὸ τὸ τεῦχος εἰς μνήμην Διαλησμά καὶ τὴν σχετικὴν εἰς τὰς «Ἀκτινας» ἀναγγελίαν). Θὰ προσθέσω, ὅτι ἡ βανδαλιστικὴ μαγία ἦτο πολὺ γενικωτέρας μορφῆς καὶ ἡ Σίφνος ἀνεφέρθη ὄχι ὡς μοναδικὴ περιπτώσις, ἀλλ' ἀντιθέτως ὡς παράδειγμα χαρακτηριστικὸν τῆς μαγίας πού εἶχε πιάσει μερικὸς «προσωπευμένους» τοῦ 1834 νὰ βεβηλώνουν μὲ τὸν πλέον βάρβαρον τρόπον τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια. Ὅπως ἐπίσης, ἄς παρατηρηθῇ καὶ τοῦτο, ἡ βαρβαρότης αὐτὴ ἔλαβεν ὡς

πρόσχημα καὶ εὐκαιρίαν τὴν διάλυσιν τῶν Μονῶν, ἡ ὁποία, ἂν ἔπρεπε νὰ γίνῃ, δὲν ἦτο, βέβαια, ἀνάγκη νὰ γίνῃ μὲ τὸν αὐτόχρημα βδελυρὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ἡ «Διακήρυξις». Ἐπειδὴ δὲ τὰ σχετικὰ γεγονότα περιληπτικῶς μόνον ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐν λόγῳ «Διακήρυξιν», θὰ παραθέσω ἐδῶ ὅσα γράφει σχετικῶς ὁ ἀλήστου καὶ σεπτῆς μνήμης διδάσκαλός μου (θὰ εἶπω: διδάσκαλός τοῦ γένους) ὁ καθηγητῆς καὶ κατόπιν Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», τόμ. Α' σ. 140, 141. Ἄς σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἱστορία αὐτὴ ἐξεδόθη πρὸ εἴκοσι ἐπτὰ ἐτῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων οὐδεὶς ποτε ἠμφοσθήτησε τὰ πολλὰ ὄθεν, ἄλλως τε, μαρτυρούμενα γεγονότα αὐτὰ: Ὡς ἐξῆς, λοιπόν, συνετελεῖτο ἡ «διάλυσις»:

«Ὅλος ἀνευλαθῶς εἰσῆρχετο ὁ Νομάρχης ἦ, κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, ὁ Ἐπαρχος εἰς τὸ Μοναστήριον μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων, οἵτινες, ὀρμῶντες εἰς τὸ ἄγιον Βῆμα τοῦ Ναοῦ, συνήραζον ἀπὸ τῆς προθέσεως καὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς τὰ Δισκοπότηρα, τὰ Ἀρτοφόρια, τὰ Ἐθαγγέλια καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ σκευὴ καὶ κειμήλια καὶ ἄμφια. Εἶτα, ἀποσπῶντες ἀπὸ τῶν εἰκονοστασιῶν τὰς ἱερὰς εἰκόνας καὶ ὅπου ἦσαν ἀλλαχοῦ, ἐστοίβαζον ὡς σανίδας καὶ ἔρριπτον εἰς τὸ μέσον τοῦ Ναοῦ ἢ τοῦ νάρθηκος, μετὰ τῶν κανδηλῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Ἐκεῖ ἐγίνετο ἡ καταγραφή, ἐκσφενδονιζομένων, συρομένων κατὰ γῆς, καταπατουμένων καὶ συσσωρευομένων ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν ἱερῶν σκευῶν, εἰ-

κόνων καὶ ἀμφίων ἢ ἀπορριπτομένων τῶν πεπαλαιωμένων, ὡς δῆθεν ἀχρήστων πρὸς ἰδιαιτέραν καταγραφὴν. Ἐ' ἀπορριπτόμενα δὲ διὰ λακτισμάτων ἦσαν ἱερὰ καλύμματα, σπόγγοι, μούσαι, φελόνια, ἐπιτραχήλια. Μετὰ τὴν καταγραφὴν, συνεσωρεύοντο πάντα, φύρδην μίγδην, μετὰ τῶν κηρίων καὶ τῶν θυμιαμάτων εἰς σακκία καὶ κοφίνια, ἀπεσπῶντο ἀπὸ τῶν τοίχων τὰ στασειδια, συνηθροίζοντο αἱ βακτηριαὶ τῶν γερόντων μοναχῶν καὶ ἔκλειεν ὁ Ἐπαρχος τὸν οὕτως ἐρμημοθέντα ναόν... Πάντα δὲ ταῦτα, μετὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἐπεσάττοντο εἰς τὰ ὑποζύγια τοῦ Μοναστηρίου, οὐτινος τὰς πύλας κλείων ὁ Ἐπαρχος, ἀνεχώρει, ὑπὸ τὸς θρήνους τῶν μοναχῶν. Ἐνιαχοῦ οἱ μοναχοί, καὶ ἰδίως αἱ μοναχαί, διὰ τῆς βίας ἐξεβάλλοντο ἐκ τῶν Μοναστηρίων τῶν. Ὅπου δ' εὕρισκοντο ἱερὰ εἰκόνες μετὰ πολυτίμων κοσμημάτων καὶ ἀναθημάτων ἀπεγυμνοῦντο, καταπατούμεναι. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ εἰκόνες καὶ πολλὰ τῶν εἰς τὰς πόλεις εἰσκομισθέντων κειμηλίων ὑπὸ πολλῶν διηρπάγησαν. Ἐξετέθησαν δὲ εἰς τὰς ἀγοράς, πρὸς δημοπρασίαν, ἱερὰ ἀμφια καὶ εἰκόνες καὶ ἅγια θισκοπότηρα, ὧν πολλὰ ἢ ἀγορασθέντα ἢ κλαπέντα, μετεποιήθησαν εἰς κοινὴν χρῆσιν, ὡς ἔλεγε σύγχρονος ποιητῆς (1), ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, λεπτομερῶς παρασχὼν περὶ τῶν ἀνωτέρω πληροφορίας, ζωηρότατα περιέγραψε τὴν ἀπεριγραπτον ἀληθῶς βεβήλωσιν τῆς ἐκποιήσεως καὶ λεηλασίας τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων τῶν ναῶν τῶν διαλυθέντων Μοναστηρίων (2). Καὶ αἱ σύγ-

χρονοὶ ἐφημερίδες ἀνέγραψαν μεγάλας καταχρήσεις, γενομένας κατὰ τὴν πώλησιν τῶν Μοναστηριακῶν πραγμάτων καὶ κτημάτων. Ἐφοροὶ καὶ Ἐπαρχοὶ ἐπώλουν καὶ ἠγόραζον ὑπ' ἄλλα ὀνόματα... Ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἀπάτης καὶ τῆς δολιότητος εἰσεχώρησαν εἰς τὴν μετὰ μεγίστης σπουδῆς, ὡς ἐάν ἦσαν ἐχθροὶ ἐπὶ θύραις, γενομένην πώλησιν τῶν ἱερῶν πραγμάτων καὶ κτημάτων τῶν Μοναστηρίων, ἀντὶ δὲ νὰ ὠφεληθῇ τὸ κοινὸν Ἐκκλησιαστικὸν Ταμεῖον, ὠφελήθησαν τὰ μερικὰ ταμεῖα πολλῶν (3). Ἐδημιούθησαν δὲ τὰ κτήματα οὐ μόνον τῶν εἰς τὴν νεοσύστατον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἀνηκόντων Μοναστηρίων ἀλλὰ καὶ ἄλλων γνωστῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, οἶον τοῦ Ἁγίου Γάβριου ἐν Ἱερουσαλήμ, τοῦ Σινᾶ, τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ.

Τὶ κρίμα, ποῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρατεθοῦν ἐδῶ καὶ αἱ περιγραφαὶ τοῦ Κωνσταντῖνου τοῦ Οἰκονόμου, εἰς τὰς ὁποίας ὁ σοφὸς ἱστορικὸς μας παρατέμνει. Οὐχ ἦττον, ἰδοὺ μερικὰ παραδείγματα, λαμβάνενα ἀπὸ τὰ «Σωζόμενας», τόμ. Β' σελ. 272 καὶ ἐξῆς:

«Καὶ ἦν ἰδεῖν ὧδε μὲν τὸ Ποτήριον τῆς ζωῆς καὶ τὸ Ἄρτοφόριον κυλιόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐκεῖ δὲ τὸ ἱερὸν Δισκάριον σφενδονιζόμενον καὶ τὸν Ἀστερίσκον, ἀλλαγῶν δὲ τὴν ἁγίαν Λόγχην καὶ τὴν Λαβίδα καὶ τὸ μυροδόχον σκεῦος, καὶ τὰ ἱερὰ καλύμματα συρόμενα κατὰ γῆς καὶ καταπατούμενα· εἰ δὲ τι πάντη φαῦλον καὶ ἄτιμον ἐκρίνετο παρ' αὐτῆς, ὡς ὁ ἀγιώτατος σπόγγος καὶ ἡ ἱερὰ Μούσα, καὶ εἴ τι παλαιὸν Ἀντιμήσιον, καὶ Καλύμματα δὲ καὶ Φελόνια καὶ Ἐπιτραχήλια πεπαλαιωμένα· ταῦτα πάντα λακτίζοντες οἱ περὶ τὸν Ἐφορον, ὡς ἀχρηστον ρακίων καὶ σαρωμάτων ἐ-

1) Παναγιώτης Σοῦτσος, Κιθάρα, Ἀθήναι 1875 σ. 22.

«Ὁ βιαστότης ἀσεβῆς, ὃ Ἱεροσουλία! γυμνώθησαν οἱ νάρθηκες, οἱ θόλοι, τὰ καλλία, καὶ εἰς τῆς μεταλήψεως τὴν ἀργυρᾶν ψιάλην μεθ' ὃ κλέπτῃς Ἐφορὸς μ' ἀναΐθειαν μεγάλην!»

2) Οἰκονόμου, Β', 270-274.

3) Ἐφημερίς «Ἀθηνᾶ» ἔτ. 1834 ἀρ.θ. 263 σ. 1039.

σμόν, ἀπεσκυβάλλιζον μακράν τῆς σωρείας τῶν καταγραφομένων, σημειοῦντες κατὰ μέρος. Ἐπειτα, συναμιῶντες καὶ χειροβολοῦντες πάντα συλλήβδην, συνεφόρουσαν ἅπαντα, φύρδην μίγδην, εἰς τὰ τυχόντα σακκία καὶ κοφίνια, σάττοντες καὶ βύοντες ἰσχυρῶς ἐν ὀλίγοις πολλά προσετίθουν δὲ καὶ τὰ κηρία καὶ τὸ θυμίαμα μετὰ δὲ ταῦτα, τέλος, ἐξεγόμενον ἐκ τῶν τοίχων ἐξαράσσοντες καὶ τὰ ξύλινα στασεῖδια, συνήθροισον δὲ καὶ τὰς βακτηρίας, ἐφ' ὧν ἐπεστηρίζοντο κατὰ τὴν ἱεράν ἀκολουθίαν οἱ γέροντες μοναχοί, καὶ συνέθεον εἰς δέσμιαις... Ἀδτάς δὲ τὰς ἁγίας εἰκόνας γυμνάς, μετὰ τῶν χαλκωμάτων καὶ τῶν ἄλλων τῶν κοινῶν ἀγγείων, ἐξαγαγόντες ἐξέθεον εἰς δημοπρασίαν, πρῶτον μὲν ἐμπροσθεν τοῦ Νομαρχείου, καὶ ἐκήρυττον ὁ κήρυξ, συγκαλῶν ἀγοραστάς, καθὼς καὶ εἰς τὰς συνήθειαις τῶν κοσμικῶν ἀπαρτίων προγραφάς (ἐξηκοῦετο δὲ τὸ κήρυγμα πάντως καὶ εἰς τὸ μὴ μακράν ἀπέχον Συνοδικόν). Ἐπειδὴ δὲ ἐφριττον καὶ διεγογγυλοῦσαν πολλοὶ τῶν συναλθόντων, δειλιάζοντες οἱ ἐπιστατοῦντες μετεκόμισαν τὰ λάφυρα ἔξω τῆς πύλης τοῦ φρουρίου κακεὶ ἐξέθηκον σιτιάσαντες ὑπὸ τὰς παραπεφυκυίας λεύκας καὶ ἐκήρυττον ὁ δημόσιος τῶν τε ἄλλων τὰ τιμήματα, καὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ μνηδύως εἰδῶτων διαστέλλειν μεταξύ βεθῆλου καὶ ἱεροῦ, (ἐν οἷς ἦσαν πολλάκις καὶ τινες ἑτερόδοξοι). Καὶ τὴν ἀναίρεσιν καὶ καταγραφὴν τῶν τοῦ Μοναστηρίου πραγμάτων ἐποιεῖτο (καθὼς βεβαιόσαι πανταχοῦ οἱ παρατυχόντες αὐτόπται) τοιοῦτοτρόπως: πρῶτον μὲν εἰσηεὶ κατ' εὐθείαν εἰς τὸν ναόν τῶν δὲ περὶ αὐτὸν οἱ μὲν τινες εἰσπίπτοντες, ἄλλοθεν ἄλλοι, ἀνέβδην εἰς τὰ ἄβυθα τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου, συνήρπαζον ἀπὸ τῆς προθέσεως καὶ τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς τὰ τε ζωοδόχα Δισκοποτήρια, καὶ τὰ Εὐαγγέλια, καὶ τὸ Ἀρτοποιεῖον...

... Κατὰ τόπους ἐγένοντο καὶ τραγικώτερα (καθὼς διηγούνται). Εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ κατὰ τὴν Σίφνον γυναικείου μοναστηρίου, ἐπειδὴ ἐθροῦδουσαν ὀδυρόμεναι αἱ θρηνοῦσαι μοναχαὶ καὶ προσκολλῶντο πρὸς τοὺς πατρίους ἱεροῖς, πάντα πάσχειν προτιμῶσαι μᾶλλον ἢ πρόσθεαι τὰ ἅγια τοῖς ἀπαιτοῦσι, θυμωθεῖς ὁ Ἐπαρχος τῆς Σίφνου, ἐκέλευε τοῖς ὑπηρεταῖς τὰς μὲν κανονικάς μαστίζειν, οὐ δὲ σκευὴ τοῦ ναοῦ καὶ τὰς εἰκόνας ἀποσπῶντας τὸ τάχος ἀπορρίπτειν διὰ τῶν θυρῶν ἔξω τῆς μονῆς κακεὶ σφενδονίζόμενα μετὰ τῶν ἐπίπλων τῶν μοναχῶν συνέλεγον ἄλλοι τῶν ὑπηρετῶν εἰς σωρόν, καὶ κατέγραφεν ὁ Ἐπαρχος. Εἰς ἄλλο δὲ μοναστήριον, συναγομένων τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἐπειδὴ ἡ τῆς Θεοτόκου πολλὰ καὶ πολυτίμητα κοσμήματα περιεῖχεν, ἐποφθαλμίσας ὁ Ἐπαρχος, καταβαλὼν εὐθὺς τὴν εἰκόνα καὶ καταπατήσας ὑπὸ τοὺς πόδας ὑπέτιαν, ἐξήλωσε δι' ἡλάρχας πανταχόθεν τὰ ἀργυρώματα, εἰς σάκταν συμφορήσας ἰδίαν, ἧτις ὕστερον οὐχ εὐρέθη!

Αὐτὰ, λοιπόν, εἶναι τὰ γε γ ο ν ὁ τ α. Ὡς πρὸς τὸ ἐτις πταίει, τώρα... μὰ θὰ ἦτο ἐξωφρενικὸν νὰ σκεφθῆ κανεὶς ὅτι πταίουν οἱ μοναχοί, εἰδικώτερον αἱ μοναχαὶ τῆς Σίφνου, ὅτι τὰ ὀποιαδήποτε τυχόν παραπτώματα τῶν ἐδικαιολογοῦν τοιαῦτα ἀπίστευτα ἀσχη κατὰ πάσης ἐνοίας ἱεροῦ καὶ οἴου. Οὔτε πάλιν ἡ τότε Κυβέρνησις οὔτε ἡ τότε Σύνοδος πταίουν, διότι δὲν ἔχομεν λόγον ν' ἀμφιβάλλωμεν δι' ὅσα ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος γράφει, ὅτι δηλαδὴ ὁ τρόπος αὐτὸς «βεβαίως δὲν προεδιέπετο οὔτε ὑπὸ τῆς Συνόδου οὔτε ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως». Ποιὸς πταίει λοιπόν; Μά... τὸ γράφει ἡ «Διακήρυξις» εἰς σ. 20 ἐπ.!

Μὲ πολλὴν τιμὴν καὶ ἀγάπην

Ἰ. Κοτσώνης

ΜΕ ΦΑΜΦΑΡΕΣ ΞΕΚΙΝΗΣΑΜΕ...

Με φάμφαρες, «σταυροφόροι», ξεκινήσαμε
Γιὰ νὰ πάμε στὴν Ἑδέμ.
Χρυσὰ χάμουρα στ' ἀλόγατα φορέσαμε,
Καὶ τῆς Γνώσης τὶς πορφύρες
Ν' ἀνεμίζουν πισωκάπουλα στὸν ἄνεμο,
Τῶν μελλούμενων σωτήρες
Καὶ γιὰ φλόμπουρα, ὕψωμένες στὰ κοντάρια μας,
Γιὰ σημάδια τῆς μεγάλης προσταγῆς,
Τῆς «ἀλήθειας» τὶς παντιέρες,
Καὶ στὸ δρόμο τοῦ ἀπαντήσαμε τὴν Ἄνοιξη,
Πε κορδέλες τῆς Αὐγῆς,
Τὶς φορέσαμε γιὰ βέρες.
Καὶ παιᾶνες μὲ τοὺς θρήνους μας τονίσαμε,
—Βιολιά, τύμπανα, φλογέρες—
Κι' ὁ Θεός, ποῦ θὰ μᾶς ἔκλεινε τὸν δρόμο μας,
—"Ω κατάρεις, κι' ὦ φοθέρες—
Κι' ὁ Θεός, ποῦταν θραμμένος μὲ τὴ σάρκα μας,
Συντριμμένος ζηλευτῆς τοῦ Λυτρωμοῦ μας,
Θὰ γονάτιζε μπροστὰ μας, ἰκετεύοντας
Τὴ σπλαγχχνιά τοῦ κονταριοῦ μας!...

Με φαμφάρες, «σταυροφόροι», ξεκινήσαμε.....
Γιὰ νὰ πάμε στὴν Ἑδέμ.
Θαμπωμένοι μ' ἀναπάντητα ρωτήματα,
Μὲ τὸ «Πότες» μὲ τὸ «Πῶς» μὲ τὸ «Γιὰτί»,
Θύτες ἄγνωμοὶ καὶ Θύματα,
Με φαμφάρες, «Σταυροφόροι», ξεκινήσαμε,
Μὲ τὸ Νοῦ γιὰ Ὁδηγητή...

Καὶ χουγιάξαμε! Κι' ἐρείπια γκρεμιστήκανε,
Ριμαγμένα στὴν ὁρμή μας τὴν χαλάστρα,
Μύρια κάστρα-Μύρια κάστρα...
Καὶ τοὺς δρόμους τοὺς ἀδιάβατους ἀνοίξαμε,
Μιὰς καινούργιας Ἀποκάλυψης Ἴππότες,
Καὶ τοὺς δρόμους τοὺς ἀδιάβατους ἀνοίξαμε,
Μανιασμένοι Δόν-Κιχῶτες,
Γιὰ νὰ πάμε στὴν Ἑδέμ.
Καὶ «Τιτάνες» κι' «Ἀδιαγοῦμιτοι» καὶ «Λεύτεροι»
Καὶ σ' ὀρίζοντες γαλάζιους μετανάστες,
Στῶν ὀχτρῶν τὶς οἰμωγὲς κουφοὶ κι' ἀνάληθοι,
Γκρεμιστὲς κ' Εἰδωλοπλάστες,
Κάποιας «Πρώτης Ἀδικίας» οἱ Τιμωροί,
«Δεσμοσπάστες»,
Μὲ τὸ Νοῦ γιὰ Ὁδηγητή...

Κι' ὅταν ὄλα τῶν ὀχτρῶν τ' ἅγια κουρσέψαμε
Στὴν πορεία τῆ νικηφόρα,
Καρτερῶντας τὴν αὐγή τοῦ Λυτρωμοῦ,....
Ἦρθε ἡ ὥρα,
Τοῦ χαμοῦ!...

Κ' ἦρθαν τ' ἀναυγα, τ' ἀνέλπιδα Μεθάνυχτα,
 Κι' ὁ Βιγλάτορας, ψηλά στὰ κάστρα, ἐθῶρι
 Νά ξανοίξη ἓνα σημάδι στ' ἀκροπέλαγα,
 Κ' ἦρθαν οἱ Μαντατοφόροι!
 Κ' οἱ κραυγές τους ἀντηχῆσαν στὰ χαλάσματα,
 Στὶς ἐρμιές, στὶς πολιτείες, στὰ λαγκάδια...
 «Δὲν ὑπάρχει 'Εδέμ!... Τριγύρω μας
 Βασιλεύουν τὰ σκοτάδια...»
 Καὶ ξανάλεγε, ξανάλεγεν ὁ ἀντίλαλος...
 «Βασιλεύουν τὰ σκοτάδια... Βασιλεύουν τὰ σκοτάδια...».

Κυριευμέν' ἀπὸ τὸν τρόμο, πλήθη ἀλλόφρονα,
 Κι' ἔρμιαια τοῦ ψυχοδαρμοῦ,
 Μάτια γυάλινα, στηλά στ' ἀπειρο διάστημα,
 Χέρια ξέσαρκα ἀπλωμένα πρὸς τὰ οὐράνια,
 —"ὦ Μετάνοια!—
 Στὴ νυχτιά τὴν ἀξημέρωτη,
 Στὴ νυχτιά τοῦ χαλασμοῦ,
 Στὴν βροντή, στὴν καταιγίδα τοῦ πολέμου,
 Θεέ μου!...
 Νά μᾶς δείξουνε τ' ἀστέρια περιμένουμε
 Τὴν Ὁδὸ τοῦ Γυρισμοῦ...

Μὲ φαμφάρες, «σταυροφόροι», ξεκινήσαμε!
 Τὸ ξεκίνημα γιορτὴ καὶ πανηγύρι,
 Πρωταστέρι τῆς Αὐγῆς,
 Καὶ πλανιώμαστε στὰ πέρατα τῆς γῆς,
 Τῆς ἀλήθειας 'Αχασθηροί,
 Τῆς 'Αλήθειας πού στὰ Αἰώνια μᾶς καλεῖ...
 Τυφλοί!.....

Καὶ γυρίζουν καὶ γυρίζουν οἱ ἀνεμόμυλοι
 Πού φαντάξανε στὰ μάτια μας γιὰ Δράκοι,
 Κ' οἱ πορφύρες, κ' οἱ παντιέρες στὰ κοντάρια μας,
 Στὴ βουλή τ' ἀγρίου Βοριᾶ, ξεφτίδια, ράκη.....
 Στὰ μαρμάρινα παλάτια πού λαξέψαμε
 Σκλαθωμένοι, σὰν παράφρονες Ρηγάδες,
 Παραδέρνουμε, διωγμένοι ἀπὸ τίς σκέψεις μας,
 Τύφεις, Θάνατοι, Μαινάδες....

Κ' εἶναι χάμου, τσακισμένα τὰ κοντάρια μας
 Καὶ τὰ θούρια ψαλμουδιές,
 Κ' εἶναι ἐντὸς μας τὸ πρωτόνοιωστο ξανάνειωμα,
 Κι' Ὀδηγητρες οἱ Καρδιές....

Διές!.....

Μὲ φαμφάρες, «σταυροφόροι», ξεκινήσαμε,
 Γιὰ νὰ πᾶμε στὴν 'Εδέμ,
 Κάποιας Χίμαιρας ἀσκέρια....
 Στὸ μεγάλο τῆς Μετάνοιας ξαναγύρισμα,
 Φωτεινά, μας ὀδηγοῦν στὴ Β ἠ θ λ ε έ μ,
 Τῆς καρδιάς ὄλα τ' ἀστέρια.....

Μὲ φαμφάρες, «σταυροφόροι», ξεκινήσαμε.

ΠΑΡΕΕ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ήτανε δυό τρεῖς συμφοιτητές του πού θέλανε, λέει, νά φτιάξουν μιὰ Πανεπιστημιακὴ ομάδα καὶ τὸν ἐκάλεσαν κι' αὐτόν. Ὁ ἕνας τους, Ἀντωνιάδη τὸν ἔλεγαν, ἦτανε πολὺ κοντός, τόσος δά, ἔξυπνος ὁμως καὶ πειραχτήριο. Διαρκῶς ἐσάρκαζε. Καθὼς μιλοῦσε, τὸ στόμα του ἔπαιρνε μιὰν ἔκφρασι σὰ νὰ δάγκωνε μὲ τὸ πλάϊ, κι' ἡ ματιά του δὲν ἤξαιρε ἄλλην ἔκφρασι ἀπὸ τὴν ἐκδικητικὴ χαρὰ. Δὲν εἶχε κι' αὐτὸς τὰ μέσα. Κι' ὁ Νίκος τὸν ἐξηγοῦσε πολὺ εὐκόλα: Ἡ παρακατιανὴ κοινωνικὴ του θέσι καὶ τὸ ἐλαττωματικὸ του ἀνάστημα δὲν τὸν ἀφιναν ν' ἀνέβη. Δὲν τολμοῦσε νὰ βγῆ στὸ προσκήνιο-θὰ χανότανε μέσα στοὺς ἄλλους, πού γι' αὐτόν ἦταν ὄλοι ψηλοὶ-ἢ ἴσως εἶχε δοκιμάσει κι' εἶχε μαραζώσει βλέποντας πὼς ἔπρεπε νὰ μιλάει... μὲ τὰ παντελόνια τῶν ἄλλων, ἀφοῦ τὰ κεφάλια τους ἦτανε τόσο ψηλότερα ἀπ' τὸ δικό του. Ἔτσι βρισκότανε πάντα καθισμένος στὸ θρανίο: Ἡ καθιστὴ στάσι, τῆς ἀναμονῆς, λιγοστεύει, σβύνει σχεδὸν τίς διαφορές. Ἄκουμποῦσε τὸ στόμα πάνω στὸ χέρι του καὶ κῦτταζε λοξά, ἔτοιμος ν' ἀρπάξῃ κάτι καὶ νὰ τὸ κοροϊδέψῃ. Μιλοῦσε τότε μὲ

(*) Τὸ παραπάνω διήγημα εἶναι τὸ δευτέρου μιᾶς σειρᾶς ἀπὸ πέντε-ἕξι διηγήματα πού θὰ δημοσιευθοῦν σὲ συνέχεια. Εἶναι αὐτοτελεῖ, ὅστε δὲν εἶναι ἀπαραίτητο κάθε φορά νάχη διαβάσει κανεὶς τὰ προηγούμενα. Ἄλλὰ στὸ θέμα τους ὅλα μαζί ἀποτελοῦν ἕναν κύκλο πού μόνο μὲ τὸ τελευταῖο διήγημα τῆς σειρᾶς βλοκκληρώνεται.

θέρημ, εἶχε ἕνα μεγάλο στόμα, πού σ' ἔκανε μὲ τίς κινήσεις μόνο νὰ καταλαβαῖναι τίς λέξεις, καὶ πρόσωπο ὄλο ἔκφρασι. Στὴν κουβέντα πάνω, ἔβαζε τόνα χέρι στὴν τσέπη τοῦ παντελονιοῦ καὶ μὲ τ' ἄλλο χειρονομοῦσε μὲ στυλ. Πάντα ὁμως ἀπὸ τὸ θρανίο. Τί κοίμα! Ἦτανε γεννημένος γιὰ ρήτορας, κι' εἶχε ἔρθει στὸν κόσμο δίχως βάρθο.

Ὁ Νίκος καταλάβαινε πὼς δὲν θάχε νὰ τοῦ δώσῃ τίποτα ἢ παρέα μαζί του. Δηλαδή, δὲν τὸν ἐπείραζε καθόλου ἢ ἐξωτερικὴ μειονεκτικότητα τοῦ παιδιοῦ. Ἰσα-ἴσα αὐτὴ τὸν ἔκαμε νὰ τὸν συμπαθῆσῃ καὶ νὰ τὸν πλησιάσῃ. Ἄλλα τὸ κακὸ ἦτανε πὼς μέσα ἀπὸ τοῦτο τὸ ἐλαττωματικὸ ἐξωτερικὸ δὲν εὐρήχηε παρ' αὐτὴ τὴν ἄμυνα. Ὅπου καὶ νὰ τὸν ἐξοῦλαγες, τὸν Ἀντωνιάδη, ὅπου νὰ τὸν ἀνοίγες, ἔθλεπες πὼς ἦτανε γεμάτος, ξεχειλισμένος ὡς τὰ μπούνια ἀπ' αὐτὴ τὴ διάθεσι τοῦ σαρκασμοῦ. Τίποτ' ἄλλο.

Κι' ἕνας δεύτερος συμφοιτητὴς δὲν ἦτανε χρησιμότερος. Λίγα ἀθλητικά, λίγο διάβασμα καὶ πολὺ καφφενεῖο. Στὸ νησί του τὸν περιμέναν ἕνα καλὸ προξενεῖο κι' ἔτοιμη θέσι. Δὲν εἶχε παρὰ νὰ πάσῃ τὸ δίπλωμα. Ὅλα τὰ προβλήματα λυμένα. Χαμόγελο. Καὶ μιὰ προφορά σὰν τραγοῦδι. Βοτσαλάκια κυλάνε στὸ ρυάκι.

Ὁ Νίκος ἐπῆγε μαζί τους, ἀπὸ ἀβουλία λιγάκι. (Ἄλλοστε τὰ περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔκανε τώρα, δὲν εἶχανε

«γιατί»). Ήταν λοιπόν ένα σχεδόν νεκρό μέλος της παρέας. Δεν πολυανακατευόταν στη συζήτηση, δεν είχε ένθουσιασμό, σχέδια, πρωτοβουλία, αφού όλ' αυτά, οι κινήσεις και οι δράσεις, του ήταν αδιάφορες.

Τότε για πρώτη φορά είδε γύρω του ανθρώπους που, κρίνοντας τον απ' αυτή την αδιαφορία του, τουδιναν πολύ μικρότερη θέση από εκείνη που του ταίριαζε. Την πρώτη φορά χαμογέλασε λιγάκι από μέσα του. 'Αλλά ήξαισε πολύ καλά, κατά βάθος, πώς έζωυσε τώρα ένα πρόβλημα, ένα πρόβλημα που δεν λυνόταν βέβαια με το χαμόγελο-αλα-΄Αντωνιάδη. Μπορεί να μη σ'επειράζει έγωϊστικά, το ότι σ'εβάζουν σ'ε μικρή θέση: 'Από τόνα μέρος έχεις μουχτήσει τους έπαίνους και τ'άριστα, τόσα χρόνια τώρα στο σχολείο, κι' από τ' άλλο δεν είσαι από τους τύπους εκείνους που βρίσκουν την εδνυχία τους στα χειροροτηήματα. (Μαζάρι νάσουνα, πού λέει ο λόγος. Τότε θλώειτε το πρόβλημα). 'Αλλά δεν μπορεί, δ'ε ν π ρ έ π ε ι να μη σ'επειράζει το ότι έτσι μπαίνεις στο περιωόριο. Δεν σ'ενοιάζει αν θά σ'ε χειροροτηήσουν ή όχι, πού μπόρεεις να φέρης το καράβι σου στο λιμάνι. 'Αλλά σ'ε πονεί και σ'ε σφάζει το αν θά στέκεσαι πελαγωμένος μέσα στη νύχτα ή θά βρής τη σωστή πορεία και θ' άράξης σ'ε σίγουρο γυαλό.

Αυτό λοιπόν ένοιωθε τώρα ο Νίκος. "Όλα τ' άλλα καράβια έχουνε κάμει κι' όλες πανιά κι' εφύγανε, ένω σ'ε ακόμα δεν κανόνισες πορεία. Είναι να σ'ε πιάνη τρώμος και να χάνης όλο σου το κουράγιο, καθώς βλέπεις πόσο δρόμο πήρανε-και παίρνουν ολόένα-οί άλλοι, την ώρα πού σ'ε στέκεσαι και συλλογιέσαι. Μά πώς να κάμης, κατά πού να πās, αφού ξερείς πώς καμιά από τις γνωστές πορείες δ'ε βγάζει σ'ε άπάνεμο κάβο;

'Η «ομάδα» συνεδρίαζε στο καφφενείο. Κι' επειδή αυτό δεν τώβρισκε σοβαρό ο 'Αντωνιάδης, έπρότεινε να πηγαινουν στη λέσχη πούχε για τ'α μέλη της κάποια «Χριστιανική Συντροφία». Παπαδιστικός βέβαια ο τίτλος, αλλά τί μās μέλει έμās;

'Η άβουλία του Νίκου δεν τον άφινε ούτε ν' αντιδράσει. 'Ετσι απ' αυτή την άβουλία πήγε και στην «Χριστιανική Συντροφία», από άβουλία δέχτηκε να τον κάμουνε και μέλος της-έπρεπε έτσι να γίνη, για τον τύπο, έπει ο 'Αντωνιάδης-κι' ύστερα ανακατεύθηκε και στη δράσι της, όταν ή «Πανεπιστημιακή ομάδα» έσβυσε... «έλλείπει πετρελαίου», δηλαδή θεμάτων. Μέσα του, στο βάθος, ένοιωσε δυνατή δυσφορία γι' αυτή του την άναμξι με τόυτα τ'α θρησκευτικά πράγματα, αλλά ήταν σαν μισοκοιμισμένος: Σκεφτότανε πώς έπρεπε να σηκωθεί και να φύγη, όμως κάποια «άφορη» δεν τον άφινε.

Και να ίδης, άρχισε να βρίσκη και κάποια ευχαρίστησι έχει μέσα. Πρωταπρωτα, πού έπι τέλους έγγλύτωνα απ' τους έξαλλους, τους ύστερικούς εκείνους άνθρωπους της Νομικής Σχολής. 'Ο Νίκος αυτοίς ένοιωθε πάντα σαν πιό άξιόλογους απ' όλους τους άλλους πούχε γνωρίσει, γιατί τον ένδιέφεραν κι' αυτόν τ'α ίδια μεγάλα θέματα πού εκείνοι τάκαναν παντιέρες και τ' ανέμιζαν τριγυρίζοντας σαν παλαβοί. 'Αλλά και δεν μπορούσε να μείνη μαζί τους, πρώτο γιατί δεν συγγένευε ή ιδιοσυγκρασία του και δεύτερο, το κυριώτερο, γιατί αυτός δεν μπορούσε να ίκανοποιηθί και να σταματήση σ'ε εκείνη την άπασχόλησι με τ'α μεγάλα θέματα-σέτη άπασχόλησι. Αυτόν κάτι μέσα του τον άνάγκαζε να τρυπήση πιό πάνω, ν' άνέβη, να προχωρήση πιό πέρα απ' τη θολούρα. 'Εκείνοι έπλεαν με μακαριότητα μέσα της, ένω αυτός ένοιωθε να πνί-

γεται, και πάσκιζε με τὰ χέρια του ν' απομακρύνη από τὰ μάτια του τὰ θαμπά της πέπλα, για νὰ βγή-ἄχ, νὰ βγή-κάπου, σὲ κάτι. Στὸ ξέφωτο, ἐκεῖ πού θ' ἀνασαίνης ἀνεμπόδιστα, ἐκεῖ πού οἱ σαίτες τῆς ματιᾶς σου δὲ θὰ τραυματίζονται, λέρνοντας πάνω σὲ φραξίματα κι' ἐμπόδια, ἀλλὰ θὰ ταξιδεύουνε, κι' ὄλο θὰ ταξιδεύουν- Ὡρα καλή!...

Ἄλλὰ δὲν ἦτανε μόνο αὐτό. Βρῆκε ἐκεῖ, στὴ «Χριστιανικὴ Συντροφιά» ἓνα «παιδικὸ τμήμα», πού ἂν ἀφαιρούσε τὸ κάποιο θρησκευτικὸ χρῶμα-κι' αὐτὸ καθόλου πειστικὸ-σ' ἔκανε νὰ ζηλεύης πού δὲν ἦσουνα πιὰ παιδί, για νὰ χαρῆς μέσα σ' ὄλες ἐκεῖνες τὶς εὐκαιρίες πού ἔδινε στὰ παιδιά: Μιά ὥραϊα λέσχη με νόστιμα παιγνίδια, σύλλογος για γραμματόσημα, ἄλλος σύλλογος πού ἔβγαζε περιοδικό, ἄλλος πού ὀργάνωνε θαυμάσιο θέατρο, ἐκδρομές, ἀθλητικά, φιλικές συγκεντρώσεις. Κι' ἀποπάνω κάτι ἄλλο, κάτι μακρυνὸ πού γινόταν μόνο μιὰ φορὰ τὸ χρόνο κι' ὁ Νίκος τὸβλεπε μόνο στὶς φωτογραφίες. Κάτι σὰν δνειρο. Ἡ κατασκήνωσι! Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι πού διοικοῦσαν τὴ «Συντροφιά» ἦτανε σὰ μάγοι! ἤΞαιραν κι' ὀργάνωναν κάτι πράματα ὥραϊα σὰν παραμύθια. Ἐβλεπες τὶς φωτογραφίες ἀπ' τὴν κατασκήνωσι: Κάτι τεράστιες, ἔξωτικὲς ἀμμουδιές, μ' ἓνα θεώρατο τοῖχο ἀπὸ σκοτεινόχρωμη βλάστησι στὸ βάθος κι' ἐκεῖ ἀνάμεσα τὰ παιδιά νὰ παίζουν, νὰ τρέχουνε στὸν ἥλιο, νὰ κολιμπᾶνε. Ἐλεγες πὼς εἶχανε φωτογραφίσει, στὸν Παράδεισο, τὸ... τμήμα για τὰ παιδιά! Ὁ Νίκος πού, ὅσο ἦτανε παιδί, μόνο με τὸ σταγονόμετρο εἶχε γνωρίσει αὐτὲς τὶς χαρὲς, καταλάβαινε πὼς εὔρισκε τώρα τὸ κουράγιο νὰ παραμερίση-λιγάκι, πολὺ λιγάκι-τὸ βᾶσανό του για τὸ παρατέρα και νὰ γυρίση κομματάκι πίσω, νὰ γευτῆ ἐκεῖνες τὶς νοστιμάδες.

Ἡ «Συντροφιά» εἶχε και «φοιτητικὸ τμήμα» με ἀρκετὴ κίνησι: Διαλέξεις, μικρότερες συγκεντρώσεις με συζήτησι, «ἐκὺλτος μελέτης», κι' ἀκόμα ἑορταστικὲς συγκεντρώσεις, ἀθλητικά κι' ἐκδρομές. Ὁ Νίκος πρωτογνώρισε τὰ παιδιά παίζοντας μαζί τους βόλλεϋ-ἓνα, πολὺ εὐχάριστο βόλλεϋ πού τὸν ἔκαμε νὰ προσέξῃ και νὰ σκεφθῆ πολλὰ πράγματα: Δὲν ἤΞαιραν καλά ὄλα τὰ παιδιά, κι' ἔτσι τύχαινε καμμιὰ φορὰ νὰ μὴ μπορῆ νὰ στρώση καλὸ παιγνίδι, ἀλλὰ ἦταν κάτι ἄλλο πού σ' ἔκανε νὰ νοιώθης πὼς γι' αὐτὸ δὲν ἐχάλαγε ὁ κόσμος. Ὁ Νίκος εἶχε παίξει βόλλεϋ και σ' ἄλλες ὀμάδες, πού καμωνόντουσαν για σπουδαῖες. Λοιπόν, ἐκεῖ, μωρὲ παιδί μου, καθένια σου δείχεται σὰν ἀντίπαλος. Πηδαῖε ὄλοένα δοκιμαστικά στὸ φιλέ, ἂν εἶναι στὶς μπροστινὲς θέσεις, διορθώνει τὰ παπούτσια του πού-αὐτά, τὰ ἄθλια-τὸν ἐμπόδιζαν και δὲν ἔστειλε δυνατὸ τὸ καρφί, ἦ, ἀπ' τὶς πίσω θέσεις, ἀναστατώνει ὄλο τὸ τερραῖν με μιὰ δυνατὴ κλωσιὰ στὴ μπάλλα πού-ἀκούς ἐκεῖ νὰ φατσαρῆ!-ἐτόλμησε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ χέρια του-κι' εἶχαν κι' ὄλας οἱ ἄλλοι τὸ σεοβίρισμα κι' ἔτσι ἔγινε πόντος. Ἀκόμα κορδώνεται σὰν κόκορας ὕστερ' ἀπόνα ἐπιτυχημένο πλασάρισμα κι' ἀλλοίμονό σου ἂν συμβῆ νὰ μὴ τοῦ στείλῃ στρωτὴ τὴν πάσσα ἢ νὰ χάσῃ κι' ἐσὺ κάποτε. Στὴν τελευταία περίπτωσι ἢ μπάλλα πάλι θὰ πληρώσῃ τὰ σπασμένα-εὐτυχῶς, γιατί δὲν θὰ σου ἦτανε και τόσο εὐχάριστο νὰ δεχτῆς ἐσὺ τὴ θυμωμένη γροδιὰ τοῦ διπλανοῦ σου, πού τὴν κάνει τὴν μπάλλα νὰ σκάσῃ χάμω και νὰ κάμῃ γκέλ δυὸ μέτρα πάνω ἀπὸ τὸ δίχτυ. Ὑστερ' ἀπὸ κάθε χάσιμο, λὲς πὼς οἱ παίκτες τῆς ὀμάδας, πού ἔχασε, θὰ συμπλακοῦν. Φωνές, κακό. Θυμωμένους χειρονομίες, τεντωμένα χέρια. Τὸ τερραῖν σὰ νὰ γέμισε ἀγκάθια. Διδασκαλίες με τὸ σωρό. Κι' ὄλη

την ώρα εκείνες οι βρισιές, που λέγονται έτσι για άστειο ή από συνήθεια.

Έδώ πέρα, αντίθετα, ανασαίνεις, παίζεις στ' αλήθεια. "Όλα τα παιδιά γελάνε. Γελάνε με τους άτσαμηδες κι' οι άτσαμηδες μαζί. Στην άρχή σου φαίνεται τόσο παράξενο αυτό-ξ, δέν είναι και για γέλοια, που χάσαμε τὸ παιχνίδι μέσ' στην ώρα πούχε στρώσει-ύστερα όμως κάνεις κι' ἐσὺ τὴν ἀνακάλυψη πὼς ὁ φοβερός αὐτὸς ἐγκληματίας πὺν ἔχασε τὴν πάσσα δέν ἔχε σκοτώσει οὔτε τὸν πατέρα οὔτε τὴ μητέρα τῶν ἄλλων.

Γελάνε και με τους καπάτσους. "Όταν καταφέρης κάτι δύσκολο, σώσης λόγου χάριν τὴ μπάλλα μ' ἕνα πλονζόν, σ' ἐπαινοῦν ἀνοιχτόκαρδα και γεμάτα, ὄχι πολεμώντας νὰ σκεπάσουν τὴν ἐπιτυχία σου. Δέν δαγκώνονται ἀπὸ μέσα τους σὰ νὰ τοὺς ἔκαμες κάποιον μεγάλο κακό, χαίρονται πὺν τὰ κατὰφερες καλά. Είναι ὡραίο πράγμα μιὰ δυνατὴ, ἐπιδέξια και θαρρετὴ προσπάθεια τοῦ διπλανοῦ σου, στὴ ζωὴ ἀλλὰ και στὸ παιχνίδι πὺναι ὑποτύπωσι τῆς. Πρῶτα ἀντικειμενικά (θὰ ἰδρῶσης γιὰ νὰ τὸ καταλάβης αὐτό, ἀν μόνον ὑποκειμενικά ἐνοιωθες ὡς τώρα τὴν ὑπαρξί τοῦ ὁποιοῦδήποτε κέρδους), ἐπειδὴ κερδήθηκε μιὰ μάχη, ἔγινε τὸ καλό, προχώρησε τὸ σύνολο πὺν, τέλος πάντων, ὑπάρχει κι' αὐτό, δέν ὑπάρχει μονάχα τὸ αἰτιό σου. 'Αλλὰ κι' ὑποκειμενικά. Γιατί σου δόθηκε ἕνα ὡραίο θέαμα και μαζί ἕνα χρήσιμο μάθημα. Λίγα πράγματα στὸν κόσμο είναι τόσο ὡραία νὰ τὰ βλέπης, ὅσο αὐτὴ ἡ ἔντασι ὄλων τῶν δυνάμεων, πὺν κατευθύνονται πρὸς κάποιον ἄξιο σκοπό. Κι' ἀκόμα σὲ μαθαίνει-εἶδες μπροστά σου, στὴν πρᾶξι, πὼς γίνεται και σὲ τονώνει, φέρνει κοντά σου και τὴ δική σου ἐξόμηση, πὺν ἴσως τὴν ἔβλεπες μακρυνὴ κι' ἄπιαστῃ.

"Ἄς εἶναι, κι' ἀν λείφουν ἀκόμα αὐ-

τὲς οἱ θεωρητικὲς δικαιολογίες, τὸ ἀποτέλεσμα μένει. Ὁ Νίκος ἔφυγε ἀπὸ κείνο τὸ παιχνίδι πὺν ζωντανός και χαρούμενος. "Ενοιωθε πὼς τ' ἀγαποῦσε κείνα τὰ παιδιά. Τὸν ἔγιατροῦ τὸν Μπάνκα πὺν κουνάλωσε ὄλα τὰ σύνοργα τοῦ παιχνιδιοῦ κι' ὅμως τοῦ περίσσευε ἕνα χέρι γιὰ νὰ σὲ πάρη ἀγκαζέ μ' ἕνα τόνο ζεστῆς ἀγάπης, νὰ κατεβῆτε μαζί ὡς τὸ γραφεῖο τοῦ «Συνδέσμου», τοὺς Μερενίτηδες, τὰ δυὸ ἀγαπημένα ἀδέλφια-σάν ἕνας ἀνθρώπος με δυὸ σώματα. Τὸν Μπιρακάρη, τὸν Βανέλλη. Τὸν «δάσκαλο» τὸν Ζαρίδη, τόσο καλόκαρδο ὅσο και ἀτσαμῆ σ' ὄλα τὰ παιχνίδια. "Ἦτανε, ἔμαθε ὕστερα ὁ Νίκος, τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς, ὁ καλύτερος φοιτητὴς τῆς χρονιάς του, καύχημα τῶν καθηγητῶν. Κι' ὅμως ἐκεῖ στὸ παιχνίδι ἔπαιρνε με τὴν ἄφέλεια και χαρὰ τὴ θέσι μαθητᾶου, μπροστά στην... αὐθεντία τῆς κατασώσωνης τῶν πρωτοετῶν. Μιλᾶγανε ὄλοι τους με τὴν ἀπλότητα-ἀθέλα ἦρθε στὸ νοῦ τοῦ Νίκου ἐκείνη ἡ πολυθόρυβη ἐπιδεικτικὴ παραζάλη τῆς ὁδοῦ Σίνα-ρωτοῦσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο γιὰ τὲς δυσκολίες του και ζήτηγαν νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ Μοιράγιας πὺν δέν τοῦρθε ἀκόμη ἡ ἐπιταγή, θὰ πάρη ἀπὸ τὸν Μπάνκα-ἄμ τί μπάνκα θάταν ἀλλοιῶς; λέει ὁ ἴδιος-πὺν χτὲς μόλις πῆρε τὴ δική του κι' εἶναι πλούσιος, αἴριο τ' ἀπόγευμα θὰ πεταχτοῦνε δυὸ νὰ ἰδοῦνε τὸ Νούσαρη πὺν ἔφυγε σήμερα τὸ πρῶτ' ἀπ' τὸ μάθημα ἀδιάθετος, κι' ἄλλα πολλά.

Καὶ δέν είναι τόσο, μωρὲ παιδί μου, γιὰ τὴ βοήθεια πὺν θὰ σου δώσουν, ὅσο σπουδαία κι' ἀν εἶναι πολλὲς φορές. 'Ακόμα πὺν σπουδαίο εἶναι νὰ μὴ βλέπης ὄλοένα τριγύρω σου ἀνθρώπους περιχαρακωμένους μέσα στὸν ἐγωισμό τους, μοναχικοὺς σιδερόφραχτους πυροδοεσπότες, πὺν περνᾶνε δίπλα σου δίχως νὰ σὲ βλέπουν, αἰώνια ὄνειροπαρ-

μένοι με τον εαυτό τους. Περνάει κάποιος δίπλα σου. Γυρίζεις να τον ιδής, ν' ακουμπήση ή ματιά σου σε μάτια άλλου ανθρώπου. Όμως δέν τ' συναντάς. Είναι γυρισμένα άλλου. Συνοφρυωμένα, σκοταδερά. Άκούς τ' ό βήμα ενός δεύτερου, γυρίζεις. Πάλι τ' ίδια. Κι' αυτός περπατάει σαν άφιονισμένος, με τή ματιά χαμένη στα σύννεφα. Όλοι τριγύρω, καθένας δική του πορεία, άσυνεννόητος, ξένος κι' άπροσέλαστος. Δέν μιλάνε-σε ποιόν να μιλήσουν, άφου δέν υπάρχει ό «άλλος»-και σε ξαφνιαζει ή τραγική αυτή σιωπή, άφου ό κρότος των βημάτων τους μαρτυράει τήν παρουσία τόσοσ ανθρώπων.

Έτσι άπόψε, με τέτοια συντροφιά, ό Νίκος νοιώθει πολύ άμορφο, έξαιρετικό, αυτό τ' άνοιξιático δειλινό. Άνά-

μεσα στα κτίρια, τ' άνοιγμα τής όδου Μητροπόλεως άφίνει να φαίνεται ένα κομμάτι άπ' τόν όρίζοντα, άπ' τήν έξαίσια παρέλασι πού γίνεται εκεί πέρα. Βλέπεις μονάχα μιάν άκρούλα άπ' τούς μανδύες των μεγαλουσιάνων-σέρονται άνάεροι, μεταξένιοι, σαν άχνη, με χρώματα πού σου χαϊδεύουν τ' αισόκλειστα βλέφαρα-μά κι' έτσι χαίρεσαι τ' μεγαλειό τής πομπής. Προς αυτό τ' όφόντο άνεβαίνει, άθόρυθα και σταθερά, τ' ό καμπαναριό τής έκκλησιás. Τ' ά γείσα και τ' ά κεντίδια του φαντάζουν τώρα περισσότερο. Σε παρηγορεί μιλώντας σου για κάποιαν άρμονία πού ίσως υπάρχει άθέατη κι' άνέλπιστη-έδω, άνάμεσα μας. Κι' έκφράζει και σένα, έτσι καθώς ύψώνεται προς τίς φωτισμένες λουρίδες.

N. ΒΑΣΣΑΜΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Μόλις έξεδόθη

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΓΗ

Διήγηματα Σ. ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Δραχ. 7.500

ΨΥΧΗ ΓΕΜΑΤΗ ΑΡΑΧΝΕΣ

Ψυχή γεμάτη ἀράχνες,
λέπια, μοῦχλες, ρέπια καὶ χαλάσματα,
Κι' ἕνας καῦμός βουθός ἐκεῖ, ἕνας καῦμός:
Σκιές παλιῶν, ξανθῶν καιρῶν, φαντάσματα...

Πέφτει θαλὸ τὸ δάκρυ, πέφτει σ' ἕνα ρόδο τῆς αὐγῆς.
Πέφτουν τὰ φύλλα μέσ' τῆ λίμνη τῆς σιγῆς.
Πέφτουν οἱ ὄρες σὰν τὰ φύλλα,
κίτρινα φύλλα καὶ ξερά,
πέφτουν στὰ πράσινα τῆς λίμνης τὰ νερά.

Πλανιέται ὁ καῦμός, σκυφτὸς πλανιέται,
στὸ πένθιμο κείνο τοπίο τῆς ψυχῆς.
Πλανιῶνται οἱ σκιές...
Κι' ὦ δέος!
Τρέμουν τὰ χεῖλη τ' ἀχρωμα
καὶ ψιθυρίζουν λόγια προσευχῆς.

Ρέπια κι' ἀράχνες, ὑγρασία,
μοῦχλα,
σαπίλα.

Κι' ἔξαφνα,
Θέ μου! ἕνας σπόρος,
Ζωῆς, χαράς κι' ἀγάπης σπόρος
ἔδεσε ρίζες· κι' ἔδωσε φύλλα.
Ρίζες
καὶ φύλλα!...

Κι' ἄνθος μωρίπνοο προβάλλει, στὴν ἔρημια κείνη,
μῦρα πλημμύρα γύρω σκορπίζει
τ' ἄνθος ποῦ ἀνθίζει.

Μῦρα καὶ μῦρα...

Κι' ἀπὸ τῆ μιά στὴν ἄλλην ἀκρη-ὄρθοο τὸ δάκρυ-
κεῖ ποῦταν ρέπια, λέπια, μοῦχλες καὶ χαλάσματα,
καῦμοί,
σκιές,
φαντάσματα
χρόνια καὶ χρόνια,
φούντωσαν κόσμοι καὶ βασιλεία λουλουδιῶν
κι' ἤρθαν ἀχτίδες, χρυσαλίδες, σπίνι, χελιδόνια.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

Ο ΜΗΝΟΙΣ

Η ΣΙΩΠΗ

Τούς βρήκα νάχουν επιτάξει τὸ ἰσόγειο ἑνὸς γεροπεύκου. Ξαπλωμένοι στὴ ρίζα του. Οἱ δύο τους. Ὁ φίλος μου καὶ ὁ φίλος τοῦ φίλου μου: ὁ Νταθέλης. «Ένας γνήσιος «γκέκας». Καθόντουσαν καὶ κυτταζόντανε στὰ μάτια. Ἡ συχα-ἰήσουα καὶ βαθειά στὰ μάτια.

—Ἐ! τί φτιάνεις ἐδῶ; τοῦ φώναξα τοῦ φίλου μου πλησιάζοντας.

—Μά... δὲν βλέπεις; ἀπόρησε κείνος. Μαθαίνω ξένες γλώσσες.

—Ἀστειεύσαι! σοβαρεύτηκα. «Ὡρα εἶναι νὰ μοῦ πῆς πὼς ὁ Νταθέλης εἶναι Linguarhone.

—Μὴ βιάζεσαι! βιάστηκε νὰ μὲ διακόψῃ ὁ φίλος μου. Ἡ ξένη γλώσσα ποὺ μαθαίνω αὐτὴ τὴ στιγμή δὲν εἶναι οὔτε ἡ γαλλικὴ, οὔτε ἡ ἀγγλικὴ, οὔτε ἡ κινεζικὴ, οὔτε ἡ καθαρεύουσα. Εἶναι ἡ σιωπὴ.

—Χμ! ξεροκατάπια. Μὰ τὴν ἀλήθεια, θὰ χρειαστῆ νὰ μοῦ τὸ ἐξηγήσης αὐτό. Καὶ κάθησα μὲ τὴ σειρά μου πάνω σὲ μερικὲς χιλιάδες πευκοθελώνες.

—Νά, συνέχισε ὁ φίλος μου. Πρόσεξε τὰ μάτια τοῦ Νταθέλη. Τὶ ἐκφραστικὰ ποὺ σοῦ εἶναι! Μισὴ ὥρα δῶ χάμω οἱ δύο μᾶς κι' ἔχουμε πῆ τόσα καὶ τόσα! Καὶ τί! «Ὅλα αὐτὰ δίχως περιττὲς φλυαρίες, ἢ θεατρικὲς χειρονομίες, ἢ κομημάτα τῆς οὐρᾶς καὶ γρυλλισμούς. Μόνο καὶ μόνο μὲ τὰ μάτια. Μόνο καὶ μόνο μὲ τὴ σιωπὴ.

—Χμ! ξεροκατάπια γιὰ δεύτερη φορά. Ἀρχίζω νὰ τὴν καταλαβαίνω τὴ γλώσσα τῆς σιωπῆς σου.

—Ἄ ἡ σιωπῆ! Πόσο μᾶς εἶναι ξένη στὴ ζωὴ μας! Μᾶς κυριαρχεῖ ὁ θόρυ-

θος, οἱ φωνές, οἱ πολλὲς ἐξηγήσεις, οἱ πολλὲς χειρονομίες. Καὶ ὅμως ἡ σιωπὴ εἶναι κατὰ ἀπαραίτητο στὴ ζωὴ μας. Εἶδος πρώτης ἀνάγκης. Μὰ συνηθίσουμε νὰ τὴν περιφρονοῦμε τὴ σιωπὴ. Καὶ νὰ τὴν ἀγνοοῦμε συστηματικὰ. Περιμένομε νὰ πεθάνουμε γιὰ νὰ μάθουμε νὰ σωπαίνουμε.

—Δὲν ξέρω, εἶπα. Ἴσως θάπρεπε νὰ διδάσκαται στὰ σχολεῖα αὐτὴ ἡ σιωπὴ. Ἴσως ἕνα ἰνστιτούτο σιωπῆς...

—Μπᾶ! ἀμφισβήτησε ὁ φίλος μου. Ἡ σιωπὴ δὲν μαθαίνεται ὅπως ἡ γραμματικὴ καὶ τὸ συντακτικὸ. Πρέπει νὰ τὴν καταχτήσης τὴ σιωπὴ μόνος σου. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει παρά ἕνας τρόπος: νὰ καταχτήσης πρώτα τὸν ἑαυτό σου. Πρέπει νὰ ἔχῃς συνομιλήσει πολὺ μὲ τὸν ἑαυτό σου γιὰ νὰ μπορέσης νὰ νιώσης τὴν ὁμορφιά τῆς σιωπῆς. Πῶς νὰ καταλαβαίνης τοὺς ἄλλους, καὶ πῶς νὰ σὲ καταλαβαίνουν αὐτοὶ οἱ ἄλλοι, χωρὶς φασαρία, χωρὶς ἐξωτερικὲς τυπικότητες. «Ὅσο προχωροῦμε σ' ἐσωτερικὴ ζωὴ, τόσο προχωροῦμε στὴν κατάχτησι τῆς σιωπῆς. Ἐὰ σοῦ θυμῶσω μίαν περίπτωσι «ἐκφραστικῆς» σιωπῆς. Ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Κυρίου. Τότε ποὺ ψάρεψε τοὺς ψαράδες. «Δεῦτε ὀπίσω μου... οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ». Δὲν ὑπάρχουν ἐδῶ χειροκροτήματα, ζητωκραυγές, προσφωνήσεις, ρομαντισμοί. Σ' αὐτὴ τὴ σιωπῆ, μὰ ἔμπρακτῃ καὶ ζωντανῇ ἀποδοχῇ κρύβεται ἕνα μεγαλεῖο. Κάτι ἀπὸ κείνο ποὺ λέγεται: Πίστις. Συμφωνεῖς; μὲ ρώτησε ὁ φίλος μου τελειώνοντας.

Τὸν κύτταξα στὰ μάτια. Δὲν τὸν εἶπα λέξι. Μὰ φαίνεται πὼς ἦταν τόσο ἐκφραστικὸ τὸ «Ναί» τῆς σιωπῆς μου, ποὺ ὁ φίλος μου δὲν μὲ ξαναρώτησε.

ΕΠΙΣΗΜΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ...

Πλάι στους εκπροσώπους της επιστήμης, των γραμμάτων και της τέχνης, μαζί με τους γιατρούς, τους νομικούς, τους τεχνικούς, κοντά στις χιλιάδες των φοιτητών, κι' ό Μανώλης, ό Γρηγόρης, ό Νίκος, ή Μαρία, ή Έλένη, ή Κατίνα... Έκπρόσωποι κι' αυτοί. 'Από τώ γιατί, τώ ηλεκτροτεχνικό, τώ θυρωρείο τώ μεγάρου, τώ γκαράζ, από τή ράφτρα, και τώ εργοστάσιο. Συναγερμέος για τήν πνευματική άνοιχοδόμησι. 'Η διάνοησι μά κι' οί γερές πλάτες, οί πετωμένες παλάμες, τά ψημένα πρόσωπα. 'Ολοι ένωμένοι στην ίδια διαπίστωση, στην ίδιαν όμολογία, στο ίδιο σύνθημα:

Ζήσαμε:

είδαμε, πάθαμε, μάθαμε

ξέρουμε τώρα.

Κι' άντι νά κλαυθμηρίζουμε

στά σκότη αύτά,

και σαν δειλά-τυφλά έρπετά
σε τρύπες χαλασμάτων κι' έρειπίων
νά ζήσουμε,

είπαμε

πρέπει

τήν καινούργια μας ζωή

πιό στέρια άπ' τώ μπετόν

νά ξαναχτίσουμε.

'Ο καθένας νοιώθει τώ κατάντημα της έποχης μας, τώ άδιέξοδο, τήν ανάγκη της επιστροφής και δουλεύει για νά φέρη τώ μήνυμα μιās καινούργιας ζωής στη ζωντανή Έλλάδα.

Νοιώθει τώ κατάντημα, άκόμη κι' ό Δήμος-τώ ρουμειλωτόπουλο πού δουλεύει στο γαλατάδικο. Τρίθει ό Δήμος τά προκομμένα χέρια του, γεμάτος από άγνή χαρά, αστράφτον τά ξηπνά μάτια του γιατί θα δουλέψη σήμερα κι' αυτός με δύναμη, με πίστι, μ' ένθουσιασμό, για τώ

ξελάστωμα, για ένα καλύτερο αύριο.

Δέν μπορεί-ίσως-νά μιλήση ό Δήμος εκεί πού τόν φέρνει τώ επαγγέλμα του-σε μορφωμένους και επιστήμονες πού τούς είχε πελάτες. Μπορούσε, όμως, νά κάμη κάτι άλλο. Μπορούσε νά κάνη... διανομή πνευματικού γάλακτος κοντά στο άλλο τώ φυσικό νά μεταφέρει τόν χριστιανικό λόγο, στη μορφή τού χριστιανικού έντύπου, άγνό κι' άνέρωτο ως τήν πόρτα τών πελατών του. Διπλή διανομή, σε ύγιεις, άσθενεις και άναρωτώνοντας!

Αύτή ήταν ή συμβολή του για τώ πνευματικό ζωντάνεμα τού τόπου. Κι' ή καρδιά του πετούσε! 'Η χαρά της πνευματικής δημιουργίας δέν είχε επιφυλάξεις για νά περάση από τώ κατώφλι της άγνης καρδιάς τού μικρού γαλατά.

'Αρπάζει λοιπόν ό Δήμος και σήμερα τά όπλα του-τώ χριστιανικό έντυπο και κάθεται στο γαλατάδικο, νά έτοιμάση τή διπλή διανομή του.

—'Εχουμε και λέμε: 'Ο γιατρός στη γωνία, μία τρακόσα γάλα, για τήν άυστηρη δίαιτά του.... Βάλτου κι' ένα τεύχος, για τήν άνάρωση τού «άνω πατώματος»! Νά πάψη νά με συμβουλεύη «διά τήν κινδυνεύουσαν ύγείαν μου». ('Ακους! 'Επειδή δέν τώχω πρόγραμμα νά ξεγελάω τά φτωχοκόριτσα πού τούς δουλεύουν στην πολυκατοικία!) Πάμε πάρα κάτω: Μισή στην κυρία Κατίνα άπέναντι. Βάλε και σ' αύτή ένα τεύχος, για τόν γιού της τού Πολυτεχνείου, νά μη μοιάση τού μακαρίτη τού πατέρα του, πού τούς ρήμαξε.... 'Εκεί τώ κι' ένα γιαούρτι στον κύριο συνταξιούχο.... Και σ' αυτόν ένα τεύχος-δωρεάν θα τώ δώσω, μά πού τού δίνει τώ κράτος τώ μισό μεροκάματο από μένα...

Και έτοιμάζει με κέφι ό Δήμος τήν «έξορμησί» του στη γειτονιά, γεμίζει

τούς ντενεκέδες του μὲ παχὺ καθαρό γάλα, φορτώνει τὶς ντρίλινες τσέπες του μὲ τὸ χριστιανικὸ ἔντυπο πού θὰ διαδοῖ σήμερα στοὺς πελάτες τῆς γειτονιάς. Ὡς τώρα μαρτυροῦσε ὁ Δῆμος σὲ κάθε εὐκαιρία γιὰ τὴν ἀλήθεια πού τὸν ἔκανε εὐτυχημένο καὶ χαρούμενο. Ἐφφερε, κάθε μέρα, 7 ἢ ὧρα τὸ πρωὶ καὶ 4 τὸ ἀπόγευμα, μαζί μὲ τὸ γάλα καὶ τὸ μήνυμα ἐνὸς ἀνώτερου κόσμου. Θὰ διδαχθοῦν λοιπὸν ἀπὸ τὸν Δῆμο, τὸ παιδί τοῦ γαλατάδικου, μορφωμένοι ἄνθρωποι, τὴν ἐπιτυχία στὴ ζωὴ:

«Ὅσοι γυρεύουν... Αὐτοὶ διδάσκονται κ' ἀπὸ τὸν Δῆμο, ὅπως διδάχτηκαν τὴν ἀντρεία, τὴν αὐταπάρνηση, τὸν ἠρωϊσμό, τὸ ἠθικὸ μεγαλεῖο, στὸ ἐνηακόσια σαράντα, ἀπὸ τοὺς Δίμους πού πολεμοῦσαν στὴν Πίνδο, στὸ Ἰβάν, τὸ Γράμμο... Ὅσοι θέλουν νὰ διδαχθοῦν διδάσκονται. Καὶ τότε, πού ἔχυνε τὸ αἷμα του, πλάϊ στὸν τσοπάνο, ὁ ὕψηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ σήμερα, πού κέρνει στὰ χέρια του ὁ Δῆμος ὁ γαλατᾶς, τὴ Δήλωση τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου καὶ συμφωνοῦν τὰ συμπεράσματα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῖνης μὲ τὴν διαίσθησι τῆς τιμᾶς καρδιάς ἐνὸς ἀπλοῦ καὶ ἐργάτη.

*

Καὶ πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμε: Ὁ Δῆμος ἔχει κάθε λόγο νὰ εἶναι εὐχαριστιμένος. «Ἡ σήμερον δὲν εἶναι πλέον ἢ χθές» ὅπως ἐτόνιζε κάποιος ἀπὸ ἄλλην ἀφορμῆ, γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ καί, μ' ὄλο πού ἡ περιφέρεια τῆς δικαιοδοσίας του εἶχε πολλοὺς καὶ μεγάλους ἐπιστήμονες ὄλων τῶν ἐιδικότητων, καὶ μ' ὄλο πού τὸ χριστιανικὸ μήνυμα τοὺς ἐρχόταν στὰ χέρια ἐνὸς μικροῦ γαλατᾶ, οἱ ἐπιστήμονες αὐτοὶ δὲν τὸ θεωροῦσαν καθόλου ἄτοπο νὰ προσέξουν τὴν ἀλήθεια, ἔστω κ' ἂν στρατιώτη τῆς εἶχε ἓνα φτωγαδάκι τοῦ λαοῦ, ἓναν γα-

λατᾶ πού δούλευε-ὅσο μπορούσε κ' αὐτός-γιὰ ν' ἀκουσθῆ ἀπὸ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο ἢ φωνὴ κάποιων ψαράδων!

*

Μὰ ποιὸς εἶπε, πὼς ὁ δρόμος τοῦ χριστιανοῦ ἐργάτη, τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ, εἶναι εὐκόλος; Ποιὸς εἶπε καὶ στὸν γαλατᾶ μας, πὼς θὰ βρῖσκη παντοῦ καλὴ καὶ πρόθυμη ὑποδοχὴ; Ἰσαῖα ἤξερε ὁ ταπεινὸς μας ἐργάτης, πὼς αὐτὸς ὁ Κύριος εἶχε προετοιμάσει τοὺς πιστοὺς του νὰ βρῖσκουν καὶ ἀντίδρασι καὶ διωγμὸ ἀκόμα. Εἶχε ἀκούσει γιὰ τὴν ἄρνησι, πού χτυπάει μὲ πείσμα τὸ κήρυγμα τῆς χριστιανικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ τόπου μας. Εἶχε διαβάσει καὶ στὴν «διακήρυξι» τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» γιὰ τὴν ἄρνησι στὴν Ἑλλάδα. Γιατί... τὴν εἶχε διαβάσει ὁ Δῆμος τὴν «διακήρυξι» καὶ ἐννοιασας-τὴν κατάλαβε περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι φαντάζεσθε ἴσως. Μὰ αὐτὰ πού ἔγραφαν γιὰ τὴν ἄρνησι... κάτι ἤξερε, βέβαια, κ' ἀπ' αὐτὴν, ἀλλὰ μέρες ἀκρες μόνο. Ἦλθε ὁμος κ' ἡ ὦρα νὰ τὴν δῆ τὴν ἄρνησι στὴν Ἑλλάδα, νὰ τὴν γνωρίσῃ στὴν πύδυνατὴ μορφὴ τῆς. Νὰ τὴν δῆ τὴν ἄρνησι, ἀτόφια, ἀθθεντικὴ, τὴν καθ' αὐτὸ ἄρνησι πού ἔχει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν: Ὅτι προβάλλει ἐκεῖ ἀκριβῶς, ὅπου δὲν τὴν περιμένεις. Ἐκεῖ πού θὰ περιμένεις, πού θὰ περιμένει κάθε λογικὸς ἄνθρωπος, τὴ μεγαλόφωνη χριστιανικὴ ὁμολογία.

Αὐτὴ τὴ γνωριμία μὲ τὴν ἄρνησι, τὴ μεγάλη ἄρνησι, τὴν ἔκαμε λοιπὸν ὁ Δῆμος μας. Ἦταν ἓνα ἀπόγεμα. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα θρίαμβο σὲ σπῆτια, πού θὰ περιμένει βριστὲς καὶ βρῆκε συγκινητικὴν ἐνθάρρυνσι, φθάνει ὁ Δῆμος σὲ μιὰ πόρτα, γνωστὴ πιά πόρτα, πού, αὐτὴ, σίγουρα θὰ ἦταν δική του. Ἐδῶ πιά θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη τὴν κατοικία του τὸ χρι-

στιανικὸ κήρυγμα. Μὲ σεβασμό, μὲ προσδοκία, μὲ εὐλάβεια ἀκόμα, ὁ μικρὸς γαλατᾶς χτυπᾷ τὸ κουδοῦνι, περιμένοντας ν' ἀνοίξη ἡ πόρτα. Μαζὶ μὲ τὴ «μισή», τὸ «κατοστάρι» καὶ τοὺς ντενεκέδες μὲ τὸ γάλα, ἔχει καὶ ἕνα χριστιανικὸ ἔντυπο. Θὰ τὸ ἔδιδε στὸν σεβαστὸ πελάτη του περιμένοντας νὰ πάρη, ἐδῶ πιά, τὴν ἐνθαρρυντικὴ λέξι, τὴν νοουθεσία, τὴν ἐνίσχυσι, πού-ἀπὸ ποιὸν ἄλλον; ἀπὸ τέτοια πρόσωπα θὰ ἐπεριμένε ὁ νεαρὸς ἐργάτης τοῦ πνευματικοῦ ἔργου.

Ντρογγ... Χτυπᾷ τὸ κουδοῦνι μὲ συγκίνησι καὶ... κατάνυξι.

Ἐμφανίζεται ἡ ὑπηρετρία.

—Τὰ τρακόσια δράμα καὶ τὸ γαλοῦρι τοῦ κ. καθηγητοῦ. Τοῦ δίνεις, σὲ παρακαλῶ, κ' αὐτὸ τὸ χαρτί;

Τὸ κορίτσι ἀκουμπᾷ τὸ κατσαρόλι καὶ τοὺς κεσέδες στὸ τραπέζι, παίρνει στὰ χέρια τῆς τὸ ἔντυπο πού τῆς ἔδωσαν καὶ τὸ πηγαίνει στὸν κ. καθηγητή. Σὲ λίγο ἡ φωνὴ του ἀκούγεται ἀπὸ τὸ γραφεῖο, βαρεῖα καὶ θημωμένη:

—Βρὲ Δῆμο! Γιὰ ἔλα μέσα...

Ὁ γαλατᾶς σκουτίζει τὶς ἀρθύλες καὶ μπαίνει μὲ συστολὴ καὶ κάποιον δέος.

—Ἐσὺ τὸ ἔφερες αὐτὸ τὸ ἔντυπον;

—Μάλιστα, κύριε καθηγητά, ἐγὼ τὸ ἔφερα.

—Καὶ μοῦ τὸ δίνεις ἐμένα; Ἐμὲ εὐρες διὰ νὰ ἔλθης νὰ μοῦ κάμης τὸ δάσκαλο;

Περίεργη ὑποδοχή... Ὡστόσο ὁ Δῆμος δὲν τὰ χάνει.

—Ὅχι δά, κύριε καθηγητά! Ἐγὼ νὰ σᾶς κάμω τὸ δάσκαλο; Ἐγὼ σᾶς τὸ ἔφερα γιατί ἴσα-ἴσα, νόμιζα πὼς θὰ σᾶς εὐχαριστήσω. Εἶναι γραμμένο ἀπὸ ἐπιστήμονες, ὅπως ἡ Διακήρυξις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων. Τὴν ξέρετε βέβαια...

—Τὴν ξέρω, τὴν ξέρω! Ὡς καὶ σὲ σὲ νὰ λοιπὸν ἔφθασε τὸ φοβερὸν αὐτὸ βιβλίον, μὲ τὴν ἀτελειώτον Ἱεραριάδα;

Δὲν κατάλαβε ὁ γαλατᾶς τὴ λογία λέξι:

—Πῶς τὸ εἶπατε αὐτὸ κ. καθηγητά;

Ὁ κ. καθηγητῆς βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ διδάξη. Θέμα: τὸ «μὴ θίγε τὰ κακῶς κείμενα».

—Νά, παιδί μου, πὼς νὰ στὸ πῶ. Τὴν Διακήρυξι ἐννοῶ... Ποίος ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς Ἱεραριάδος, αὐτοῦ τοῦ θρήνου, ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον; Ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ μᾶς μεταδώσουν μελαγχολίαν καὶ κατήφειαν;

—Μελαγχολία; Μὲ συγχωρεῖτε κ. καθηγητά, ἀλλὰ ἐγὼ βλέπω ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Ἐδῶ ξεσηκώθηκε ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ τοὺς συναδέλφους σας ἴσαμε τοὺς συναδέλφους μου, καὶ τὸ πήρε, τὸ ἀγάπησε αὐτὸ τὸ βιβλίον καὶ τὸ δίνει καὶ σ' ἄλλους. «Χαροῦμένο μῆνυμα» τὸ λένε ὅλοι. Πῶς δὲν εἶδατε, δὲν ἀκούσατε πού παντοῦ σκορπᾷ τὴ χαρὰ καὶ τὴν πίστι. Ἐσεῖς, μάλιστα...

Ἀπορεῖ ὁ Δῆμος καὶ κυττάζει καὶ ξανακυττάζει τὸν κ. καθηγητή, καθὼς κάθεται πίσω ἀπὸ τὸ μεγάλο δρόνινο γραφεῖο του, μπροστὰ ἀπὸ τὶς σειρὲς τῶν τόμων τῆς βιβλιοθήκης του.

—Σὰν ξεσηκωσμένοι μοῦ μιλᾶς, ἀπῆντησε ὁ καθηγητῆς καὶ τὸν ἀναμετρεῖ ἀπὸ τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια. Ἐχεις τελειώσει τοῦλάχιστον τὸ δημοτικόν; Καταλαβαίνει τί γράφουν σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον; Ὅτι ζῶμεν εἰς ἕνα κατάντημα ἄνευ προηγουμένου, ὅτι αἱ ἡμέραι πού περνᾶμε τώρα δὲν ὑπῆρξαν ἄλλοτε, ὅτι ζῶμεν εἰς περίοδον χάους γενικοῦ; Ἄκου λόγια!

—Ὡστε ἐσεῖς τὶς βλέπετε καλῆς τὶς ἡμέρες αὐτῆς πού περνᾶμε κύριε καθηγητά; Ἐ, τότε, νὰ μᾶς ζήσουν! Ἐμεῖς, ὅλος ὁ λαός, τὶς βρίσκουμε μαῦρες κ' ἀραχλες κ' αὐτὸ μᾶς ἔκανε νὰ χάσωμε τὴν ἀνάσα μας ἀπὸ τὴν ἀπελπισία. Καὶ τώρα βλέπομε, μὲ τὸν χριστιανικὸ δρόμο, πὼς θὰ φθάσωμε σὲ καλύτερες.

— Καλύτερες μέρες; Τί λές παιδί μου... Ἡ ἱστορία λέγει ὅτι καλύτεραι ἡμέραι οὔτε ὑπῆρξαν οὔτε θὰ ὑπάρξουν. Γνωρίζεις ἐσὺ τί λέγουν οἱ ἱστορικοὶ, γνωρίζεις ὅτι ἄλλοτε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν...

— Ἐκεῖνο ποῦ ξέρω κ. καθηγητά εἶναι ὅτι ἐσεῖς τὰ λέτε μαῦρα καὶ ὄχι ἡ Διακλήρυξις...

— Δὲν φταῖς ἐσὺ, ἀλλὰ φταίω ἐγὼ ποῦ κάθομαι καὶ συζητῶ μαζὺ σου. Αὐτὴ ἡ Διακλήρυξις σὲ ὀδηγεῖ εἰς τὴν μελαγχολίαν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν... Νὰ τὴν πετάξεις μακριά. Αὐτὸ ἔχω νὰ σοῦ πῶ!

— Μὴ συγχωρεῖτε κ. καθηγητά, ἀλλὰ ἔγω ὡ ξέρω ἂν μὲ ὠδήγησε στὴ μελαγχολία καὶ στὴν ἀπόγνωσιν. Ὡστόσο: νὰ μὲ συγχωρῆτε δηλαδή, ἤθελα νὰ σὰς κάνω μιὰ ἐρώτησι, ἂν μοῦ ἐπιτρέπετε... Μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ σὰς ρωτήσω κάτι;

— Γιὰ λέγε, τέλος πάντων...

— Νά, δηλαδή... Θέλω νὰ πῶ... Τί σὰς ἔφταιξε αὐτὸ τὸ βιβλίον καὶ τὸ χτυπᾶς ἔτσι; Τόσος θόρυβος γιὰ νὰ χτυπηθῇ ἓνα βιβλίον, ποῦ, τέλος πάντων, μᾶς λέει νὰ γυρίσωμε στὸ Χριστό... Δὲν πιστεύω νὰ τὸ θεωρῆτε κακὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἐσεῖς.. Ἐσεῖς μάλιστα ποῦ... Ἐγὼ μὲ τὸ ἀπλό μου μυαλό καὶ τὰ πέντε κολυβογράμματά μου δὲν μπορῶ νὰ τὰ καταλάβω ὅλα αὐτά... Ἐρχονται οἱ γραμματισμένοι μας, ἔρχονται οἱ συναδελφοὶ σὰς-χωρὶς νὰ εἶναι θεολόγοι, κάθε ἄλλο μάλιστα-καὶ μᾶς λένε νὰ πάρωμε τὸν ἴσιον δρόμον τοῦ Χριστοῦ, γιατί κι' αὐτοὶ τὸ ἀναγνωρίζουν ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ ἴσιος δρόμος κι' ἐσεῖς ἀντὶ νὰ πῆτε, δόξα σοι ὁ Θεὸς καὶ νὰ βοηθήσετε κι' ἐσεῖς καὶ νὰ μῆτε μπροστά, ἐσεῖς... μὲ συγχωρεῖτε κ. καθηγητά, ἀγρομάματος ἄνθρωπος εἶμαι, ἀλλὰ ἐσεῖς κάνετε σὰν νὰ σὰς δίνει στὰ νεῦρα τὸ βιβλίον αὐτό, νάχετε προσωπικὰ μαζὺ του. Ἐπὶ τέλους ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι καλὸ γιατί δὲν γράφετε ἐσεῖς ἓνα καλύτε-

ρο: Τόσα χρόνια ποῖς σὰς ἐμπόδιζε νὰ κάνετε σεῖς αὐτὸ ποῦ γίνεται τώρα;

Ἄλλ' ὁ κύριος καθηγητὴς δὲν ἀκούγε πιά... Ἐίχε χτυπήσει τὸ κουδούνι καλῶν εἰς βοήθειαν... τὴν ὑπηρετρία.

— Ἐξω! Μαρία ἀνοίξε τὴν πόρτα... Νὰ φύγῃ ὁ ἀναιδέστατος! Ἄκους ἐκεῖ, θάβουν τώρα οἱ γαλατάδες νὰ μᾶς κάνουν μαθήματα! Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε... Πήγαινε καὶ οὔτε νὰ ξαναπατήσης ἐδῶ!

Σ' ἓνα σκαμνί, ἐκεῖ πίσω στὸν μπάγκο τοῦ γαλατάδικου, καθισμένος ὁ Δῆμος μας, προσπαθεῖ τώρα... νὰ συνέλθῃ! Ἐνα δάκρυ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ μάτια του. Παράπονον τὸν πιάνει. Τί χαρὰ ὡς τώρα εἶχε δοκιμάσει! Καὶ ποῖς βρέθηκε νὰ τοῦ ταράξῃ, νὰ τοῦ τραυματίσῃ τὴ χαρὰ του αὐτῆ!

Μὰ ὁ Δῆμος, τὸ στιβαρὸ γερὸ ρουμλιωτόπουλο, ὁ Δῆμος μὲ τὰ μπράτσα τὰ γερά μὰ καὶ μὲ τὸ πνεῦμα δυναμωμένο ἀπὸ τὴν πίστι δὲν ἄργησε νὰ συνέλθῃ. Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ σκαμνί καὶ ἄρχισε ὅτι ἀνακατέβῃ τὸ γάλα ποῦ ἔβραζε σ' ἓνα καζάνι. Ὁ Δῆμος δὲν ἐδάκρυζε πιά. Ἡ γαλήνη, ἡ χαρὰ, ἡ εὐτυχία εἶχε γυρίσει στὴν ψυχὴ μὰ καὶ στὸ πρόσωπό του.

Τὸ συναπάντημα μὲ τὴν ἄρνησι, ποῦ φανερώθηκε ἐκεῖ ἀκριβῶς ποῦ δὲν θὰ τὴν περιέμενε κανεὶς, τὸν ἐδυναμωσε τὸν Δῆμον. Ἡ κλωτσιὰ ποῦ τοῦ ἤλθε, ἐκεῖ ποῦ ἐπερίμενε ἀγκάλιασμα καὶ ἐνθάβρουνσι, ἡ κλωτσιὰ αὐτὴ τὸν ἐτόνωσε, τὸν ἔκαμε νὰ νοιώσῃ ἀκόμη περισσότερο τὴν πίστι νὰ μιὰ μέσα του. Τώρα ὁ Δῆμος ξέρει πιά ὁ ἴδιος, ἀπὸ δικὴ του πείρα, τί πρᾶγμα εἶναι αὐτὴ ἡ ἄρνησι. Τώρα τὸ νοιώθει περισσότερο: Πρέπει νὰ φύγῃ ἡ ἄρνησις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἂν πρόκειται νὰ δοῦμε μέρες καλύτερες ἀπὸ τίς σημερινές. Μέρη ἀληθινὰ καινούργιας!

ΣΠΟΥΔΑΣΤΑΙ ΚΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑ

Ἦται, ἀλήθεια, ἀντιστροφή πολλῶν ἀξιών ἢ θύελλα τῶν τελευταίων ἐτῶν. Καί ἐάν μέχρι πρό ὀλίγου ἐθεωρεῖτο ὡς ἓνας ἀπαραίτητος συγχρονισμός τῶ γκρέμισμα καί ἡ ἐπιδεικτική περιφρονησί κάθε ἠθικῆς τάξεως ἀπό τόν πρῶτο τυχόντα νεαρό φοιτητή ἢ ἐπιστήμονα, ἡ ἐποχή μας δέν τό ἀνέχεται πιά καί μάλιστα τό περιφρονεῖ. Τί δέν ἔχει νά μας πῆ ἡ ἱστορία τῆς ἐπαρχίας μας στίς τελευταῖες δεκαετίες γιά τό ζήτημα αὐτό; Ἦσαν οἱ σπουδασταί μας πάντοτε κύτταρα ὑγείας καί ἀναπλάσεως, ὅταν ἐπέστρεφαν ἀπό τήν πρωτεύουσα στήν πόλι ἢ τό χωριό τους; Ἦσαν οἱ ἀληθινά φωτισμένοι καί δημιουργικοί κοινωνικοί ἐργάτες πού περιμενε ἡ ποικίλη ἀθλιότης τῆς ὑπαίθρου μας; Ἄν ὁμως σήμερα πλησιάζει νά γίνη κάπως ἀκατανόητη καί ἔξω ἀπό τήν πραγματικότητα ἡ «ὑψηλή» καταστροφική ἀρνησί, αὐτό πού χρειάζεται, πού ἀναζητᾶ ὡς ἄναγκη ζωτική ἡ Πατρίδα καί ὁ τόπος τοῦ καθενός εἶναι ἡ βοήθεια ἢ θετική, ἡ ἐνίσχυσις γιά νά ξεπεράσῃ τοῦς δύσκολους αὐτοῦς καιρούς.

Γι' αὐτό καί ἡ θέσις τοῦ σπουδαστοῦ, πού ἔχει βέβαια νά προσφέρῃ κάτι καί θά βρεθῆ ἐφέτος κατὰ τοῦς θερινούς μήνες στήν ἐπαρχία του θά εἶναι γεμάτη ὑποχρεώσεις καί εὐθύνες. Οἱ νέοι τῆς πατρίδος του δέν θά προσδοκοῦν μόνον νά ἴδουν στήν συμπεριφορά του τόν πολιτισμένο ἄνθρωπο ἀλλά καί τόν μεγαλύτερο φίλο του, πού θά τοῦς συντροφεύει καρποφόρα στούς περιπάτους, στίς κατασκηνώσεις τους, παντοῦ. Ἐπειτα καί οἱ ἄλλες πολλές ἀνάγκες τοῦ χωριοῦ θά περιμένουν τήν δική του συνεισφοράν καί ἐφευρετικότητα γιά τήν διόρθωσί τους καί γιά τό γενικό ἀνέβασμα τῆς ζωῆς τοῦ ὑπαίθρου. Θά χρειάζοταν ἄρε γε πολλή καλή θέλησις γιά νά προσφερθῆ κάτι τό θετικότερο καί ἐλπιδοφόρο στούς τρεῖς-τέσσερες μήνες τοῦ θέρους αὐτοῦ; Ἦ σημε-

ρινῆ ἑλληνική ἐπαρχία ἀναμένει μέ ἀγωνία ἐκείνους πού θά προστρέξουν κοντά της, τοῦς νέους ἐκείνους πού θ' ἀγωνισθοῦν νά τήν κατερθοῦν σέ νέα ζωή.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Οἱ χριστιανοί φοιτηταί δέν ἦτο δυνατόν νά μὴν ἔχουν καί αὐτοὶ τή δική τους γνώμη ἐπάνω στό ζήτημα τοῦ κινηματογράφου. Ἦ σημερινή κατάστασίς του καί ἡ ἐπίδρασις πού ἐξασκεῖ στήν σημερινή κοινωνία ἀνάγκασαν πολλές φοιτητικῆς ὀργανώσεις νά λάθουν μίαν σαφή θέσι ἀπέναντί του. Τό θέμα αὐτό ἀπέτέλεσε σέ διάφορες χώρες ἀντικείμενο συζητήσεων καί ἀρθρογραφίας καί προεταθήσαν καί διάφορες θετικῆς λύσεις. Ὅπως ἡ ἀνάληψις ἀπό τό κράτος τῆς παραγωγῆς καλῶν ταινιῶν ἢ ἡ ἐποπτεία τῆς γενικῆς παραγωγῆς, ἢ διαπαιδαγωγίσις τοῦ λαοῦ ὥστε νά προτιμᾶ τό καλό φιλμ κ. ἄ. Ἄπό τήν Καλλιφόρνια ἀγγέλλεται π. χ. ὅτι ἐκατοντάδες χιλιάδες φοιτηταί καί μαθηταί ἀπεφάσισαν τό «μπούκοτάρισμα» τῶν κινηματογράφων γιά τήν προβολή μιάς ἀπρεποῦς ταινίας («Duel in the Sun»). Ἦ κίνησις αὕτη ἐξαπλώθηκε καί σέ ἄλλες πολιτείες τῆς Ἀμερικῆς. Ἐπίσης περιοδικά τῶν χριστιανικῶν φοιτητικῶν κινήσεων τῆς Ἀμερικῆς δίδουν πάντοτε συγκεκριμένες ὁδηγίες γιά κάθε ταινία. Μήπως καί ἡ βελτίωσις τοῦ σημερινοῦ αὐτοῦ κοινωνικοῦ παράγοντος δέν ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἀπό τήν στάσι τῶν χριστιανῶν;

ΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Τό πρόβλημα τῶν ἐργαστηρίων Χημείας καί Φυσικῆς ἐξακολουθεῖ νά παραμένῃ ἄλυτο. Ὅχι μόνο ἀπό τήν ἀποψη τῆς στενότητος χώρου ἀλλά καί ἀπό τήν παντελή ἔλλειψι τοῦ ἀπαραίτητου ὕλικου τῶν ἐργαστηρίων. Ἐφ' ὅσον τό Κράτος οὔτε διανοεῖται κἄν νά προβῆ σέ μιά τέτοια ἐνίσχυσι, ἀπομένει ἡ

ιδιωτική πρωτοβουλία. Πολλοί από τους άποφοίτους των Θετικών Σχολών είναι σήμερα άποκατεστημένοι ως επιχειρηματίαι ή επαγγελματίαι και θά ήταν εύκολο να θυμηθούν τα σημερινά φτωχά εργαστήρια στα όποια άλλοτε έμορφώθησαν. Τα περιφημότερα Άμερικανικά Πανεπιστήμια τις άπέραντες εργαστηριακές έγκαταστάσεις των τις όφείλουν κυρίως σέ δωρεές άποφοίτων, οι όποιοι έθεώρησαν τιμητικό να πλουτήσουν κατά τό μέτρο του δυνατού τά εργαστήριά τους. Είναι άλήθεια πώς έχει γίνει μία καλή άρχη από μερικούς ιδιώτας που συμβάλλουν στην λειτουργία των χημικών εργαστηρίων. Άλλά δέν είναι άρκετό' οι άνάγκες είναι πολύ περισσότερες και οι φοιτηταί προσδοκούν ότι στο έγγυς μέλλον θά ύπάρξουν πολλοί συνεχισταί τής συμβολής. Είναι ο μόνος τρόπος για να έπιτευχθή μία ύποφερτή λειτουργία των εργαστηρίων μας.

ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗ

Οι προσπάθειες των χριστιανών νέων στην άπομακρυσμένη άνατολική Άσία έντείνονται διαρκώς και περισσότερο, παρά τις τρομερές δυσχέρειες που έξακολουθούν να ύφίστανται.

Άπό την ΚΙΝΑ, όπου η γενική οικονομική κατάστασις εύρίσκειταί σέ χειρότερο ίσως επίπεδο από όλον τον κόσμο και σέ πολλές περιπτώσεις είναι άπελπιστική για φοιτητάς και καθηγητάς, έρχονται πληροφορίες για μία σημαντική δραστηριότητα. Στην διάρκεια του μακρού πολέμου και τής Ιαπωνικής κατοχής και στο πιδ άπομονωμένο Πανεπιστήμιο ή Κολλέγιο έγιναν έπίμονες και θαρραλέες προσπάθειες από άτομα για να διατηρηθή μία χριστιανική παράδοσις. Τώρα καταστρώνονται σχέδια εύρυτέρας χριστιανικής εργασίας μεταξύ των σπουδαστών. Άπό τό Μοϋκδεν έως τό Άνσί και την Καντώνα

οι διάφορες χριστιανικές οργανώσεις συνεργάζονται για να φέρουν εις πέρας την γιγαντιαία αυτή έπιχείρησι. Παράλληλα καταβάλλεται κάθε φροντίδα για την οικονομική άνακούφισι των πενομένων σπουδαστών. Όλοι ένθαρρύνονται να μάθουν, σέ ειδικά μαθήματα από χριστιανικές οργανώσεις, άπλές βιοποριστικές τέχνες με τις όποιες θά εξασφαλίσουν ύποφερτή συντήρησι.

Άπό τή ΒΙΡΜΑΝΙΑ έρχονται ειδήσεις, ότι αναδιοργανώνεται η χριστιανική φοιτητική κίνησι στα Πανεπιστήμια. Ίδρύθηκε μάλιστα και ένα Έθνικό Συμβούλιο Χριστιανικής Νεολαίας που θά διευθύνει την χριστιανική κίνησι των νέων. Οι νεαροί Βιρμανοί χριστιανοί σκοπεύουν να έργασθούν κάπως εύρύτερα για την κοινωνικοπολιτική βελτίωσι τής καταστάσεως τής πατρίδας τους.

Έπίσης στην ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ παρά την συγκεχυμένη κατάστασι χριστιανοί φοιτηταί δίδουν και εκεί τό παρών κατά τάς δυνάμεις τους, στην κλησι των καιρών.

Τό ίδιο και στην ΜΑΛΑΪΚΗ χερσόνησο, όπου ύστερα από διακοπή τεσσάρων έτών, λόγω τής κατοχής, ξανάρχισαν οι προσπάθειες του εκεί τμήματος τής Χριστιανικής Φοιτητικής Κινήσεως. «Άρχισαν-όπως λέγει η σχετική ειδησις από τό Κολλέγιο Ιατρικής King Edward VII-με άπλές συγκεντρώσεις κοινής προσευχής και τώρα άπασχολούνται με ένα πλήρες πρόγραμμα δράσεως».

Άκόμη και στην ήττημένη ΙΑΠΩΝΙΑ παρυσιάζεται μία αξιόλογος προσπάθεια στα διάφορα Κολλέγια και Πανεπιστήμια. Ήδη αναφέρονται χριστιανικές συγκεντρώσεις με συμμετοχή εκατοντάδων φοιτητών, λειτουργικές εύκαιρίες και μία... μικρή κατασκήνωσις.

Ο «ΕΝΤΕΤΑΜΕΝΟΣ»

Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ
ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΟΔΗΓΟΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΙ

Ο Άγγλος καθηγητής τῆς φιλοσοφίας C. E. M. Joad στὸ τελευταῖο του βιβλίο « Ὁδηγὸς στὴ σύγχρονη σκέψι » (Guide to Modern Thought) προσφέρει ἕνα πολυτιμότερο βοήθημα πάνω σὲ ὠρισμένα βασικά ἐρωτήματα γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ σύμπαντος, γιὰ τὸν κόσμο, τὴ ζωὴ, τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν ἐλευθερία τῆς βουλήσεως. Ὁ ἐπιστήμων, παρατηρεῖ ὁ Joad, περιορισμένος στὸ ἐργαστήριό του, μπορεῖ νὰ φθάσῃ σὲ συμπεράσματα χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὴ σχέση πού πρέπει νὰ ἔχουν μετὰ συμπεράσματα ἄλλων ἐπιστημῶν. Γι' αὐτὸ προκύπτει ἡ ἀνάγκη γιὰ ἕνα ξεκαθάρισμα, μίαν ἀντιπαραβολὴ τῶν συμπερασμάτων τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, ὥστε βλέποντάς τα σὸ σύνολό τους νὰ μπορούμε ν' ἀποφαινοῦμε γιὰ τὸ εἶδος τοῦ σύμπαντος μέσα στὸ ὁποῖο ζοῦμε.

Ἡ μεγαλειώδης πρόοδος τῆς ἐπιστήμης — μᾶς λέει πάντα ὁ καθηγητὴς Joad — παρουσίασε στοὺς φιλοσόφους πολὺ σταθερώτερες πληροφορίες ἀπ' αὐτὲς πού μπορούν ν' ἀφομοιώσουν. Τὰ πιὸ σταθερὰ μάλιστα δεδομένα ἔρχονται ἀπὸ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες πού μᾶς ἀνοίξαν στὰ τελευταῖα χρόνια τὸν δρόμο πέρα ἀπὸ τὴν ὕλιστικὴ θεώρησι τοῦ κόσμου.

Οἱ μηχανιστικὲς θεωρίες, πού θεωροῦσαν τὴ ζωὴ ὡς ὑποπροϊὸν τῆς νεκρᾶς ὕλης, ἀποδεικνύονται ὅλο καὶ πιὸ ἀτελεῖς στὴ βιολογία. Ἡ ἐξέλιξι ἀρχίζει νὰ θεωρηθῆι ὡς ἕνας δημιουργικὸς τρόπος πού συνεχῶς γεννᾷ κάτι τὸ καινούργιο. Ἐχεῖ γίνῃ φανερό τὸ γεγονός ὅτι ὁ κλειστός κύκλος τοῦ μηχανιστικοῦ σύμπαντος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἔσπασε.

Ἦ πᾶρχει γενικὴ συναίσθησι μιᾶς νέας ἀρχῆς, πού δὲν εἶναι μόνο χαρακτηρι-

στικὴ τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ τῆς συγχρόνου σκέψεως. Ὁ ἄεταος ἔνατος αἰὼν ἐπίστευε στὴν πρόοδο καὶ μ' ὅλο πού ἐπίστευε ὅτι ἤξερε τὶς κύριες γραμμὲς πού θὰ ἀκολουθοῦσε ἡ πρόοδος, λίγο ἐνδιαφερόταν γι' αὐτὸ πού ἐπρόκειτο νὰ ἔρθῃ. Σήμερα ξερόμε ὅτι εἴμαστε στὴν ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς συγχρόνου σκέψεως εἶναι σκεπτικισμός στὰ συμπεράσματά της καὶ ἐλευθερία στὴ χρῆσι ὑποθέσεων. Ὅσο πιὸ πολὺ εὐρόνομε τὴ σφαῖρα τοῦ ἐπιστητοῦ, τόσο περισσότερο εὐρόνομε τὴν περιοχὴ τῆς ἀντιφάσεως μετὰ τὸ μὴ ἐπιστητὸ καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἀντιλαμβανόμεστε τὴν ἀγνοία μας.

Οἱ ἐφευρέσεις πού εἶχαν γίνῃ τοὺς τρεῖς αἰῶνας πού προηγήθηκαν τοῦ 19' αἰῶνος ἔδωσαν στὸν ἄνθρωπο τὴ δυνατότητα νὰ σχηματίσῃ μιὰ γενικὴ θεωρία ἐπάνω στὸ Σύμπαν, πράγμα πού δὲν εἶχε κατορθώσει ποτὲ ἄλλοτε. Κάθε τι πού συνέβαινε, ἐρμηνευόταν μετὰ τὴν κίνησι τῶν μορίων τῆς ὕλης. Αὐτὸ δὲν θεωρήθηκε ὅτι ἰσχύει μόνο γιὰ τὰ γεγονότα πού συνέβαιναν, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὰ πού μπορούσαν νὰ συμβοῦν· αὐτὴ ἡ ὑπόθεσι ὡδήγησε πολλοὺς νὰ δεχθοῦν τὸν ὕλισμό ὡς μιὰ φιλοσοφία τῆς ζωῆς.

Τὰ συμπεράσματα τῆς βιολογίας, τῆς ψυχολογίας καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἐφαίνοντο νὰ εἶναι, ὅτι ὅλα τὰ διανοητικὰ γεγονότα δημιουργοῦνται ἀπὸ ἐγκεφαλικά πού προηγούνται, καὶ ὅλα τὰ ἐγκεφαλικά ὑπόκεινται στὸ νόμο αἰτίας καὶ αἰτιατοῦ καὶ προέρχονται ἀπὸ σωματικὰ γεγονότα πού προηγοῦνται. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο φθάνομε στὰ πρῶτα γεγονότα τῆς ἱστορίας τοῦ ὄργανισμοῦ πού εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀρχικῆς του κληρονομίας ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ του περιβάλλοντος, ὅπως ἔλεγε ὁ ματεριαλισμός. Δὲν ἔχομε παρά νὰ μάθωμε τοὺς νόμους πού διέπουν τὴν ὕλη γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ περιγράψωμε καὶ νὰ προβλέψωμε κάθε γεγονός πού συνέβη ἢ πού μπορεῖ νὰ συμβῇ στὴν ἱστορία τοῦ σύμπαντος. Ἡ ζωὴ εἶναι ἕνας ἐπιβά-

της πού ταξιδεύει μέσα σ' ἓνα ἐχθρικό περιβάλλον, ἕνας ἐπιβάτης πού μιά μέρα θά τελειώσει τὸ ταξίδι του. Αὐτὲς εἶναι μερικὲς ἀπόψεις τῆς ὑλιστικῆς θεωρήσεως τῆς ζωῆς, μᾶς λέει ὁ Joad.

Ἐξετάζει κατόπιν ὁ σ. μὲ πολλὴ ἐπιτυχία ἀναλυτικώτερα τὶς ἀντιλήψεις τῆς ὑλιστικῆς βιολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ περασμένου αἰῶνος. Ἰδιαίτερα κεφάλαια ἀφιερώνει στὴν κίνηση τῆς ψυχολογίας τῆ γνωστῆ μὲ τὸ ὄνομα Behaviorism καὶ στὴν ψυχανάλυση τοῦ Freud καὶ ἐξετάζει μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια τὶς ἐπιδράσεις τους πάνω στὴν ἀνθρώπινη σκέψη καὶ ζωῆ, ἰδιαίτερα δὲ πάνω στὴν Τέχνη. Ὁ σ. μὲ πολὺ ζωντανὰ χρώματα δείχνει τὴν κατάπτωσι τῆς Τέχνης, καὶ τῆς ζωῆς φυσικά, ἀπὸ τὴν ἐκλαίκευσι αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων ἐκ μέρους τοῦ Μπέρναρ Σὼ καὶ τοῦ Οὐέλλς.

Στὸ παρελθόν—λέγει ὁ Joad—δὲν ἔκαταλάβαμε ἢ δὲν ἠβέλῃσαμε νὰ καταλάβωμε τὸν ρεαλισμὸ μιάς πνευματικῆς πραγματικότητος, πού ἤμπορεῖ νὰ μᾶς ἀνοίξῃ καινούργιους δρόμους στὴν ἀνθρώπινη σκέψη. Τώρα ὁμως πού ἀρχισαν πάλι οἱ σκεπτόμενοι ἄνθρωποι νὰ ἀνοίγουν τὰ μάτια μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν πραγματικότητα, φαίνεται πὼς δὲν εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τοὺς καινούργιους δρόμους. Αὐτὰ γράφει στὸ βιβλίον του ὁ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας Joad. Καὶ ὑποθέτομε πὼς θά εἶναι ἐνδιαφέρουσα γιὰ τοὺς ἀναγνώστας τῶν «'Ακτίνων» καὶ μὴ πληροφορία: Ὁ καθηγητὴς Joad μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἦταν ἕνας ὀρθολογιστὴς καὶ στὰ τελευταῖα χρόνια εὗρηκε τὸν δρόμον τῆς Πιστεως.

ΤΑΤΙΑΝΑ ΡΟΥΦΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΕΙΑΤΑ

Φίλε κ. Διευθυντά,

Μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν τελευταῖον μῆνα πολλὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, νὰ δῶ ἀπὸ κοντὰ ὅλη τὴ ζωὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας καὶ νὰ κάμω μερικὰς εὐχαριστοὺς διαπιστώσεις—ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, νὰ ἐξη-

γούμεθα—διαπιστώσεις πὼς ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὰς μάθουν οἱ ἀναγνώσται τῶν «'Ακτίνων».

Δὲν εἶναι μόνον ἡ ζωικότης πού διακρίνει κανεὶς σ' ἄλλους τοὺς κατοίκους, προκειμένου νὰ διορθώσουν ὅσα κατέστρεψεν ὁ πόλεμος καὶ ἡ κατοχὴ. Δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐπιστροφή τοῦ λαοῦ στὴν ἑλληνικὴ γῆ, πού τόσοον ἐντατικά τὴν καλλιιεργεῖ τώρα διὰ νὰ βοηθήσῃ ἔτσι εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ τόπου μας.

Εἶναι καὶ κάτι ἄλλο ἀνώτερον καὶ βαθύτερον πού συντελεῖται μέσα εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων καὶ εἰδικῶς τῆς νεολαίας μας. Εἶναι ἕνα πνευματικὸν ζῶπνημα πού φαίνεται καθαρά πιά πὼς ἐπῆρε τὸν ὄρθον δρόμον καὶ στρέφει γοργὰ τὴν διψασμένην ψυχὴν εἰς τὴν πραγματικὴν καὶ αἰωνίαν πηγὴν διὰ νὰ δροισισθῇ. Εἶναι ἡ ἐπιστροφή—ἢ μᾶλλον ἡ σωτηρία κατεθούσης πού ἐπῆρε καὶ παίρνει ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἡ παιδικῆ καὶ ἡ νεανικῆ ἡλικία διὰ νὰ βρῆ τὸν λυτρωμὸν τῆς καὶ νὰ δεῖξῃ μὴ τὸ παράδειγμα τῆς τὸν Λυτρωτῆν καὶ εἰς τοὺς μεγάλους. Εἶναι μὲ ἕνα λόγον ὁ χριστιανικὸς παλμός, τὸ ξεφουδύωμα τῆς ζωντανῆς πιστεως, τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, πού δείχνει μὲ τὰ ἔργα τῆς καὶ τὴν ζωὴν τῆς ἢ νέα μας γενεᾶ. Εἶναι ὁ χαρμόσυτος τόνος πού δίδει εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωριά, μὲ τὸ τραγοῦδι καὶ τὸ γέλιο τῆς, μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς, καὶ μὲ τὴν προθυμίαν τῆς νὰ διαδώσῃ τὸ χριστιανικὸν ἔντυπον μέσα εἰς τὰς μάζας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ κ. Δέσπ. Ἀκούλα, εἰς ἄρθρα τῆς (Τὸ κορίτσι στὸ Κατηχητικὸ Σχολεῖο) μᾶς εἶπε πρὸ ὀλίγων μῆνῶν πολλὰ διὰ τὸ τί κάνουν τὰ παιδιὰ αὐτὰ μέσα εἰς τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον, τὸ πρότυπον αὐτὸ ἐργαστήριον τῆς ἀληθινῆς καὶ χαρούμενης ζωῆς. Ἄλλὰ ποτὲ δὲν ἐπερίμενα νὰ ἴδω εἰς τὴν ἐπαρχίαν μὲ τέτοια ζωντάνια καὶ τόσο πολυάριθμα καὶ χαρούμενα τὰ παιδιὰ τοῦ Κ.Σ. Γυρίζοντας στοὺς δρόμους, ἔβλεπα παντοῦ τὰ παιδιὰ, ἀγόρια καὶ κορίτσια ἀπὸ ἡλικίας 8-18 χρόνων, μὲ τὸ γαλάζιον, πράσινον ἢ κόκκινον σῆμα τοῦ Κ. Σ. Στους αἰθροδρομικοὺς σταθμοὺς τὸ ἴδιον φαινόμενον. Καὶ σ' αὐτὰ τὰ χωράφια ἀκόμη τὸ ἴδιον βῆμα. Παντοῦ ἡ χριστιανικὴ πνοή. Παντοῦ ἡ πνευματικὴ χαρά. Εἰς ὠρισμένας πόλεις ἐξε-

χώρια τὰς Χριστιανικὰς Μαθητικὰς Ὀμάδας (Χ. Μ. Ο.) νὰ δροῦν ξεχωριστὰ μὲ τὰ ποικίλα συνθήματα τοὺς πού τοιχοκολοῦν εἰς τοὺς κεντρικοὺς δρόμους καὶ τὰς πλατείας. Εἶδα τοὺς πρωτοπόρους νέους, νὰ διοργανώνουν ἐορτὰς διὰ νὰ μεταδώσουν τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ὁμολογῶ ὅτι ἔμεινα κατάπληκτος μπροστὰ στὴν τόσην ζωντάνια, στὴν τόσην ἀγνόητητα καὶ χαρὰν, στὴν τόσην εὐγενικὴν προσπάθειαν πού ἀνέλαβαν καὶ κάμνουν μὲ ἐξαιρετικὴν δρεξιν οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι τῆς ἐπαρχίας. Εἶδα ἀκόμη τὴν νέαν γενεάν νὰ διαβάζῃ καὶ νὰ διαδίδῃ μὲ ἐνθουσιασμόν τὸ περιοδικόν τους, τὴν «Ζωὴ τοῦ Παιδιοῦ» καὶ νὰ πολεμοῦν τὸ βλαβερὸν βιβλίον καὶ τὸ ἄσμενον καὶ ἐλαφρὸν περιοδικόν.

Τὰ Ἑλληνικὰ νεύματα, λουμαμένα μέσα στὸ Φῶς τῆς Ἀλήθειας, βρίσκουν τὸν προορισμόν τους καὶ τὴν κατεύθυνσίν τους.

Καὶ ἡ διαπίστωσις αὐτὴ ἡ εὐχάριστος πλημμυρίζει μὲ χαρὰν καὶ ἀνακούφισιν ὄλους ἐκεῖνους πού, ἀπογοητευμένοι ἀπὸ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν ἀντιθέσεων καὶ ἀσυνεπειῶν, ἀσπλέτουν μὲ ἐλπίδα παρήγορον πρὸς τὴν νέαν γενεάν, τὴν χριστιανικὴν γενεάν πού προπορεύεται. Χρειαζεται νὰ εἶναι κανεὶς βαθὺς ψυχολόγος ἢ μελετητὴς τῆς ἱστορίας ἢ νὰ ἔχῃ προφητικὸν χάρισμα, διὰ νὰ κάμῃ βεβαίαν πρόβλεψιν διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους μας; Ἡ χριστιανικὴ γενεά, αὐτὴ πού δημιουργεῖται σήμερα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ μόνη ἐλπίς διὰ τὴν πραγματικὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους μας καὶ πῶς πέρα. Ἰσως καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

Μὲ ἀγάπην
Κ. ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς γιὰ τοὺς λαούς. Μὰ εἶναι καὶ πρόβλημα ζωῆς γιὰ τὸ ἄτομο, γιατί, εἴτε τὸ ξέρομε εἴτε ὄχι, ἡ ζωὴ τοῦ καθενὸς μας ἔχει νόημα μὲς στὴν αἰωνιότητα καὶ ἡ ἐπιβίωσις ἐνὸς λαοῦ, ἡ ἐπιβίωσις τῆς ἀνθρωπότητος στὸ μέλλον, εἶναι κ' αὐτὴ μιά ἀκτινο-

βολία, ἓνα ἀπαύγασμα, μιά ἔκφανσις θὰ ἔλεγα τῆς αἰωνιότητος, πού ξεπερνᾷ τὴ μικρότητα τῆς ζωῆς τοῦ ἑαυτοῦλη μας καὶ δίνει νόημα καὶ στὴ δικὴ μας ζωὴ καὶ σὲ κάθε τι πού ἀποτελεῖ τὴ ζωὴ αὐτὴ.

Σύστημα ζωῆς, πού βασίζεται στὴν αἰωνιότητα ὁ Χριστιανισμός, δὲν μπορεῖ φυσικὰ, παρὰ νὰ ἔχῃ τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ δημογραφικὸ αὐτὸ πρόβλημα. Γιατὸ ἡ χριστιανικὴ ἀποψη τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἔχει ἐξέχωρο ζωτικὸ ἐνδιαφέρον ὄχι μόνον γιὰ τὸν χριστιανό, γιὰ τὸν πιστό, μὰ καὶ γιὰ τὸν ἄπιστο, πού θέλει νὰ ξέρῃ τί λέει ὁ Χριστιανισμός ἐπάνω στὸ θέμα τοῦτο. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πλάτος ἔχει τὸ ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει τὸ βιβλίον: Σεραφεῖμ Γ. Παπακώστα. Τὸ ζήτημα τῆς τεκνογονίας (τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως). Ἐκδόσις δευτέρη, Ἀθήναι 1947. Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι γνωστὸ στὸ ἑλληνικὸ κοινὸν ἀπὸ τὴν πρώτη του ἔκδοσιν (1933). Μὰ ἡ καινούργια ἔκδοσις διδὲν τὸν ἀπαραίτητο συγχρονισμό στὴν ἔρευνα. Μιά ἔρευνα πού εἶναι, ἀλήθεια, ὀλόπλευρη.

Εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ σ. ἀντιμετωπίζει τὴν τάσι τῆς ἐποχῆς πού εἶναι ἀπροκάλυπτα ἐχθρική γιὰ τὸ παιδί, γιὰ τὴν ἔλευσιν νέου ἀνθρώπου στὸν κόσμον. Ἐκθεοὶ τῶν βρεφῶν, ἔκτρωσις καὶ ἡ ἀγαπημένη μέθοδος τοῦ «νεομαλθουσιανισμοῦ», ἡ παρεμπόδις τῆς συλλήψεως ἐξετάζονται μὲ ἀναδρομὴ στὴν ἱστορία μὰ καὶ μὲ γνώση τῆς ἐποχῆς μας, στὸ πρῶτο κεφάλαιον τῆς μελέτης, γιὰ νὰ λθῇ, στὸ δεύτερον κεφάλαιον, ἡ ἔρευνα τῶν αἰτίων: Πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό τέτοιο αἶτιον ἦταν ἡ εἰδωλολατρεία. Στους νεώτερους χρόνους ἡ φαντατικὴ ἀντιχριστιανικὴ ἄρνησις, καὶ ὕστερα ὁ ξεκάρφωτος, ἀνόητος, ἀσυνεπὴς δῆθεν φεμινισμός τοῦ γνωστοῦ, ἀντιφεμινιστικὸν στὴν πραγματικότητα, τύπου, ἔκαμαν νὰ ἐνωθοῦν «ἄστοι» καὶ «προλετάριοι» στὴν προπαγάνδα γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῶν γεννήσεων. Συνέπεια τῆς τακτικῆς αὐτῆς; Μᾶς τὴν δείχνει ὁ σ. στὸ τρίτον κεφάλαιον, ἢ μάλλον μᾶς τὴς δείχνει, γιατί δὲν εἶναι μιά καὶ δυό. Ὑπονόημα τῆς ὑγείας, φρενικῆς νοσηρότης, ἠθικοῦ κουλτισμασ καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα τὸ σιγανὸ μὰ βέβαιον γέρα-

σμα, ὁ θάνατος τῶν λαῶν.

Ὁ σ. δὲν παραλείπει νὰ μᾶς δείξει καὶ τῶν ἀντιθέτων τὰ ἐπιχειρήματα, ποῦ κι' αὐτὰ μὲ πληρότητα καὶ καλὴ πίστι ἐκτίθενται στὸ βιβλίον. Στὴν κριτικὴ τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν θὰ ἤθελα νὰ ἐπιστήσω τὴν ξεχωριστὴ προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστη. Ἐδῶ βλέπεις τὸ Χριστιανὸ ἐρευνητὴ! Ἡ ἀντιχριστιανικὴ πλευρὰ δὲν μᾶς ἔχει συνηθίσει μὲ τέτοια καλόπιστη ἔκθεσι καὶ πολιτισμένη κριτικὴ τῶν χριστιανικῶν ἀπόψεων. Λυτὲς τίς ἀπόψεις γιὰ τὸ θέμα του ἐκθέτει τῶρα ὁ σ. στὸ πέμπτο κεφάλαιον, ποῦ ξεκινᾷ, πολὺ ὀψιτᾷ, ἀπὸ τῆ συνολικῆ θεώρησι τοῦ σκοποῦ τῆς ὄλης ζωῆς, γιὰ νὰ περάσῃ στὸ σκοπὸ τοῦ γάμου, καὶ νὰ φθάσῃ στὴ γέννησι τοῦ παιδιοῦ σὰν «μέσον σωτηρίας», σὰν «μέσον πρὸς ἀνάπτυξιν ἀγάπης», σὰν «εὐλογία καὶ δόξα» καὶ συνεργῶν Θεοῦ ἔργο.

Ὁ σ. δὲν ξεχνᾷ πὼς τὸ πρόβλημα ἔχει τίς δυσκολίες του, πὼς δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀγῶνας τοῦ πατέρα ἡ τῆς μητέρας, ποῦ ἔχει μεγάλον ἀριθμὸν παιδιῶν.

Χριστιανός—εἶπαμε—ἐρευνητῆς ὁ σ., δὲν κρύβει οὔτε καμουφλάει. Σ τ α υ ρ ὁ σ. εἶναι ἡ ἀποστολὴ αὐτῆ, σταυρὸς ἡ ἀποστολὴ τοῦ Χριστιανοῦ, τοῦ ἐγγάμου ὅπως καὶ τοῦ ἀγάμου. Μὰ σταυρὸς μὲ τὴν συντροφιά τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐνῶ ἡ ἀρνησι εἶναι ὁ δλεθρος, ὁ χαμός. Αὐτό, ἄλλως τε εἶναι τὸ βαθύτερον νόημα τοῦ βιβλίου, ἐνός βιβλίου χριστιανικοῦ στ' ἀλήθεια. Γραμμένο, ὅπως ὄλες ὁ ἐργασίος τοῦ σ., μὲ ὑποδειγματικὴ σαφήνεια, μὲ ὀρθοδοξία μὰ καὶ μὲ κατανόησι τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου στὸ Χριστιανισμὸ, μὲ ντοκουμέντα up to date, μὲ ἄμεση ἐνατένισι τῆς ζωῆς, μὲ πίστι, ποῦ συνταιριάζει μὲ τὴν ἀγάπην. Εἶναι τὸ βιβλίον ποῦ πρέπει, ἀλήθεια, νὰ διαβασθῇ—ἀς τὸ ξαναπῶ—ἀπὸ πιστοῦς καὶ ἀπίστους.

B. ΠΛ.

Γ. Βερίτης: Ἡ Ὁδὴ τοῦ Ἀγαπητοῦ. Ποιήματα. Ὁ κ. Βερίτης μᾶς δίνει σήμερα τὴν πολὺστροφη ὕμνωδιᾷ του «Ὁδὴ τοῦ Ἀγαπητοῦ».

Διαβάζοντες τὴ συλλογὴ αὐτὴ νοιώθουμε ἕνα ψυχικὸ ξεκούρασμα, μιὰ γαλήνη.

Τὰ ποιήματα τῆς «Ὁδῆς τοῦ Ἀγαπητοῦ» μᾶς δίνουν τὴν αἴσθησι ἀνθρώπου

ποῦ καλλιεργήθηκα σὲ φυτῶριον μοναστηριοῦ κι' ἀναδίνουσι μιὰ λεπτὴ εὐωδιά ἀγνότητος. Πιστὸς στὴν ποιητικὴ παράδοσι, ὅσο καὶ στὴ θρησκευτικὴ, ὁ κ. Βερίτης, τραγουδεῖ μὲ χαμηλὴ, μὰ καθάρια φωνὴ καὶ ὕμνει τὸ Θεὸ καὶ τὸν Σωτῆρα Ἰησοῦ.

Ὁ στίχος του—ἐπτάσύλλαβος τίς περισσότερες φορὲς—εἶναι δουλεμένος πολὺ· εἶναι τωρευτός. Ἡ ρίμα του μὲ προσοχὴ διαλεγμένη—πολλὲς φορὲς προπαροξύτονη—χωρὶς ὅμως νὰ προδίδει ἐκκῆτησι: Στίχος μουσικὸς δοσμένος μὲ ἀπλότητα, πλεγμένος μὲ ὑπομονὴ κι' ἐπιμονή.

Μῆτε ἀνησυχίες, ὅμως, μῆτε τολμηρὰ πετάγματα στὶς περιοχὰς τῶν ἰδεῶν: Τὸ τραγοῦδι του κυλᾷ ἡρεμα, ἀπαλά, λικνιστικά...

Ὁ ποιητῆς τῆς «Ὁδῆς τοῦ Ἀγαπητοῦ» εἶναι πρῶτος τραγουδιστῆς, ποῦ μᾶς μεταφέρει μὲ τὸ τραγοῦδι του στὴ γαλήνη τῶν Οἴκων τοῦ Κυρίου· ζοῦμε μαζὶ του σὲ μιαν ἀτμόσφαιραν ἀρμονικῶν Θεῖας λειτουργίας: Ἐδῶ τὰ πολὺχρωμα τζαμωτὰ τοῦ ναοῦ, οἱ δέσμες τῶν ἡλιακίντων, οἱ κανοὶ καὶ οἱ εὐωδίες τοῦ λιβανιοῦ, οἱ κηροστάτες, οἱ πολυέλαιοι, οἱ μακρόσυρτες φωνὲς ἱερῶν καὶ ψαλτῶν· ἐκεῖ οἱ γιορτινὲς κωδωνοκρουσίες: Ψυχικὴ ἀνακούφισι, ἀπομάκρυνσι ἀπὸ τίς ὀδύνας τοῦ «Χτέος καὶ τοῦ Σήμερα».

Ποίησι ἐκκλησιαστικὴ, ποῦ μᾶς φέρνει στὸ νοῦ τοὺς ἀγνοὺς θρησκευμένους: τίς ἀπλὲς ψυχὰς ὀρθῶν κι' ἐσπερινῶν.

Ἡ θρησκευτικὴ διάθεσι τοῦ ποιητῆ μεταδίνεται καὶ στὸν ἀναγνώστη καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψῆ αὐτῆ, μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς πετυχαίνει τὸ σκοπὸ του: κατορθώνει, μὲ τὸν ἕμμετρο λόγον ὅτι καὶ ὁ ἱερέας· δίνει τὸ σπέρνον τοῦ καλοῦ στοὺς ἀγρούς τῶν ψυχῶν.

Ἡ κομπάνα τοῦ βοαδιοῦ μὲ τὸν ἀπόκοσμον ἦχον, ποῦ γκρεμίζει τῶν φθαρτῶν καὶ πρόσκαιρων τὸν τοῖχον...

Στὴν ἱερατικὴ αὐτὴν ποίησι—αὐτὸς νομίζω πὼς εἶναι ὁ χαρακτηρισμός της—ἴσως νὰ μὴν εἶχε βεση ὁ βαθύτερος στοχασμός τοῦ Χριστιανικοῦ ρεαλισμοῦ, μὲ τὰ πλήθη τῶν ἀγωνιωδῶν προβλημάτων τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Ὅμως μὲς συναρπάζει μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εὐγένεια τοῦ ποιητῆ της.

Ξεχωρίζω τις στροφές του «Αλφαβήτου τῶν Αἰνῶν». Ἐδῶ εἶναι φανερή ἡ προσπάθεια τοῦ ποιητῆ ν' ἀνυψωθεῖ σέ ἄλλους κόσμους ἱερὰς σκέψης πού, κατά τή γνώμη μου, εἶναι οἱ πιό ἀληθινοί καί οἱ πιό σίγουροι γιά τόν σύγχρονο Χριστιανό καλλιτέχνη.

Στίς στροφές αὐτές βρίσκουμε αἰσθητική γεύση: πολλή ὁμορφιά. Νά τό «Υ» γιά μιὰ στιγμή, ἔτσι στήν τόχη παρμένο.

Υπάρχεις! Κι' ἂν δέ Σ' ἔβρισκεν ὁ νοῦς
στούς ἔμπυρους πού μένει Οὐρανοῦς,
κι' ἀβύνατη ἂν δέ Σ' ἔβρτανεν ἡ σκέψη
πού ζήτησε νά δῆ γιά νά πιστέψῃ.

Μποροῦμε νά ποῦμε, πῶς στούς συνθετικούς τούτους στίχους, πού ἔχουν κάτι ἀπό τοῦς δραματισμοῦς τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννου, πραγματώνει ὁ ποιητής μιὰ φανερό πρόοδο.

Πολύ καλή ἐπίσης εἶναι ἡ τετραλογία «Σολωμός, Παπαδιαμάντης, Λαπαθιώτης, Καβάφης». Στά ποιήματα αὐτά κατορθώνει νά δημιουργήσει ποιητικήν ἀτμόσφαιρά πού μέν θέλγει.

Νά ἡ πέμπτη στροφή τοῦ Παπαδιαμάντη:

Κοιμήσου Κύρ-Ἀλέξανδρε, γλυκά κι' ἀθάνα κοιμήσου.
Ἀγαπημένη μέσα μας ζῆ πάντα ἡ θύμησή σου.
Κι' εὐλαβικές Σκιαθίτισσες, — στο σπῆτιά τους
το Μελοχρόν, τό Διόμικο, τό Μαθηγιώ καί τό
στ' ἀποσπερνό θυμιάσιμα θυμοῦνται τήν ψυχή σου.

Στά παραπάνω ἀποσπάσματα ἡ φράση στέκει σταθερή — βαλμένη καλά — στή θέση της: δέν ταλαντεύεται.

Ὅ,τι ἔχει νά πεῖ ὁ ποιητής, μάς τό λέγει μέ αὐτοπεποίθηση. τήν πεποίθησή τῶν ἀληθινῶν πιστῶν.

Ὁ ἐσωτερικός του κόσμος ἔχει τήν πραότητα τῶν εὐαγγελικῶν τοπιῶν μά σέ κάθε στροφή ὁμως σέ κάθε στίχο προβάλλει ἡ μορφή τοῦ ποιητῆ, γεμάτη μέ τά ἴχνη παλαιῶν ταλαιπωριῶν, ἀλλά καί τή γαλήνη τοῦ λυτρωμένου ἀνθρώπου — πού (ὅπως λέγει ὁ ἴδιος εἰς τήν μελέτην του «Ἡ καλλιτεχνική δημιουργία καί ὁ καλλιτέχνης», («Ἀκτίνες», 1947, σ. 157) χαίρεται τή λευτεριά του καί τραγουδεῖ τήν εὐτυχία του ὀνώνοντας τόν Λυτρωτή του. Ψάλλει, κι' αὐτός, μαζί μέ τόν Κλωντέλ: «Ἄς εἶσαι εὐλογημένος, ὦ Θεέ μου, πού μέ λευτέρωσες ἀπό τό θάνατο. Ἄς εἶσαι εὐλογημέ-

νος Κύριε, πού μέ λευτέρωσες ἀπό τόν ἑαυτό μου!» Ἔνα χελιδόνι τῆς Χαράς εἶναι καί ὁ Βερίτης.

Ἡ Ὄδη τοῦ Ἀγαπητοῦ εἶναι ἀγαπητή ὅσο καί ὁ ποιητής της. Χαρόμαστε τοῦς σημερινούς καρπούς τῆς ἀγάπης του κι' εὐχόμεσαστε νάναί, τά ποιήματά του αὐτά, τά πρώτα γεννήματα μιᾶς καλῆς ἐσοδείας.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΗΣ

*

Νά πῶ τήν ἁμαρτία μου, δέν εἶμαι φίλος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καί πολλές φορές μ' ἔχει πιάσει ὁ πειρασμός νά παραβῶ τήν ἔκτην ἐντολή, ὅταν παρίσταμαι σέ μερικές «ἐκτελέσεις» κομματιῶν τῆς βυζαντινῆς, λέει, μουσικῆς. Μέ κάποια δυσμενῆ προκατάληψη πῆρα, λοιπόν, στά χέρια τό βιβλίό τοῦ κ. Δ. Γ. Παναγιωτοπούλου, Θεωρία καί πράξις τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἀθήνα 1947. Τό πῆρα, ὡστόσο, γιά νά ἰδῶ καί τήν ἄλλη πλευρά, τήν φιλική πρὸς τήν βυζαντινὴ μουσική. Καί βλέπω πῶς ἡ πλευρά αὐτή εἶχε πολλή τόχη μέ τόν συνήγορο πού προβάλλει σέ τοῦτο τό βιβλίον. Γιατί τό νέο βιβλίό τοῦ κ. Παναγιωτοπούλου αὐτό εἶναι: Μιά θερμή, ἐμπνευσμένη, ἐνθουσιώδης ἐμφάνισις τῆς ἀξίας τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἐμφάνισις ὁμως πού γίνεται ὄχι μέ παχειά λόγια καί ἄδειες προγονολατρικές κομπορημοσύνες, μά μέ σεμνή, μελετημένη, στοχαστική, ἔκθεσι τῆς θεωρίας καί μεθοδική εἰσαγωγή καί καθοδήγησις στήν πράξι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

Τόν ἀναγνώστη πού δέν εἶναι εἰδικός στό θέμα θά ἐνδιαφέρῃ κυρίως ἡ εἰσαγωγή, πού εἶναι καί εἰσαγωγή στή θεωρία τῆς μουσικῆς γενικά (σ. 1—42). Λάθος θά ἦταν ὁμως, ἂν στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν οἱ βυζαντινὲς νότες ἀπεθάρρυναν τόν ἀμύητο, τόν ἔκαναν νά κλεισῇ τό βιβλίον. Ἰσα-Ἰσα πολλά θά δῆ κανεῖς πού ἐνδιαφέρουν ἀπό τήν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ γενικότερα, τῆς ἱστορίας καί τῆς θεωρίας τῆς τέχνης, τῆς ἱστορίας τῆς λατρείας, τῆς ἐκκλησίας, τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τά κεφάλαια Ζ' (τό σύστημα ἐν τῇ βυζαντινῇ μουσικῇ), Η' (οἱ ἴχνη ἐν γένει), Θ' (τά εἶδη τοῦ μέλους), ΙΑ' (ὁ ρυθμός), μορφώνουν ἀ-

νεξάρτητα κι' ἀπὸ τὸ εἰδικὸ μουσικὸ θέμα, θὰ πῶ ἀκόμα ἀνεβάζουν τὸν νοῦ, εὐρύουν τὴν ἀντίληψιν.

Θὰ σταματήσωμε ἀκόμα στὰ κεφάλαια ΚΔ' (ἡ βυζαντινὴ χορωδία), ΚΖ' (τεχνικὰ στοιχεῖα τῆς βυζαντινῆς μελωδίας) καὶ στὸ ΚΖ' (Βυζαντινοὶ μουσουργοί). Ὁ Πέτρος ὁ Μπερεκέτης, ὁ πρῶτοψάλτης Δανιὴλ. Πέτρος ὁ Λαμπαδάριος, ὁ Ἰάκωβος ὁ Πελοποννήσιος περνᾶν μπροστὰ μας. Ἰσως ὁ ἀναγνώστης ἀποζητᾷ τὸν Σακελλαρίδη καὶ θὰ συμφωνοῦσα μαζί του, πῶς ἔπρεπε νὰ βρεθῆ τρόπος νὰ ἐξαρθῆ τὸ ἔργο του στὸ βιβλίον αὐτό. Ὡστόσο τέτοιες διαφωνίες δὲν σκιάζουν καθόλου τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πολυτιμῆς συμβολῆς ποῦ εἰσέφερε ὁ κ. Παναγιωτοπούλου γιὰ τὴν μελέτη καὶ τὴν κατανόησιν τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, σὲ μίαν σημαντικώτατη ἔκφανσιν τοῦ.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Παναγιωτοπούλου, συστηματικὸ καὶ μεθοδικόν, εἶναι γραμμένον μετ' ἐπιστήμης ἀλλὰ καὶ μετ' ἀγάπης. Εἶναι ἔκθεσις μὰ εἶναι καὶ συνηγορία. Δὲν ξέρω ἂν ἡ συνηγορία πείθει πέρα ὡς πέρα. Μὰ ἡ ἔκθεσις καὶ ἡ διδασκαλία του θάχουν τοῦλάχιστον τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα: Νὰ προσέξωμε κι' ἐμεῖς καὶ ν' ἀντιμετωπίσωμε σοβαρώτερα ἐκεῖνον ποῦ αὐτὸς τόσο ἀγάπησε, ὅσο δείχνει τὸ βιβλίον του, ἀπ' τὸ ἐξώφυλλον ὡς τὸ εὐρετήριο.

B. Πλ.

*

Θ. Γ. Κουγιουμτζέλη: Πυρηνική Φυσική, σελ. 200, Ἀθήνα 1947.

Ὁ ὀψηγητὴς κ. Θ. Γ. Κουγιουμτζέλης, ἔρχεται διὰ τοῦ βιβλίου του αὐτοῦ νὰ πληρῶσῃ ἓνα κενὸν ποῦ ὤπηρχεν εἰς τὴν εἰδικὴν Ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν. Μὲ τὴν σαφήνειαν καὶ ἀπλότητα ποῦ διακρίνει τὸν συγγραφέα, ἐκτίθενται κατὰ τρόπον ἀναλυτικόν, ἐπαγωγικόν καὶ συστηματικόν, τὰ τελευταῖα συμπεράσματα τῶν ἐρευνῶν γύρω ἀπὸ τὴν σύστασιν καὶ δομὴν τοῦ ὀλικοῦ ἀτόμου.

Πολλὰ ἀπὸ τὰς ἐννοίας τῆς νεωτέρας Φυσικῆς, δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἀγνωστοὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων», διότι ἀπὸ χρόνια τώρα διαβάζουν σχετικὰ ἄρθρα εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο. Εἰς τὸ ἐν λόγω βιβλίον ὁ συγγραφεὺς, ἀφοῦ ὑπενθυμίζει πολλὰς γνώσεις ἐκ τῆς ἀτομικῆς Φυσικῆς, ὁμιλεῖ κατόπιν περὶ τῆς ραδιενεργείας, περὶ

νετρονίου καὶ ποζιτρονίου, περὶ ἐσωτερικῆς κατασκευῆς τοῦ πυρήνος, περὶ δυνάμεων ποῦ ἐμφανίζονται μέσα εἰς αὐτόν, περὶ τῶν ἀντιδράσεων ποῦ προκαλεῖ ὁ πυρὴν καὶ περὶ κοσμικῆς ἀκτινοβολίας. Τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια, παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον καὶ εἰς μερικὰ σημεῖα θίγονται ζητήματα ποῦ ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ αὐστηρῶς εἰδικὸν πλαίσιον τοῦ ἔργου. Τὰ περὶ κοσμικῆς ἀκτινοβολίας ζητήματα, μὲ τὸν μυστηριώδη καὶ ἀγνωστον ἀκόμη χαρακτήρα ποῦ ἔχουν, βάζουν τὸν ἀνθρώπον εἰς γενικώτερας σκέψεις, καὶ ὁ ἀναγνώστης σκέπτεται τὰς πιθανὰς ἐξελίξεις τοῦ πολιτισμοῦ, βάσει μιᾶς τοιαύτης προοπτικῆς, ἀποκαλύψων δηλαδὴ ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐν λόγω ἀκτινοβολίαν. «Ἰσως, λέγει, ὁ συγγραφεὺς, Ἰδρυθεὺν ἀργότερον, εἰς μεγάλα ὕψη ἔργοστασια μετατροπῆς τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας εἰς ἠλεκτρικὴν ποῦ θὰ τροφοδοτοῦν τὰς πόλεις πρὸς τὸ καλόν, ἂς ἐλπίσωμεν, τῆς ἀνθρωπότητος». Θὰ γίνῃ ὁμοῦ αὐτό; Καὶ ἡμεῖς θέλομεν νὰ τὸ ἐλπίζωμεν.

Ἐξ ἄλλου, ὁμιλῶν ὁ σ. περὶ διαφόρων τρόπων προκλήσεως τεχνητῆς ραδιενεργείας καὶ περὶ τῶν ἐφορμογῶν αὐτῆς, ἀναφέρει—ἐν συντομίᾳ βέβαια—τὰς ἐπὶ τοῦ ὄργανισμοῦ ὠφελίμους ἢ βλαβεράς ἐπιδράσεις τῶν τοιούτων ἀκτινοβολιῶν. Σημειώνει π.χ. τὰς ἐπὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ καρκίνου εὐεργετικὰς ἐπιδράσεις αὐτῶν, δὲν παραλείπει ὁμοῦ νὰ τονίσῃ καὶ τοὺς κινδύνους ποῦ διατρέχει τὸ προσωπικὸν τῶν ἐργαστηρίων καὶ ἐργοστασίων παραγωγῆς τοιούτων ἀκτινοβολιῶν ἀπὸ τὴν βραδείαν, ἀλλὰ καταστρεπτικὴν ἐνέργειαν τῶν. «Διὰ τοῦτο, γράφει σ. 158, καταβάλλεται, ἐν Ἀμερικῇ ἰδίως, μείστη προσπάθεια διαφυλάξεως τῶν ἐργατῶν καὶ ἐπιστημόνων ἀπὸ κάθε φύσεως ἀκτινοβολίαν διὰ νὰ μὴ βλάπτωνται οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ καὶ οὔτε νὰ ἀφίνουν ἐκφυλισμένους ἀπογόνους». Καὶ τοῦτο διότι διεπιστώθη ὅτι τὰ νετρόνια π.χ. ἐπιδρῶν βλαβερῶς ἐπὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ τὰ μεταγενέστερα ἔμβρυα παρουσιάζουν ὑποδεέστερον χαρακτήρα.

—Δ. Κ.

*

Ἄλκη Κωτσάκη: Οἱ κατακτητές. Ἐνα λογοτεχνικὸ βιβλίον μὲ ἔντονον προσωπικὸ ὕφος. Ἐκφράζεται

ἔτσι πολὺ ζωντανὰ ἕνας χαρακτήρας ἀτίθασσος, ἀπότομος, πού τραβάει πάντα ἴσια μῦρος.

Ἐνα παιδί χωριατόπουλο ὅπως φαίνεται, ἀνθρώπινος τύπος τετράγωνος, πού δὲν ἔχει γνωρίσει τὸ βάθος τῆς σύγχρονης κοινωνίας, δέχεται ἕνα δυνατὸ χτύπημα ὅταν γιὰ πρώτη φορά τοῦ πετάει κατόμουτρα τὴν ταπεινὴ «κοινωνικὴ θέση» του. Ἀπὸ τότε παρ' ὄλον ὅτι σαρκάζει τὸ μέτρο αὐτὸ στὴν ἐκτίμησι τῶν ἀξιών, συμμορφώνεται μ' αὐτὸ κι' ὁ ἴδιος, ζητώντας νὰ κερδίσει τὴ μάχη μὲ τὰ ἴδια ὄπλα, ἀλλὰ δυὸ ἀράδες στὸ τέλος τοῦ βιβλίου δείχνουν ὅτι δὲν τὴν ἐκέρδισε. Ὅλο αὐτὸ εἶναι ἡ θέσι κάποιου προβλήματος, ἀλλὰ τὸ βιβλίο τελειώνει ἐδῶ ἀκριβῶς, ὅπου θ' ἔπρεπε ν' ἀρχίξει τὸ κυριώτερο μέρος του. Ἀπὸ ἐδῶ κι' ἔμπρός θ' ἄθελε ὁ ἀναγνώστης νὰ παρακολουθήσει τὸν ἥρωα τοῦ ἔργου — ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα θάλεγε κάτι ὁ καλλιτέχνης. Ἀλλὰ σταματάει. Θὰ λυπηθῆ ὁ καλοπροαίρετος ἀναγνώστης, γιατί μὲ τὸ λογοτεχνικὸ του χάρισμα δὲν προχωρεῖ ὁ σ. στὸ ἀλοκληρωμένο κύταγμα τῆς ζωῆς. Ὁ ἀναγνώστης ζητάει, ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ μεταδώσῃ καλλιτεχνικὰ τὸ ξεπέρασμα τῆς κριτικῆς αὐτῆς. Καλλιτεχνικὸ ἔργο ὀλοκληρωμένο θὰ ἦταν ἐκεῖνο πού θάστηνε μπροστά μας ἀνθρώπους, τύπους πού πῆραν μὲ σ' αὐτὸι μπροστὰ στὸ κατάντημα αὐτὸ τῶν ἄλλων πού μᾶς τριγυρίζουν ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας τοῦ ἴδιου. Καὶ μὴ τέτοια ἐργασία εἶναι δικαίω νὰ περιμένωμε ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

Ν. Β.

*

Ἡλία Π. Κατσογιάννη: Μὲ τις ἀλυσίδες. Ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς, τὰ καλύτερα ἀπὸ τὴν ἀποψὶ τῆς μορφῆς δὲν εἶναι καὶ τὰ καλύτερα ἀπὸ τὴν ἀποψὶ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο. Τὰ πατριωτικὰ δηλαδὴ ποιήματα πού προτάσσονται καὶ δίνουν τὸν τίτλο στὴ συλλογῆ ὕστερον περισσότερο, πρᾶγμα πού μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ μὲ τὴν ὑπόθεσι πὼς αὐτὰ δὲν εἶναι τὰ περισσότερο αὐθόρμητα.

Θὰ μποροῦσε λοιπὸν ὁ ποιητὴς τῆς συλλογῆς αὐτῆς νὰ δώσῃ καὶ ἀξιοποιητικὸ ἔργο: Πρῶτα - πρῶτα, ἀπὸ τὴν ἀ-

ποψὶ τῆς μορφῆς θάπρεπε νὰ μὴ παρουσιάζῃ παρὰ μόνον τὰ ποιήματά του πού βγήκαν ἀπὸ κάποιο βίωμα δικό του, ἀπὸ κάτι πού θὰ τὸν εἶχε συναρπάσει τὸν ἴδιο. Ὑστερα, κι' ἀπ' αὐτὰ ἀκόμη τὰ ποιήματα θάπρεπε νὰ σβῶνῃ τούς στίχους πού ξεπέφτουν σὲ πεζολογία. Θάμενε ἔτσι λιγώτερο ὄλικό ἀλλὰ μὲ συγκεντρωμένη ἀξία. Κι' ἡ πῶ ἐπιτυχημένη μορφή ἄρχανε τὴν ἀξία τῆς ὅταν θὰ χρησίμευε γιὰ νὰ δώσῃ ἔκφρασι σὲ κάτι ἀνάξιο. Τὴν ἀπαίτησι λοιπὸν τῆς ἀξίας πρέπει νὰ τὴν προβάλῃ ὁ καλλιτέχνης καὶ στὴν ἔμπνευσί του, ἂν θέλῃ νὰ δώσῃ ἀξιο ἔργο. Ν. Β.

✽

«Ἐγχειρίδιον Ἐκπαιδευτικῆς» (Education Handbook) εἶναι ὁ τίτλος βιβλίου τοῦ Ε. Ν. Woodhead μὲ θέματα, πού πραγματεύεται μὴ ὁμάδα ἀπὸ διακεκριμένους ἐκπαιδευτικούς καὶ εἶναι σχετικὰ μὲ τις ἐνδιαφέρουσες ἀπόψεις τῆς νέας ἐκπαιδευτικῆς ἐποχῆς πού ἀνοίγεται μπροστά μας.

Εἶς τὸν πρόλογόν του ὁ Woodhead ἀναφέρει, ὅτι οἱ συνεργάται αὐτοῦ τοῦ ἐγχειριδίου δέχονται τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον ὁ νέος ἐκπαιδευτικὸς νόμος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ καλὸν ὄλων ἂν τὰ συμπεράσματά του πραγματοποιηθοῦν, ἀφοῦ συσχετισθοῦν μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ κόσμου.

Σήμερον ζητοῦμεν ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μᾶς ὑπηρεσίαν νὰ ἀναπτύξῃ ἕνα πρόγραμμα μὲ σκοπὸν προσωπικόν, κοινωνικόν καὶ πνευματικόν, ἕνα πρόγραμμα πού νὰ ἠμπορῇ νὰ ἀναγενῆ τὴν κοινωνίαν μᾶς καὶ νὰ εἶναι ἕνα μέρος τῆς σωτηρίας ψυχῶν.

Τ.Ρ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Φοῖβ. Αἰγ. Πειραιᾶ. Ὅσα γράφετε δέχονται κατανόησι καὶ ἀγάπην τῆς προσπάθειάς τῶν «Ἀκτίνων». Ἐμπρός, λοιπόν! Σύνθημα: Ζωντανὸς καὶ ἔμπρακτος Χριστιανισμός! Τὸ ποιήμα πολὺ καλόν. Ἐλπίζομεν νὰ δημοσιευθῇ προσεχῶς. Περιμένομεν τὴν συνέχειαν. — κ. Σ. Δ. Βαλ. Ἐνταῦθα.

Χριστιανική τέχνη δὲν σημαίνει χριστιανική συναισθηματολογία. Διαβάσετε καὶ ἐργασθῆτε. Πρέπει νὰ αἰσθάνεσθε πολλὴν χαρὰν, ἀκριβῶς διότι ἔχετε ἀκόμη πολλὸν δρόμον νὰ διανύσετε. — κ. Λ. Μελ. 'Ενταῦθα. Πῶς νὰ μὴ χαίρωμεν διὰ τὸ γεγονός; 'Αλλά καὶ πῶς νὰ φιλοξενηθῆ εἰς τὸ περιοδικὸν εἰδησιῶν τόσο ἐξω ἀπὸ τὰ πλαισιά του; κ. Σ. Μιχ. Πάτρως. Σύμφωνοι. 'Ελπίζομεν νὰ δοθῆ εὐκαιρία, προσεχῶς. κ. Ι.Μ.Σ. 'Ενταῦθα. Τὸ σταλὲν, ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον. 'Εξακολουθήστε. Περάστε, ἂν θέλετε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας, Τρίτην ἢ Πέμπτην, 7-8 μ.μ. — κ. Γ. Δ. Λάμ. Θήβας. Συνεχίσατε. Εἶσθε ἀκόμη τόσο νέος! Καί, ἂν τὸ οἰονδήποτε μέλλον ἀνήκει εἰς τοὺς νέους, πόσον περισσότερο συμβαίνει τὸ ἴδιον μετὰ τὸ χριστιανικὸν μέλλον! — κ. Γ. Π. Κ. Πειραιᾶ. Σύμφωνοι πρέπει νὰ τὸ ἔχωμεν μέσα στὴν καρδιά μας; Ζωντανὸς καὶ ἔμπρακτος Χριστιανισμός! 'Ἡ Χριστιανικὴ «πράξις» εἶναι ἡ καλλιτέρα πειθῶ. — κ. Γ. Καρ. 'Ενταῦθα. Τὰ σταλέντα ἔχουν πολλὰ τὰ καλά στοιχεῖα. Συνεχίσατε. — κ. Γ. Πύρ. 'Ενταῦθα. Σᾶς γράφομεν ἰδιαίτερος. — στρατιώτην Νικ. Χρόνην Σ.Τ.Γ. 913. Συγχαρητήρια διὰ τὰ ποιήματα. Περιεμμένον νεώτερας... βολὰς, ἀκόμη περισσότερο εὐστόχους. — δ. Μ.Β. 'Ενταῦθα. Καὶ μετὰ τὸ νεώτερον, ἀναμένον τὴν ἀπάντησίν σας εἰς τὴν ἀπάντησίν μας τοῦ τεύχους 68. — κ. Λ. Σ. Θεσσαλονίκη. Πρὸ παντός δχι «ἀγωνίες»! 'Ο Χριστιανὸς ἐργάτης περιεμμένον νὰ ὀριμάσῃ, εἰς τὴν ζωὴν του καὶ εἰς τὴν τέχνην του, μετὰ ὑπομονήν, δχι μετὰ ἀγωνίαν. 'Εργασθῆτε. — κ. Φ. Γ.β. Πειραιᾶ. 'Ετοί εἶναι. Τὰ ἑλληνικὰ χριστιανικὰ νιάτα δὲν εἶναι ἐλλιπῆ. Εἶναι πραγματικότης. "Ἄς ἐμπνευσθοῦμε ἀπὸ τὸ παράδειγμά της." Ὅσον διὰ τὸ ποίημα, διαβάσετε καὶ συμφιλιωθῆτε μετὰ τὴν σύγχρονον νεοελληνικὴν ποίησιν. — κ. 'Ιάκ. Τσ. Βέρροϊαν.

'Επὶ τῆς συνεργασίας σας ἔχομεν νὰ κάμωμεν τρεῖς ὑποδείξεις: 1) 'Εργασθῆτε. 2) 'Εργασθῆτε. 3) 'Εργασθῆτε. "Ἡ, ἂν προτιμᾶτε: Δουλέψτε. — κ. Κυπρ. Λ. Κορώνη. Διὰ τὸν χριστιανὸν ἐργάτην τοῦ 1947 ὁ καλύτερος, ὁ γνησιώτερος «ἀστερισμός» ὀνομάζεται «πραγματικότης». 'Εργασθῆτε λοιπὸν καὶ ἐσεῖς, ὥστε νὰ γίνῃ 100% χριστιανικὴ αὐτὴ ἡ πραγματικότης. — κ. Σ. Γασπ. 'Αργοστόλιον. Χαίρομεν διὰ τὴν ἀναμφισβήτητον πρόσodon. 'Ελπίζομεν νὰ χρησιμοποιηθῆ καμὶ προσεχῶς. Περιεμμένον τὸ γράμμα καὶ τὴν συνέχειαν. — κ. Μιχ. Οἴκ. 'Ενταῦθα. 'Ελάβομεν τὰς ἐπιστολάς σας. Πρόκειται διὰ τὴν «roesie pure», μίαν ἀπὸ τὰς εἰς τὴν ποίησιν ἐφαρμογὰς τοῦ ἡ τέχνης διὰ τὴν τέχνην». Πρέπει νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψιν ὅτι, μετὰ τὴν δημοσιευθέντα ἄρθρα, δὲν ἐξηγητλήθη βεβαίως τὸ θέμα. Θὰ ἐπανέλθωμεν. — κ. 'Α.λ. 'Αρ. Θεσσαλονίκη. Αἱ σκέψεις σας μᾶς εὐρίσκουν, εἰς πολλὰ, συμφώνους. "Ἐχετε ὀλίγην ὁμοιότην. Θὰ δημοσιευθοῦν καὶ ἄλλα σχετικὰ ἀπόψεις. — Λοχίαν Σακ. 'Α.γ.η.σ. Β. Σ. Τ. 904. Σᾶς γράφομεν ἰδιαίτερος. — κ. Γ. Φωτ. Κων/πολιν. Εὐχαριστοῦμεν. 'Ἡ μελέτη σας πολὺ ἐνδιαφέρουσα. 'Ελπίζομεν ὅτι ἡ ἐγκαινισθεῖσα συνεργασία δὲν θὰ μείνη χωρὶς συνέχειαν. — κ. Π. Κ. Φοιτητὴν. 'Ενταῦθα. Καὶ ὁ μὲν κ. καθηγητὴς ἡμπορεῖ νὰ λέγῃ ὅτι θέλει, λογοπαίζων — καὶ ἐδῶ ἀνεπιτυχῶς — μετὰ τὰς «Ἀκτίνας». 'Ἡ χριστιανικὴ ὁμῶς πραγματικότης, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρετοῦν καὶ αἱ «Ἀκτίνες» δὲν εἶναι καθόλου λογοπαίγιον. Εἶναι, ἀπλοῦστα, πραγματικότης. "Ἄς ἐνώσωμεν ὅλοι τὰς προσπάθειάς μας διὰ τὴν ολοκλήρωσιν τῆς πραγματικότητος αὐτῆς. Εἶναι ἡ καλλιτέρα κριτικὴ τῆς — μεμινωμένης καὶ αὐτῆς ἐμπρὸς εἰς τὰ τόσα ἀντίθετα παραδείγματα — «ἀπὸ καθέδρας» κριτικῆς.

Περιοδικὸν 'Ακτίνες, ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημῶν» — 'Ἐκδοσις Χριστ. 'Ἐνός. 'Ακτίνες. Γραφεῖα: ὁδὸς Καρότου 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 35 028. — Θεσσαλονίκη: Ἀγίας Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Κολοκοτρώνη καὶ Τσαμασοῦ 67. — Ὑπὸ ἄνωγον, ἐπιστολαὶ καὶ χρηματικὰ ἐμβάσματα: Δ. Γ. Σταμάτης. — Ἐτησίαν συνδρομὴ δρχ. 7000. — Προϊστάμενος τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυλάη 176. — Ἐκδόσεις: «Ἑλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἐταιρεία» Α.Ε. — Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.